

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1942.

Andra kammaren.

Nr 22.

Lördagen den 6 juni.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 30 nästlidna maj och den 2 innevarande juni.

§ 2.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 340, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 juni 1941 (nr 591) om familjebidrag åt värnpliktiga med flera, vilka drabbats av kroppsskada;

nr 344, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;

nr 349, med förslag till arbetstidslag för detaljhandeln, m. m.;

nr 359, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 17 juni 1938 (nr 370) om särskild skatt å förmögenhet, m. m.;

nr 360, med förslag till lantarbetstidslag;

nr 361, angående beredande av sjukhusvård i Sverige åt krigsinvalider från Finland m. m.; och

nr 362, angående anslag till färdigställande av Sidsjöns sjukhus i Sundsvall.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Herr talmannen meddelade, att frågan om riksdagsarbetets ordnande vid midsommartiden varit föremål för överläggning inom talmanskonferensen och att man därvid enats om att kamrarnas sista arbetsplena före midsommar skulle hållas lördagen den 20 juni och att de första arbetsplena efter helgen skulle hållas lördagen den 27 juni.

§ 4.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen, nr 319, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 320, angående bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 321, med förslag till förordning angående ytterligare utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror, m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 338, angående anslag till prisrabattering å vissa livsmedel;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 341, med förslag till lag om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.; samt

till bevillningsutskottet propositionen, nr 346, med förslag till förordning om trafikskatt.

Vid härpå skedd föredragning av Kungl. Maj:ts på bordet liggande proposition, nr 347, angående anslag till kristillägg för budgetåret 1942/43 remitterades propositionen, i vad den angick anslag under nionde huvudtiteln, till jordbruksutskottet, i vad den rörde anslag under tolfte huvudtiteln, till bankoutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogos var för sig följande å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 351, angående försäljning av en statens järnvägar tillhörig fastighet i Kristinehamn; och

nr 352, angående vissa anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1942/43; samt

till bankoutskottet propositionerna:

nr 353, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 30 maj 1873 (nr 31) om rikets mynt; och

nr 354, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.

Vid nu skedd föredragning av Kungl. Maj:ts på bordet liggande proposition, nr 355, angående grunderna för uttagande av statlig inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1942 m. m. hänvisades propositionen, i vad angick de procenttal, varmed bottenkatten enligt förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt skall för år 1942 utgå, till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogos var efter annan följande på bordet liggande propositioner; och remitterades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 356, angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1942/43;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 357, med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1942/43; samt

till statsutskottet propositionen, nr 358, angående anslag till särskild ersättning för debitering av värnskatt för budgetåret 1942/43.

§ 5.

Föredrogos var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till bankoutskottet motionen nr 398 av herr *Kilbom m. fl.*;

till tredje särskilda utskottet motionen nr 399 av herr *Andersson* i Vigelsbo; samt

till statsutskottet motionen nr 400, av herr *von Seth m. fl.*

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm;

statsutskottets utlåtanden:

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1942/43 till läroanstalterna för blinda och dövstumma m. m.;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1942/43 till tandläkarinstitutet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 155, i anledning av väckta motioner angående anslag till ungdomskonulentverksamhet m. m.;

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till vissa byggnadsarbeten vid statens yrkeshem samt skol- och yrkeshem m. fl.;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av fastighet för överståthållarämbetets räkning;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare medel till anläggningar för elektrisk tågdrift;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda förslag om anslag för budgetåret 1942/43 till oförutsedda utgifter; och

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående räntan å egna-hemslån vid statens järnvägar och statens vattenfallsverk;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 32, i anledning av väckt motion om viss ändring av förordningen angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker; och

nr 33, i anledning av väckta motioner om skärpning av straffet för överlåtelse av motbokssprit till ungdom under 21 år;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 kap. 6 § och 6 kap. 5 § rättegångsbalken m. m.;

nr 51, i anledning av väckt motion angående revision av lagstiftningen om förbud mot äktenskaps ingående; och

nr 52, i anledning av väckt motion om höjning av den i 18 kap. 8 § strafflagen stadgade åldersgränsen;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Ydrehammars kvarn m. m. å kronoparken Norra Kvill i Kalmar län;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Byggnadsstyrelsens delfond; och

nr 52, i anledning av väckt motion om viss ersättning åt sökandena till Horssjöns torrlägningsföretag av år 1937;

första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till rättegångsbalk, dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 3, i anledning av väckta motioner om inrättande av en hovrätt för Nedre Norrland; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i andra kammarens ordningsstadga.

§ 7.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt att vid taxering till kommunal inkomstskatt samt statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag för avsättning till investeringsfond; och
nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om visst undantag från bestämmelserna i 5 § förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt; samt

från andra lagutskottet:

nr 312, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i 4 kapitlet vattenlagen m. m.;

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar, m. m.; och

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § och 2 § 1 mom. förordningen den 3 juni 1938 (nr 360) om lindring i obemedlades och mindre bemedlades tandvårdskostnader m. m.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Janson* i Frändesta, nr 401, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 320, angående bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer m. m.;

herr *Janson* i Frändesta, nr 402, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 346, med förslag till förordning om trafikskatt;

herrar *Kyling* och *Dickson*, nr 403, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 346;

herr *Nilson* i Spånstad, nr 404, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 313, angående lönereglering för lärarpersonalen vid de statsunderstödda lantbruksundervisningsanstalterna m. m.; samt

herr *Nilson* i Eskilstuna m. fl., nr 405, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 322, angående vissa med den fortsatta utbyggnaden av landets försvarskrafter sammanhängande markförvärv.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.11 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 9 juni.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 3 innevarande juni.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bankoutskottet propositionen, nr 340, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 juni 1941 (nr 591) om familjebidrag åt värnpliktiga med flera, vilka drabbats av kroppsskada;

till statsutskottet propositionen, nr 344, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 349, med förslag till arbetstidslag för detaljhandeln, m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 359, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 17 juni 1938 (nr 370) om särskild skatt å förmögenhet, m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 360, med förslag till lantarbetstidslag; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 361, angående beredande av sjukhusvård i Sverige åt krigsinvalider från Finland m. m.; och

nr 362, angående anslag till färdigställande av Sidsjöns sjukhus i Sundsvall.

§ 3.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen nr 401 av herr *Janson* i Frändesta;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 402 av herr *Janson* i Frändesta; och

nr 403 av herrar *Kyling* och *Dickson*;

till jordbruksutskottet motionen nr 404 av herr *Nilson* i Spånstad; samt

till tredje särskilda utskottet motionen nr 405 av herr *Nilson* i Eskilstuna m. fl.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, statsutskottets utlåtanden nr 153—160, bevillningsutskottets betänkanden nr 32 och

33, första lagutskottets utlåtanden nr 50—52, jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 50—52, första särskilda utskottets utlåtanden nr 2 och 3 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 8.

§ 5.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att bland två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista tredje tillfälliga utskottets utlåtande nr 8 uppföres närmast efter jordbruksutskottets utlåtande nr 52.

Denna hemställan bifölls.

§ 6.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kostnaderna för uppförande av en hovrättsbyggnad i Göteborg;

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till bidrag till driften av icke statliga skyddshem m. m.;

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till vissa byggnadsarbeten vid Kronprinsessan Victorias kustsanatorium i Barkåkra;

nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus, m. m.;

nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1942/43 till socialstyrelsen;

nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till kontrollstyrelsen;

nr 311, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till vissa statens tvångsarbets- och alkoholistanstalter;

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till centrala verkstadsskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande undervisningen vid de tekniska högskolorna m. m.;

nr 317, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidgad disposition av de till statens krigsförsäkringsnämnds förfogande ställda medlen;

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för utjämning av marknadspriserna å vissa förnödenheter;

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till förlagskapital för clearingkassan för smörjmedel;

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv för postverkets räkning av tomter i Östersund;

nr 322, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående revision av tjänsteförteckningen m. m. i vad avser post- och telegrafverken samt statens vattenfallsverk; och

nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående revision av tjänsteförteckningen m. m. i vad avser statens järnvägar; samt

från bankoutskottet:

nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i familjepensionshänseende i statens pensionsanstalt för vissa prästerliga befattningshavare.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Avgåvos följande motioner nämligen av:

herr *Thapper m. fl.*, nr 406, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 346, med förslag till förordning om trafikskatt;

herr *Sefve*, nr 407, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 357, med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1942/43; och

herr *Pettersson i Dahl*, nr 408, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 328, angående vissa ytterligare med den fortsatta utbyggnaden av landets försvarskrafter sammanhängande markförvärv.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.10 e. m.

In fidem

Sune Norrman.

Onsdagen den 10 juni.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Svar på fråga. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens herr statsministern **Hansson**, som anförde: Herr talman! Herr von Friesen har till mig riktat tvenne frågor: 1) Är det regeringens avsikt att delge riksdagen resultatet av utredningen rörande överflygningarna i Bohuslän söndagen den 31 maj? 2) Är regeringen i tillfälle upplysa riksdagen vilka åtgärder som vidtagits i syfte att förhindra ett uppreparande av de talrikt förekommande kränkningarna av svenskt luftterritorium?

Till svar på den första frågan hänvisar jag till det meddelande, som försvarsministern lämnat till offentligheten och som utsänts innan herr von Friesens frågor delgivits mig. Detta meddelande innehöll i denna punkt, att en närmare utredning givit vid handen, att minst sju plan mellan kl. 18 och 19 överflugit stora delar av bohuslänska skärgården samt att av dessa minst tre plan överflugit de inre delarna av Bohuslän och södra Dalsland. Luftvärnsförband överflögos icke, och svenskt jaktflyg, som insatts mot de neutralitetskränkande flygplanen, uppnådde ej kontakt med dessa på grund av den tidvis dåliga sikten.

Samtidigt meddelades från utrikesdepartementet, att det förefallna föranlett föreställningar på diplomatisk väg.

Sedan försvarsministern lämnat sitt meddelande har rapport ingått, att två av de tyska planen passerat över hamnen i Lysekil, där sjökrigsskoleavdelningen, vilken icke utgör något egentligt luftvärnsförband, låg till ankars. Planen framgingo på cirka 100 meters höjd, varför de i förhållande till fartygen voro dolda av bergen vid Lysekil tills de passerade kyrkan. De försvunno hastigt i molnen omkring 20—30 sekunder efter det de siktats. Sikten var vid tillfället dålig och molnhöjden omkring 200 meter.

Av chefen för marinen beordrad ytterligare utredning rörande förhållandena vid överflygningarna har ännu icke inkommit.

I anslutning till herr von Friesens andra fråga vill jag försöka klargöra de allmänna utgångspunkterna för bedömandet av vad som förekommit.

Vi ha här att göra med ett relativt nytt problem för neutralitetspolitiken. Rent principiellt sett har frågan om luftterritoriet icke blivit föremål för reglering genom internationella konventioner på samma sätt som frågor berörande en neutral stats rättigheter och förpliktelser i fråga om lant- och sjöterritoriet. Olika teorier finnas också. Så t. ex. ha vissa mindre stater gjort gällande, att en förpliktelse att förhindra överflygningar på mycket stor höjd ej kan åläggas någon stat, då det icke finnes någon praktisk möjlighet att effektivt upprätthålla ett överflygningsförbud i sådant fall. Det har också visat sig, att en systematisk överflygning med militära förband av icke krigförande staters territorium förekommit. För vårt eget vidkommande ha vi kunnat konstatera, att för ögat osynliga överflygningar av vårt land på mycket stor höjd i ett par fall ägt rum. Detta konstaterande har varit möjligt tack vare den noggranna övervakning av luftterritoriet, som vi upprätthålla. Någon praktisk möjlighet för vårt luftvärn eller vårt luftförsvar att ingripa i sådana fall föreligger icke.

Svar på fråga. (Forts.)

Alldeles oavsett begränsningen i de praktiska möjligheterna vill jag emellertid fastslå, att vi betrakta det som en rättighet och förpliktelse att söka förhindra varje kränkning av vårt luftterritorium. I våra före krigsutbrottet i samarbete med våra nordiska grannländer reviderade och utfärdade neutralitetsregler föreskrives, att främmande militära flygplan ej få inkomma över svenskt område. I fredstid har hos oss gällt, att dessa flygplan icke utan tillstånd tillåtits inflygning. I krigstid lämnas överhuvud taget icke sådant tillstånd. Men man måste räkna med att inflygningar dock kunna förekomma och måste avvisas. Om sådana inflygningar äro avsiktliga eller oavsiktliga är uppenbarligen svårt att alltid avgöra. Vill man vara på den säkra sidan är givetvis det enklaste att helt enkelt skjuta ner intränglingen. Detta är utan tvivel vår rätt, men med hänsyn till våra neutralitetsförpliktelser alls icke någon skyldighet och ur humanitära synpunkter knappast något lovvärt.

Det senare gäller i synnerhet om man utgår ifrån att i allmänhet inflygningarna äro oavsiktliga och alltså icke syfta till att kränka eller skada vårt land. För en sådan utgångspunkt finnas goda skäl. Man har rätt att förutsätta, att länder, med vilka vi upprätthålla vänskapliga förbindelser, icke mot oss företaga fientliga handlingar. Man vet, att under vissa omständigheter orienteringssvårigheterna för flygare äro betydande. Efter noggrann prövning av omständigheterna i varje särskilt fall anser jag mig också kunna utan tvekan förklara, att någon avsikt att kränka Sveriges neutralitet icke i något fall kan förmodas ha förelagat hos vederbörande krigförande makt. Detta gäller även för de fall då inflygningar varit förenade med våldshandlingar, såsom då ryska och engelska plan fällt bomber över svenskt område och ett tyskt plan öppnat kulspruteeld. Det är rimligt, att hänsyn tages till här berörda förhållanden vid bestämmandet av arten av de åtgärder, genom vilka vi vilja skydda oss och hävda vår neutralitet.

För klarhetens skull bör uppmärksamheten fästas vid att överflygningarna äro av olika slag. Den vanligaste kategorien av överflygningar av det svenska territoriet är fullt legitim. Jag syftar på den ordinarie passagerartrafik, som trots krigsförhållandena kan upprätthållas, och på den s. k. kurirflygtrafik, som äger rum över svenskt område med vårt medgivande. Denna senare utgöres av dels en ganska livlig trafik mellan Bromma och Storbritannien och dels en mera omfattande trafik mellan Norge och Finland. I båda fallen är det fråga om kurirplan, vilka till samma antal flygas fram och tillbaka, och alltså icke om någon förflyttning av flygstyrkor från ett håll till ett annat. I båda fallen gäller, att bestämda flygvägar föreskrivits, och att dessa i regel noggrant följas. Emellertid förekommer i så väl det ena som andra fallet, att flygarna misstaga sig på vägen och flyga vilse. Nyligen har det förekommit, att ett tyskt kurirplan vid avvikelse från kursen överflugit Karl-skoga-Bofors. Därom har försvarsministern uttalat sig till tidningarna den 4 juni. Jag vill för min del tillägga, att jag som regel icke finner det rimligt att nedskjuta ett kurirplan, som i enlighet med lämnat tillstånd flyger till eller över Sverige, men som av en eller annan anledning kommit ur kursen. Någon neutralitetskränkning föreligger i sådant fall icke. Energiska föreställningar ha emellertid gjorts med anledning av felflygningarna, och skulle dessa icke ha åsyftad verkan, komma andra åtgärder att övervägas, i första hand ändring i den anvisade flygrouten.

Såsom jag förut framhållit medgivnas icke inflygningar eller överflygningar av främmande stridsplan. Inflygningar ha dock förekommit av dylika plan av både tysk, rysk och engelsk nationalitet. De talrikaste överträdelserna ha skett från tysk sida. Dessa ha under den allra senaste tiden haft en omfattning, som måste vara ägnad att öka irritationen och som givit anledning till att många frågat sig, om detta kan vara oavsiktligt. Regeringen har emeller-

Svar på fråga. (Forts.)

tid icke funnit sådana omständigheter vara för handen, att anledning finnes att anlägga andra synpunkter än tidigare eller att nu vidtaga ändringar i gällande bestämmelser. Regeringen har emellertid gjort allvarliga föreställningar med anledning av det inträffade. Vi veta, att redan tidigare stränga order utfärdats till de tyska flygarna att noggrant respektera det svenska territoriet. Ifråga om inflygningarna vid Haparanda av åtta tyska bombplan har mottagits tillfredsställande förklaring och oförbehållsam ursäkt. Jag utgår ifrån att även ifråga om de uppmärksammade överflygningarna av vissa områden i Bohuslän den 31 maj tillfredsställande förklaring kan givas. Jag vill emellertid energiskt understryka, att med hänsyn till vårt folks bedömande av vad som förekommer och till respekten för vår neutralitet måste vi bestämt kräva, att icke på grund av slentrian eller nonchalans sådant sker, som kan och bör undvikas.

Beträffande våra skyddsåtgärder vill jag framhålla, att det i praktiken icke förekommit någon olika behandling av plan av olika nationalitet. En tidigare bestämmelse, som hänförde sig till särskilda omständigheter, har vållat missförstånd i denna punkt. Denna bestämmelse har nu ersatts med bestämmelser, som klart fastställa den lika behandlingen. Bestämmelserna innebära, att enstaka inflygande främmande plan skola avvisas med varningsskott, såvida de icke ådagalägga ett otillåtligt uppsåt, i vilket fall verkningsseld skall givas. Beträffande vissa ur militär synpunkt viktiga områden gälla särskilda strängare bestämmelser. Ingen behöver hysa oro för, att främmande militära flygförband, som i angreppssyfte tränga in på vårt område, icke skola omedelbart mötas med verkningsseld.

Ehuru de framställda frågorna icke giva anledning därtill, tillåter jag mig slutligen säga några ord med anledning av de senaste dagarnas opinionsyttringar i det avhandlade ämnet. Det är enbart tillfredsställande, att vårt folk har och visar en levande känsla för våra rättigheter och förpliktelser med hänsyn till den neutralitet i stormaktskriget, som vi proklamerat och som man från de krigförandes sida högtidligen förklarat sig vilja respektera. Det finns heller icke någonting att invända mot att medborgarna reagera mot sådant, som de betrakta såsom intrång eller efterlåtenhet. Även vaksamhet och kritik mot regeringen är under en demokratisk ordning vällovlig, när syftet icke är att misstänkliggöra och undergräva dess ställning utan i stället att stödja och stärka den hållning, som regeringen i bästa samförstånd med folkmeningen intagit. Men regeringen, som har de bästa förutsättningarna för att överblicka lägen och förhållanden, måste förbehålla sig att självständigt bedöma vad som är lämpligt och riktigt för att fullfölja vår svenska linje och för att nå våra väsentliga syften. Dess kurs och dess åtgärder kunna icke få påverkas av skiftningar i stämningens läget, vilka ofta bero på en tillfällig anhopning av händelser, som väcka uppseende, och på en överdriven föreställning hos enskilda och grupper om dessas innebörd och betydelse. Jag behöver knappast försäkra, att regeringen är fast besluten att använda våra möjligheter till att skydda våra intressen och skaffa respekt för vår rätt och vårt anseende.

Härefter yttrade:

Herr von Friesen: Herr talman! Jag ber att till herr statsministern få framföra mitt tack för det synnerligen snabbt levererade svaret på de av mig framställda frågorna. Frågorna inlämnades ett par timmar innan försvarsministerns uttalande för Tidningarnas Telegrambyrå återgavs i radio onsdag eftermiddag. Jag lät dem emellertid stå kvar, då det syntes angeläget, att ett något utförligare meddelande lämnades från regeringens sida än det vi då

Svar på fråga. (Forts.)

fingo höra av försvarsministern. Jag är särskilt tacksam för den synnerligen utförliga redogörelsen, som säkerligen i flera avseenden verkar klarläggande. Såsom herr statsministern påpekade, har ju också en ganska utbredd opinion inom landet krävt en fastare hållning från statsmakternas sida.

Jag skall nu bara tillåta mig att med några få ord kommentera det meddelande, som herr statsministern här har lämnat. Först gäller det överflygningarna över Bohuslän. Därvidlag är jag tacksam för ett besked, som icke hade hunnit komma med i försvarsministerns redogörelse för en vecka sidan, nämligen om överflygningarna över vissa invid Lysekil liggande krigsfartyg. Det är efter herr statsministerns redogörelse uppenbart, att denna fråga ännu icke är fullkomligt utredd, och man har väl anledning att vänta, att ytterligare meddelanden skola ingå. Det har nämligen av befolkningen i Bohuslän, särskilt i Lysekil, gjorts gällande, att den dåliga sikt, som omnämnes såväl i informationsstyrelsens redogörelse på särskild förfrågan som också i herr statsministerns meddelande i dag, icke skulle ha varit för handen. Tvärtom skulle sikten ha varit särskilt god. Förhållandet lär väl ha varit det, att väderleken den dagen var särskilt skiftande. Det är all anledning tro, att den här lämnade redogörelsen är fullt riktig, när det sägs, att det icke gavs tid för fartygen att beskjuta flygplanen. Det har ju också uppgivits, att de utsända jaktplanen icke voro i tillfälle att komma i kontakt med de främmande flygplanen.

Det må emellertid tillåtas mig att i det här sammanhanget säga några ord med anledning av vad som skrivits i några tidningar och vad herr statsministern här nämnde om de humanitära synpunkterna, och att mänskliga bedömningsgrunder måste få göra sig gällande, så att man icke i onödan skjuter ner främmande plan, som blivit felorienterade. Humanitet är utan tvivel en god sak, och det är en mycket stor sak för ett land som vårt att visa humanitet gentemot de svagare, de vinddrivna och vapenlösa. Men humanitet fordrar ju en viss ömsesidighet. När det gäller den bohuslänska befolkningen kan man med rätta fråga sig, om dess fartyg, som bli felorienterade strax utanför tremilsgränsen, skola behöva bli beskjutna av främmande flygplan eller utsättas för eld från främmande fartyg, medan samma befolkning är i tillfälle att se hurusom flygplan, som flyga tätt ovanför hustaken hemma hos dem själva, icke utlösa någon synlig reaktion från den svenska försvarsmaktens sida.

Beträffande de förebyggande åtgärderna gäller det väl här, att handling talar bättre än ord. Det är uppenbart — och det framgår också i viss mån av herr statsministerns redogörelse — att något ändrade instruktioner meddelats. Vi ha ju också just under sista veckan fått höra talas om eldgivning eller varningsskott mot främmande flygplan. Under de närmaste veckorna få vi väl också se, vilken verkan dessa tydligen ganska nya instruktioner komma att få. Främlingar — de må vara tyskar, engelsmän eller ryssar — måste få klart för sig, att överflygning kan ha sina risker, den må vara aldrig så ofrivillig. Framför allt måste de s. k. skyddsområdena absolut respekteras. Hellre må där hända, att en felorienterad flygare nedskjutes än att en dyrköpt folkberedskap äventyras. Frågan är säkerligen icke bara eller i främsta rummet av militär natur utan kanske i allra högsta grad av folkpsykologisk art.

Det som inträffat de sista åtta—tio dagarna visar, vilket jag icke kan underlåta att i detta sammanhang understryka, behovet av en i möjligaste man fri opinionsbildning inom vårt land. Aldrig har kravet därpå stått klarare än just i detta sammanhang. De mest bestämda kraven komma icke från dem, som kanske ha de mest upprörda ordalagen och som ha kanske ganska vittsvävande funderingar om ommöblering av regeringen och liknande. En dylik tankegång är alldeles säkert i vart fall denna kammare fullständigt främmande. Ett eller annat överord betyder dock föga. Jag anknyter också till vad herr

Svar på fråga. (Forts.)

statsministern anförde i slutet av sin framställning, nämligen att det är nödvändigt, att det blir en växelverkan mellan en vaken opinion och statsmakterna. Han talade nyss om den eventuellt dåliga sikten nere i Bohuslän vid detta remarkabla tillfälle. Ja, det kan möjligen hända, herr talman, att sikten — detta i överförd bemärkelse — blir litet olika, beroende på var man befinner sig. Med andra ord: det är icke alltid säkert, att de, som sitta i ledningen och bära det utan tvivel tunga ansvaret här uppe i vår huvudstad, i varje situation kunna bedöma saker och ting på det absolut riktiga sättet. Jag tror, att man måste göra det erkännandet, att någon gång även på västkusten, ja, varför icke i Göteborg, kunna finnas vissa utgångspunkter för ett bedömande, som också kan vara värdefullt för den ansvariga statsledningen att känna till.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Till herr statsministerns besked, som på vissa punkter var rätt upplysande, vill jag göra ett par kommentarer.

Jag tror, att var och en av detta besked måste få det intrycket, att de direktiv eller instruktioner, som för närvarande gälla för luftvärnet, icke motsvara de direktiv eller instruktioner, som gällde före den stora förändringen i kraftförhållandena i Europa, vilken framträdde sommaren 1940. Vidare tycker jag mig ur statsministerns uttalande, trots förklaringen om att man i praktiken icke gör någon skillnad mellan behandlingen av olika stater, kunna utläsa, att principiellt gör man dock en sådan skillnad.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2.

Svar på fråga. Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Ledamoten av andra kammaren herr **Henriksson** har till mig riktat följande fråga:

Kan det förväntas, att herr statsrådet inom närmaste framtiden tager ståndpunkt till den av statens livsmedelskommission i skrivelse till Kungl. Maj:t tillstyrkta ökningen av detaljhandelsmarginalen på mjölk refererad på sid. 53 i proposition nr 319, men varom departementschefsuttalande i nämnda proposition saknas?

Till svar härpå vill jag meddela, att en undersökning för närvarande pågår inom priskontrollnämnden rörande detaljhandelsmarginalerna inom livsmedelsbranschen. Det torde icke vara möjligt att behandla detaljhandelsmarginalen inom mjölkhandeln fristående från den övriga livsmedelshandeln. Så snart denna undersökning slutförts, kommer frågan att upptagas till prövning.

Härpå yttrade

Herr **Henriksson**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för det lämnade svaret.

När gräddransoneringen trädde i kraft den 20 november 1941, medförde den omedelbart en mycket omfattande omläggning av konsumtionsvanorna. Då hushållen ställdes i valet mellan grädde och matfett, visade husmödrarna ingen tvekan om vilket de skulle välja. Denna omläggning av konsumtionsvanorna fick också en mycket påtaglig återverknin g på distributionen. Inom Stockholms livsmedelshandlareförbund verkställdes i december en utredning för att utröna, vilka ekonomiska verkningar, som denna konsumtionsomläggning hade fått för distributionen. Utredningen visade, att försäljningen av

Svar på fråga. (Forts.)

grädde sjunkit med över 70 % veckan efter det att ransoneringsen hade trätt i kraft. Jämfört med tidigare år hade mjölkförsäljningen visserligen något stigit, men på grund av de rådande förhållandena väjde denna ökning fjäderlätt i förhållande till vad man gått miste om genom den uteblivna gräddförsäljningen. Den utredning, som jag nyss omnämnde och som omfattade 386 mjölkbutiker i Stockholm, visade en inkomstminskning på grund av gräddransoneringsen på i medeltal 25 kronor per affär och vecka, vilket för varje affär alltså betydde 1,300 kronor per år. Justerar man den siffran med hänsyn till den ökning mjölken hade givit, kommer man till en nettominskning av 1,200 kronor. Man förstår vad detta betyder för dessa småhandlare, som icke ha större inkomst för år än mellan 2,000 och 3,000 kronor.

En omedelbar hänvändelse gjordes till livsmedelskommissionen, däri det nämnda utredningsmaterialet ställdes till kommissionens förfogande. Det diskuterades, såvitt jag har mig bekant, åtskilligt, och nu har över ett halvt år gått. Man har kommit fram så långt, att livsmedelskommissionen har skrivit till Kungl. Maj:t och påpekat dessa förhållanden och även tillstyrkt ökning av distributionsmarginalen på mjölk för att ge någon kompensation för den förlust, som försäljningsminskningen på grädde har åstadkommit. Som belegg för att en sådan framställning är berättigad, torde man endast behöva hänvisa till alla de bördor av olika slag, som krisen medfört för handeln i samhällets intresse. För att emellertid ytterligare få klarhet om hur det låg till nu, verkställdes en ny utredning i april detta år. Man använde precis samma utgångsmaterial, alltså samma affärer som förut fingo lämna uppgifter. Det visade sig då, att bruttoinkomsten hade ökat på grund av en ökning av mjölkförsäljningen. Mjölkförsäljningen hade nämligen ökat med 13 % jämfört med den tidigare undersökningsperioden, och därvidlag förelåg alltså en förbättring av 5 kronor 58 öre i veckan per affär i medeltal, men gräddförsäljningen hade ytterligare gått tillbaka med 1 krona 50 öre i veckan. Det förelåg alltså en nettoökning av 4 kronor 8 öre i veckan. Men jämför man denna ökning med 25-kronorsminskningen förut kvarstår fortfarande en minskning av 21 kronor per vecka, och det motsvarar cirka 2 öre per liter mjölk. Jag har velat nämna dessa siffror.

Nu framhåller herr statsrådet i svaret, att priskontrollnämnden håller på med en allmän översyn av detaljhandelns vinstmarginal. Men hur menar man, att hela denna handel av mindre företagare, som icke ha så stark ekonomisk rygg, skall kunna stå ut med svårigheterna? Menar man, att dessa människor skola avlida ekonomiskt sett under den tid, som man prövar ett förhållande, som tydligt ådagalägges med siffermaterial. Jag måste säga, att jag anser det vara ganska hårt, att man icke skall kunna komma till ett resultat efter alla dessa diskussioner. Det ger mig anledning att något beröra hela detta problem ur principiell synpunkt. Här har man i många olika sammanhang, exempelvis när det gäller mjölken, charkuterivarorna, brödet och en hel del andra artiklar, vid prissättningen kommit fram till marginaler för distributionen, som för större delen av företagsamheten näppeligen gör det möjligt att kunna existera.

Det har i denna diskussion talats om rationalisering, men det förefaller ganska egendomligt, om man ställer detta tal i dagens läge i relation till det intresse som från statens sida visats för det problemet tidigare. Jag vill erinra om att under 1920-talet gjordes upprepade framställningar från köpmannaorganisationerna, att man med statens medverkan skulle få fram kompetensfordringar för dem, som skulle utöva handel. Man förmenade då, att det måste ske en gallring, och att det borde ske efter kompetensprincipen. Statsmakterna avvisade denna framställning och rekommenderade näringsorganisationer-

Svar på fråga. (Forts.)

na att lösa det problemet själva. Man försökte lösa det genom samarbete mellan näringsorganisationerna angående nyetableringar. Vad skedde? Jo, då talades det högljutt om monopoltendenser inom affärlivet. Det blev alltså resultatet. På senaste tid har man emellertid fått höra andra synpunkter. Finansministern utvecklade vissa dylika synpunkter i debatten om tobaken. Han påpekade då för sin del, att han ansåg dessa strävanden att åstadkomma större distributionsenheter och skära bort dem som icke hade förutsättningar vara en riktig väg. Men det är påtagligt, att skall en rationalisering ske, bör det vara ett arbete inriktat på en viss sikt. Jag kan icke förstå, att det är förenligt med vare sig ekonomiska utgångspunkter eller med sociala utgångspunkter, om man nu genom en oberättigat hård politik skall skära bort massor av småföretagare, som icke, såvitt jag vet, ha begått något annat brott än att försöka på bästa sätt fylla den funktion i samhället, som distributionen utgör, och på allt sätt lojalt ställa sig statsmakternas direktiv till efterrättelse.

Jag vill till slut rikta en allvarlig vädjan till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet att försöka så snart som möjligt åstadkomma en rimlig förbättring för den del av handeln, som distribuerar mjölk, detta med hänsyn till det mycket svåra läge den kommit i genom statsmakternas åtgärder i hela folkhushållets intresse.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 406 av herr *Thapper m. fl.*; och

nr 407 av herr *Sefve*; samt

till tredje särskilda utskottet motionen nr 408 av herr *Pettersson* i Dahl.

§ 4.

Ändring i vissa delar av lagen om församlingsstyrelse i Stockholm. Föredrogos konstitutionsutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm.

Utskottet hemställde, att riksdagen med bifall till förevarande proposition måtte antaga i utlåtandet intaget förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på en häpnadsväckande oformlig lagbestämmelse, som utskottet tillstyrkt i föreliggande fråga. Jag syftar på bestämmelsen om att församlingsdelegerade skola erhålla, visserligen inte skyldighet men dock rätt att bekosta enskild församlings kyrkobyggnad med upp till fyra femtedelar av kostnaderna. Det betyder, att om en av Stockholms 19 församlingar beslutar bygga en kyrka, svarar församlingen själv för endast en femtedel av kostnaden. Syftet med denna bestämmelse är mycket genomskinligt. En rad kyrkobyggen äro aktuella i Stockholm, d. v. s. aktuella bland de kretsar, som äro speciellt intresserade för statskyrkan. Kostnaderna för kyrkobyggnaderna för de försam-

Ändring i vissa delar av lagen om församlingsstyrelse i Stockholm. (Forts.)
lingar det gäller ha dock utgjort en hämsko. Man har inte vågat belasta församlingsmedlemmarna för kyrkliga utgifter på sätt man önskat. Nu vill man göra kyrkobyggnaderna och kostnaderna för dessa mera acceptabla. Man vill avtrubba det motstånd från arbetarhåll, som är tillfinnandes, när det gäller sådana utgifter. Man kanske vill invända, att församlingsdelegerade få ingen skyldighet att bistå församling, som beslutat kyrkobygge, med fyra femtedelar av kostnaderna, endast rättighet till det. Men om delegerade lämnat en församling sådant bistånd, lär man sedan säkert komma att anförä, att det föreligger moralisk plikt att understödja andra på samma sätt, detta särskilt som de stora partierna ju ständigt låta invälja endast sådana i de kyrkliga institutionerna, som äro livliga anhängare av kyrkans bestånd som statskyrka, alltså som en medborgarna påtvingad institution.

Förslaget innebär vidare, att de indirekt valda församlingsdelegerade få ökade befogenheter på bekostnad av de direkt valda och det även på andra områden än det som jag här nämnt. Det betyder en avdemokratisering av de kyrkliga beslutande organen. Man motiverar förslaget med behovet av »utjämning» av kostnaderna mellan de olika församlingarna och en bättre avvägning av utgifterna. Hade man verkligen velat en radikal reform för att nå dessa syften, då skulle man sökt förverkliga vad kammarrådet Wohlin snuddat vid i sin utredning, nämligen överlåtit de ekonomiska kyrkliga frågorna åt stadsfullmäktige i Stockholm. Det hade varit en reform ägnad att tjäna de syften man anger sig vilja nå med denna reform. Nu har ecklesiastikministern i stället, i varje fall vad det gäller frågan om kostnaderna för kyrkobyggen, framlagt ett nytt förslag, som de myndigheter som yttrat sig i frågan inte haft tillfälle att taga ställning till, därför att det icke tidigare förelegat. Det liknar närmast en överrumpling. Det förslag, som nu föreligger, om ändring i församlingsindelningen i Stockholm, är en ny kyrklig reform av samma art, som den av Stockholms arbetare med sådant ogillande mottagna reformen om Stockholm som särskilt stift. Jag vet, att de arbetarrepresentanter, som medverkade till denna, nogsamnt fått veta av, att de därvid handlade mot sina uppdragsgivares vilja.

Jag vill inte medverka till huvudstadsbefolkningens påtvingande av dylika ovälkomna reformer och ber därför, herr talman, att få yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 291.

Herr **Hallén**: Herr talman! Jag vill endast säga några korta ord. Det lär inte kunna bestridas — och det har inte heller den föregående talaren gjort — att denna proposition faktiskt kommer att verka skatteutjämning. Herr Persson i Stockholm försökte måla en skräckbild av hur det skulle kunna gå, om dessa församlingsdelegerade skulle bestrida t. ex. $\frac{4}{5}$ av kostnaderna för en församlings uppdelning i två, och han menade, att om detta skett en gång, kunde man sedan i rättvisans namn kräva, att det skulle ske även i andra fall, på andra ställen. Jag vill gentemot detta påpeka — något som herr Persson f. ö. erkände — att detta inte är en *skyldighet* för församlingsdelegerade utan endast en *rättighet*, och att man väl måste förutsätta, att de med ansvars känsla och saklighet pröva sådana spörsmål.

Det kan inte bestridas, att reformen i stort sett innebär en skatteutjämning för Stockholms olika församlingar. Jag finner det ganska rimligt, att t. ex. kyrkligt sett förmögna församlingar få lämna bidrag till stora men ganska fattiga församlingar. Detta är en av reformens huvudtankar, och jag tror också, att den i praktiken kommer att stå sig.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Ändring i vissa delar av lagen om församlingsstyrelse i Stockholm. (Forts.)

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! Till den siste talaren vill jag endast säga, att jag är övertygad om att det i praktiken kommer att bli så, att även fattiga församlingar få lämna bidrag till rika församlingars kyrkobyggen, exempelvis när det gäller Oscars församling. Jag är fullt övertygad om att verkligheten kommer att bevisa riktigheten av mina påståenden.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1942/43 till läroanstalterna för blinda och dövstumma m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1942/43 till tandläkarinstitutet jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
tandläkar-
institutet.*

Därvid yttrade

Herr **Andersson** i Alfredshem: Herr talman! Jag är en av dem, som vid årets riksdag väckt en motion om åtgärder för att avhjälpa den brist på tandläkare, som nu råder. Denna motion behandlas i samband med den fråga, som nu föreligger till behandling, och jag har begärt ordet bl. a. för att till statsutskottet uttala min tillfredsställelse över den välvilliga behandling, som motionen erhållit. Samtidigt vill jag uttala den förhoppningen, att de åtgärder, som här äro föreslagna, även skola leda till önskat resultat.

Vi hade i vår motion påpekat, att den bristande rekryteringen till distrikts-tandläkaretjänsterna i första hand berodde på att löneförhållandena vid landstingens tandklinikar icke anses särskilt lockande. Då man emellertid granskar löneförhållandena och jämför de löner, som utgå till distriktstandläkare, med privata tandläkares inkomster, förefaller det mig, som om denna argumentering för att man icke kan få tandläkare till distriktstandvården icke är riktig. Det visar sig nämligen, om man kastar en blick i taxeringskalendern för 1941, att av 30 inkomsttagare komma endast 13 tandläkare, som höra till privata kliniker, upp till högre inkomster än tandläkarna vid de kliniker, som höra till landstingens verksamhetsområden. Det är således för mig alldeles tydligt, att den motivering, som från tandläkarhåll anföres, nämligen att inkomsterna på landstingens kliniker icke skulle vara sådana, att de lockade, måste vara felaktig och anledningen vara en annan. Det är naturligtvis svårt att yttra sig om var orsaken ligger, men troligtvis måste den vara en annan än den, som angives från tandläkarhåll. Man kan ju i samband med detta säga, att man kan ansluta sig till den interpellation, som för någon tid sedan framfördes här i kammaren, då det gällde tillsättning av läkare vid lasaretten. Interpellanten gjorde där gällande, eller ifrågasatte i varje fall, att det förelåge en blockad av vissa lasarettsläkaretjänster.

Man kan i detta sammanhang fråga sig, om det inte bland Sveriges tandläkare finns ett mycket ringa intresse för att låta sig engageras för landstingens tandvård. Man styrks i den uppfattningen, när man ser, att det ute i landet dagligen, eller i varje fall rätt ofta, uppstår nya privata tandklinikar, medan

Anslag till tandläkarinstitutet. (Forts.)

däremot landstingens tandkliniker ha mycket svårt att få några tandläkare. Vore bristen på tandläkare verkligen av den omfattning, som gjorts gällande, skulle naturligtvis inte heller de privata tandklinikerna kunna uppstå i den stora utsträckning, som nu faktiskt sker.

Bland förslagen till åtgärder för stimulerande av rekryteringen till distrikts-tandläkaretjänsterna kan nämnas medicinalstyrelsens förslag om instiftande av vissa stipendier, som skulle dels underlätta utbildningen och dels bistå distriktstandvården genom att till dem knötes villkoret, att stipendiaterna under viss tid måste tjänstgöra i landsorten.

Man får hoppas, att de i propositionen föreslagna åtgärderna ävensom nyss-nämnda rekommenderade vägar skola leda till att nu rådande förhållanden förbättras utan att statsmakterna måste vidta andra åtgärder.

Herr talman! Med dessa ord har jag endast velat uttala detta önskemål.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7.

Föredrogs vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 155, i anledning av väckta motioner angående anslag till ungdomskon-sulentverksamhet m. m.;

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till vissa byggnadsarbeten vid statens yrkeshem samt skol-och yrkeshem m. fl.;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av fastighet för överståthållarämbetets räkning;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare medel till anläggningar för elektrisk tågdrift;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda förslag om anslag för budgetåret 1942/43 till oförutsedda utgifter; och

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående räntan å egnahemslån vid statens järnvägar och statens vattenfallsverk;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 32, i anledning av väckt motion om viss ändring av förordningen angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker; och

nr 33, i anledning av väckta motioner om skärpning av straffet för överlåtelse av motbokssprit till ungdom under 21 år;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 kap. 6 § och 6 kap. 5 § rättegångsbalken m. m.; och

nr 51, i anledning av väckt motion angående revision av lagstiftningen om förbud mot äktenskaps ingående.

Kammaren beslöt vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkanden hemställt.

§ 8.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 52, i anledning av väckt motion om höjning av den i 18 kap. 8 § strafflagen stadgade åldersgränsen.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 116, vilken behandlats av första lagutskottet, hade fröken *Andersson m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte

Motion om höjning av den i 18 kap. 8 § strafflagen stadgade åldersgränsen.

Andra kammarens protokoll 1942. Nr 22.

Motion om höjning av den i 18 kap. 8 § strafflagen stadgade åldersgränsen.
(Forts.)

för sin del besluta höjning till sexton år av den i 18 kap. 8 § strafflagen stadgade åldersgränsen femton år.

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II:116, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av fru *Gustafson*, vilken yrkat, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning rörande lagändring i motionens syfte samt för riksdagen framlägga det förslag som därav kunde föranledas.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Fru Gustafson: Herr talman! Vid detta utlåtande har jag fogat en reservation, och jag vill därför med några ord klargöra min inställning till det i motionen framförda problemet och till mitt yrkande.

Till en början vill jag med styrka särskilt framhålla, att min och andras medverkan till denna motion icke förestavas av någon veklagen över ungdomens s. k. förvildning. Hela denna diskussion om ungdomen är i många avseenden fariseisk och icke rättvis. Därför är, ur min synpunkt, fängvårdsstyrelsens polemik mot motionen i vad det gäller ungdomens liv ett slag i luften, när den gör valda citat ur befolkningskommissionens betänkanden. Det är ett mycket större och allvarigare problem, som vi härmed velat framföra inför riksdagen, och det är den ansvarslöshet, som gör sig gällande bland äldre män och i deras förhållande just till ungdomen.

Vad som nu åter aktualiserat kravet på en höjning av skyddsåldern är en del företeelser bl. a. vid förläggningar av inkallade, som givit anledning till stor oro hos barnavårdande myndigheter, lärare och föräldrar. Enbart att sådant kan ske, att män i landstormsåldern kunna inleda sexuella förbindelser med 15—16 års flickor, då de kanske själva äro fäder till flickor i samma ålder, är upprörande. När därtill vuxna och även äldre män som ursäkt framhålla, att de blivit förförda av unga flickor, kan det inte hjälpas, att en sådan ursäkt inte kan tas på allvar. Emot sådana påståenden kan anföras just deras på grund av ålder och erfarenhet absoluta överlägsenhet i förhållandet mellan parterna, och att de borde mera kunna inse det ansvarslösa i sitt beteende mot barn och ungdom.

Jag skall inte längre tala om motionen och dess syfte, ty det komma säkert andra att göra, men jag vill alldeles särskilt framhålla, att det är ett allvarligt önskemål bland föräldrar och sociala arbetare, att både skydds- och straffåldern höjes från 15 till 18 år. Detta krav kommer att framföras med större styrka än hittills och måste i sinom tid leda till statsmakternas övervägande och beslut.

Vid behandlingen i första lagutskottet har jag frångått motionens yrkande om omedelbar ändring i åsyftade lagrum och förordar i stället i min reservation en skrivelse om utredning, som kan leda till förslag om lagändring i motionens syfte. Detta har jag gjort med ledning av inkomna yttranden och alldeles särskilt överståthållarämbetets yttrande, där ämbetet ifrågasätter, om icke motionärernas syfte skulle kunna tillgodoses genom en utvidgning av 18 kap. 8 a § strafflagen, så att därunder fölle även den som förledde kvinna under 18 år till otukt genom »grovt missbruk av en på ålder och erfarenhet grundad överlägsenhet». Överståthållarämbetet har också framfört det förslaget, att missbruksbegreppet skulle fixeras till sin innebörd genom angivande av vissa åldersgränser. Det är med ledning särskilt av dels detta yttrande och

Motion om höjning av den i 18 kap. 8 § strafflagen stadgade åldersgränsen.

(Forts.)

dels ett yttrande från socialstyrelsen, som jag i min reservation föreslår riksdagen att skriva till Kungl. Maj:t och anhålla, »att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning rörande lagändring i motionens syfte samt för riksdagen framlägga det färdigt, varefter riksdagen skall ta ställning till en eventuell proposition. Det synes mig därför vara vådligt att vänta så länge på den i motionen önskade lagändringen i en detalj av strafflagen.»

Utskottet har visserligen icke gått emot motionens syfte, men det har betänkligheter mot att förorda en skrivelse, och hänvisar till sist till att de hit hörande bestämmelserna i 18 kap. strafflagen komma att omprövas av straffrättskommittén i dess fortsatta arbete.

Man kan ju kanske nöja sig med detta, men man har dock anledning befara, att det i bästa fall dröjer minst 5 år, i säkraste fall 10—15 år, innan ett betänkande kan vara färdigt, varefter riksdagen skall ta ställning till en eventuell proposition. Det synes mig därför vara vådligt att vänta så länge på den i motionen önskade lagändringen i en detalj av strafflagen.

Med dessa ord, herr talman, har jag velat motivera min inställning till motionen och det däri framförda problemet samt mitt yrkande. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde fröken *Hesselgren*, fru *Skoglund-Lindblom* och fru *Ronnebäck*.

Fru Nordgren: Jag har, när jag undertecknade föreliggande motion ingalunda förbisett de svårigheter, som kunna uppkomma, när det gäller att avgöra åldersgränsen hos barn i de åldrar, det här är fråga om. Jag anser emellertid, att detta är en så allvarlig fråga, att något bör göras så snart som möjligt för att skapa ökat skydd åt dessa unga.

Det är ju även ganska inkonsekvent, att medan i samtliga sociala lagar, som gälla barn, åldersgränsen satts till 16 år, man i det här fallet stannat vid 15 år. Medan man sålunda i sociallagstiftningen hävdar att samhället, när så är behövt, är skyldigt att bidra till vederbörandes försörjning upp till 16 års ålder, anser man däremot inte, att samhället har någon förpliktelse att i detta fall värna ungdomar upp till 16 år, utan här har man stannat vid en lägre åldersgräns. Jag anser, att det vore konsekvent att i lagar och författningar ha likformiga åldersgränser i allt som rör barn. När denna gräns i sociallagstiftningen fastställts till 16 år, anser jag, att det vore riktigtast att införa samma gräns även i detta fall.

Vidare är det väl ganska anmärkningsvärt, att om en man exempelvis stjäl en kaka bröd, straffas han för denna handling, under det att han, om han förleder ett barn i åldern mellan 15 och 16 år — jag betonar särskilt, att ungdomar i denna ålder till sitt tänkesätt fortfarande äro barn — till en handling, som kanske förstör hela dess framtida liv, går fri. Man behöver inte särskilt fästa sig vid huruvida vederbörande tillfogas någon fysisk skada eller ej, ty så är vanligtvis inte fallet, och jag ser inte heller problemet ur medicinsk synpunkt, men barnet kan däremot tillfogas en moralisk skada, som kan kvarlämna men hos det för all framtid.

Med helt och fullt understrykande av vad fru Gustafson anført i denna sak ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av henne avgivna reservationen.

Herr Lindqvist: Herr talman! Mot de vackra anföranden, som nyss hållits av två talarinnor, och de viktiga synpunkter och goda råd, som däri framfördes, har jag intet att erinra och säkert icke heller någon av dem som suttit i första lagutskottet vid behandlingen av denna motion. När fru Gustafson inom utskottet lika vackert som nu i kammaren talade för sitt yrkande, dro-

Motion om höjning av den i 18 kap. 8 § strafflagen stadgade åldersgränsen.
(Forts.)

gos såväl jag som några andra ledamöter av utskottet med av hennes vackra anförande, och detta medförde, att vi inom utskottet röstade för hennes förslag om en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Men det gäller ju inte bara att komma med vackra ord och goda råd, utan nu gäller det att söka omsätta den tankegång, som framförts i motionen, i en lag och göra denna lag sådan, att man därigenom kan råda bot på det onda, som här påtalats. När utskottsbehandlingen av ärendet framskridit litet längre, var det inte möjligt för oss, som förut hade röstat med fru Gustafson, att förena oss med henne om en reservation. Utskottet har, såsom fru Gustafson säger, på intet sätt visat sig ogynnsamt stämt mot motionen, men det är svårigheten att på detta område göra någonting, som har gjort, att vi inte ansett oss kunna hemställa om bifall till densamma. Jag tänkte för min del, att det skulle varit möjligt att åstadkomma någonting på grundval av den av överståthållarämbetet framförda tanken, men det visade sig, att inte heller den vägen var framkomlig.

Utskottet hänvisar till att straffrättskommittén under sitt fortsatta arbete har att syssla med de kapitel av strafflagen, som det här är fråga om. Fru Gustafson är emellertid rädd för att det kommer att dröja alltför länge, om man skall gå den vägen, och anser därför, att en speciell utredning rörande denna fråga bör komma till stånd. Ja, det är väl troligt, att det som fru Gustafson säger kommer att dröja, men jag undrar likväl, om vi icke få finna oss i detta dröjsmål. Ty det kan knappast vara lyckligt att när det gäller en så svår fråga som denna ställa till med en särlagstiftning, utan det är mycket bättre, om man får behandla denna fråga i samband med andra liknande eller närbesläktade frågor.

Det är dessa synpunkter som gjort, att utskottets samtliga ledamöter utom fru Gustafson ha stannat för att yrka avslag på motionen. Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Fröken Andersson: Herr talman! Vi motionärer äro helt naturligt tack-samma för den inställning till denna fråga, som dock andades ur det anförande, som herr Lindqvist nyss höll. Vi äro också fullt på det klara med att inte allt hänger på lagarna som sådana, utan att det — och detta kanske i främsta rummet — behövs ett komplement därtill.

När man närmare studerar denna fråga, kan man konstatera, att denna 15-årsgräns har varit gällande ända sedan år 1864, då äktenskapsåldern i Sverige låg vid denna ålder. Sedermera har ju den tillåtna åldern för ingående av äktenskap höjts, men icke förty har den gräns det här gäller fått stå kvar vid 15 år. Det har konstaterats — och detta har socialstyrelsen i sitt yttrande understrukit — att pubertetsåldern för flickas vidkommande egentligen inte upphör förrän vid 18—19 års ålder. Jag tycker, att detta uttalande bör säga någonting i detta sammanhang. År 1937 betonade chefen för justitiedepartementet, att det i modern lagstiftning fanns en tydlig tendens till höjning av den här berörda åldersgränsen, och jag kan som exempel nämna, att man inom såväl engelsk som norsk rätt kommit fram till 16-årsgränsen.

Nu förstår jag fuller väl, att denna gräns icke kan lösryckas ur sitt naturliga sammanhang med andra lagbestämmelser. Men jag undrar i alla fall — och i det avseendet ha vi motionärer stöd exempelvis från överståthållarämbetet, såsom redan förut nämnts — om det inte skulle kunna finnas någon utväg ur de svårigheter, som utskottet talar om. I medicinalstyrelsens yttrande betonas det, att det just inte föreligger några medicinska skäl för en höjning av den här ifrågavarande åldersgränsen. Nej, det kan ju hända, men i ett kultursamhälle

Motion om höjning av den i 18 kap. 8 § strafflagen stadgade åldersgränsen.

(Forts.)

är det väl dock i minst lika hög grad fråga om den psykologiska sidan av saken i det här sammanhanget. I det avseendet konstaterar medicinalstyrelsen, att kvinnorna före 16-årsåldern äro så psykiskt utvecklade, att såväl sexuellt umgänge som moderskap utan tvekan måste anses olämpligt. Det är ju dock sakkunskapen, som här uttalar sig.

Det har från flera håll både i detta sammanhang och i den tidigare förda diskussionen i detta ämne framhållits, att flickorna själva ofta ta initiativet. Fru Gustafson har tidigare berört denna sak. Det är alldeles riktigt. Men vill man slutföra denna tankegång kan man ju säga, att det i dag som är kan komma både 13- och 14-åringar och ännu yngre och ta initiativet. Detta kan därför inte vara någon hållbar invändning mot en höjning av åldersgränsen.

Jag kommer därefter över till den enligt min mening svagaste invändningen, nämligen att vederbörande ha så svårt att avgöra om flickorna — jag håller mig särskilt till dem, ehuru motionen också gäller pojkar — ha uppnått 16 års ålder. Man kan självfallet göra samma invändning, när det gäller 15-årsgränsen; det föreligger samma svårigheter att avgöra, om en flicka uppnått 15 års ålder. Men dessa bevisvärigheter, som otvivelaktigt finnas — det vore naivt att förneka detta — böra icke — vilket särskilt betonas från socialstyrelsens sida — få utgöra hinder för en lagstiftning, som vore ägnad att öka skyddet för vår ungdom. Det understrykes i socialstyrelsens yttrande, att detta just nu är av oerhörd betydelse. Visserligen har det i yttranden från medicinalstyrelsen och fångvårdsstyrelsen framhållits, att man skall försöka gå fram efter positiva linjer genom att ordna för ungdomens fritidssysselsättning och nöjesliv. Man skall, såsom det heter i fångvårdsstyrelsens yttrande, »lita till vad som kan vinnas genom uppfostran och undervisning». Ja, det är alldeles klart, att dessa synpunkter äro viktiga, men skulle man gå fram på den linjen, skulle man ju knappast, jag höll på att säga behöva några lagar alls, och då skulle man genomdriva detta över hela linjen.

Motionärernas tanke är som jag redan för en stund sedan sade, att vi behöva denna höjning av åldersgränsen som ett ökat skydd för ungdomen. Det har t. ex. hänvisats till att barnavårdsnämnderna kunde effektivisera sitt arbete, och att detta vore en lämplig utväg. Detta är riktigt, men som från ett par håll framhållits behöva barnavårdsnämnderna stöd av en sådan här lagstiftning i sitt arbete. Jag har under de senaste dagarna — och även tidigare — talat med en hel del socialarbetare, som äro verksamma just på hithörande områden, inom barnavårdsnämnder och ungdomsskyddsorganisationer av olika slag, och de ha samstämmigt intygat, att en höjning av åldersgränsen visserligen inte löser hela problemet — det har ingen människa för resten tänkt sig; åtminstone ha inte motionärerna gjort det — men, säga vederbörande, en sådan åtgärd skulle dock i praktiken vara ett stöd för oss, ty missbruk komma väl också i fortsättningen att förekomma. En sådan lagändring skulle dock rädda en väsentlig del av dem, som nu alltför tidigt komma ut på vägar, som ur samhällets synpunkt inte kunna anses önskvärda.

Det i överståthållarämbetets yttrande framförda förslaget, att åstadkomma en förbättring på detta område har redan berörts. Jag skall i detta sammanhang klart och öppet erkänna, att när vi lade fram motionen, voro vi rätt så tveksamma just med tanke på att de jämnåriga skulle råka illa ut, och således unga pojkar och även flickor tidigt skulle stämplas som lagbrytare. Jag tycker, att överståthållarämbetets fingervisning ur den synpunkten är någonting att ta fasta på. Detta förutsätter givetvis en utredning av saken, en utredning, som inom parentes sagt förordas av länsstyrelsen i Malmöhus län. Hänvisningar ha även gjorts till den revision av strafflagen, varmed straffrättskommittén

Motion om höjning av den i 18 kap. 8 § strafflagen stadgade åldersgränsen.
(Forts.)

är sysselsatt, men det har också betonats, att denna tar mycket lång tid i anspråk. Vi ha i andra sammanhang talat om stöd och hjälp åt ungdomen, och jag är för min del helt naturligt övertygad om att den av motionärerna föreslagna åtgärden skulle vara ett ganska viktigt led i vår strävan att hjälpa ungdomen.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Fru **Gustafson**: Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt med något längre inlägg. Jag vill bara säga, att jag är förvånad över att herr Lindqvist tyckte, att jag talade vackert. Jag tyckte, att jag sade verkligt fula saker och ärligt menade ord om äldre män. Det var inte i första hand om ungdomen jag talade utan om de äldres ansvarslöshet, och just därför finner jag det förvånande, att ingen talar om detta.

Jag vill alltså gendriva den uppfattningen, att jag skulle ha talat särskilt vackert. Mitt anförande bars upp av en verkligt djup indignation över att sådana företeelser, som jag har påtalat och som göra sig gällande bland äldre ansvarslösa människor, skola få förekomma utan att samhället reagerar däremot.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Ydrehammars kvarn m. m. å kronoparken Norra Kvill i Kalmar län.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial, nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Byggnadstyrelsens delfond.

§ 11.

Motion om viss ersättning åt sökandena till Horssjöns torrlägningsföretag av år 1937. Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 52, i anledning av väckt motion om viss ersättning åt sökandena till Horssjöns torrlägningsföretag av år 1937.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr **Pettersson** i Norregård: Herr talman! Den motion, som utskottet i detta ärende har avgivit utlåtande över, har ju, som det brukar heta, blivit välvilligt behandlad, men jag är inte fullt nöjd med utskottets behandling av densamma i alla fall.

De jordbrukare, som blivit hindrade att utföra detta torrlägningsföretag på grund av att fågellivet skulle taga skada därav, ha haft ett mycket stort behov att få de marker det här gäller utdikade. De jordbruk, som dessa jord-

*Motion om viss ersättning åt sökandena till Horssjöns torrläggningsföretag
av år 1937. (Forts.)*

brukare inneha, omfatta mellan 4 och 6 hektar åkerjord och äro alltså inte vad som brukar benämnas familjejordbruk utan småbruk, som inte kunna ge dem deras fulla försörjning. Men trots detta ha de hindrats i sitt uppsåt att torrlägga dessa marker, och de ha därmed drabbats av en förlust i avseende på det arbete de nedlagt för att förbättra sin ställning som jordbrukare.

Nu kan man ha många olika meningar om det avgörande som träffats angående förhindrandet av företaget och jag vill inte gå in på den saken. Dessa jordbrukare få alltså finna sig i att de inte få torrlägga dessa marker endast på grund av att det är några fåglar, som häcka där, trots att — såsom jordbruksingenjören där nere framhållit i sin inlaga — det finnes många tusen tunnland mossar runt omkring, där fågellivet kan utvecklas, och att torrläggandet av denna förhållandevis lilla plätt, som dessa jordbrukare vilja odla, inte behöver bli så ödesdigert för fågellivet. Men de ha i alla fall fått vidkännas denna förlust.

Det var ur ekonomisk synpunkt inget dåligt företag det här gällde. De hade inte blivit hindrade ur den synpunkten, då statsbidrag skulle ha utgått till arbetets utförande. Båtnadsvärdet beräknades till 106,000 kronor och kostnaderna till endast 66,000 kronor — det skulle alltså ha uppstått en värdestegring på 40,000 kronor plus de vinster, som dessa jordbrukare skulle ha gjort därigenom att de fått sina jordbruk förbättrade och kunnat i stort sett använda samma ekonomibyggnader för den genom torrläggningen erhållna arealen. Enligt jordbrukskonsulentens utredning skulle de därigenom göra en ränteförbättrande vinst på sina jordbruk med 22,000 kronor. Man kan alltså säga, att dessa sex å sju jordbrukare härigenom ha förlorat cirka 60,000 kronor, som hägrade för dem.

Utskottet har nu skrivit, att de sökande enligt dess mening borde få ersättning för sina utlagda kostnader. Undersökningen var ju klar, och de stodo i begrepp att påbörja arbetet. De ha gjort direkta ekonomiska uppoffringar, och utskottet menar, att det kan anses billigt, om de få ersättning av allmänna medel härför. Det är ju tacknämligt, om de kunna få dessa pengar, men enligt min mening borde de också få ersättning för den indirekta förlust, som de ha gjort.

Vi behandlade häromdagen jordbruksutskottets utlåtande nr 31 över motionen nr 205 i denna kammare, i vilken motion behandlades ett likartat ärende rörande ersättning till sådana personer, som bli hindrade att torrlägga mark. Utskottet gick därvid emot motionens yrkande om att vederbörande under alla förhållanden skulle få ersättning men skrev, att varje fall bör prövas särskilt och att ersättning bör utgå allt efter föreliggande omständigheter. Jag väntade då, att i detta fall, då full utredning föreligger, skulle det vara möjligt att ge dessa jordbrukare viss ersättning. Enligt vad utskottet förra gången skrev ligger det i varje fall nära till hands att tro något sådant. Utskottet skrev då bland annat följande:

»Sålunda kan det allmänna intresset ha uppträtt så pass sent under företagets planläggning, att de enskilda jordägarna icke skäligen bort räkna med detsamma vid undersökningarnas igångsättande, samt vidare företagets planerande ha åsamkat jordägarna avsevärda kostnader.» I sådana fall menade utskottet, att jordägarna skulle få ersättning. Utskottet anförde vidare, att frågan om ersättning borde prövas från fall till fall.

Nu har detta särskilda fall prövats, och enligt vad utskottet anför skulle dessa jordägare icke kunna få mer än 75 procent av sina kontanta utlägg. Det gäller alltså här en principfråga, om jordägare icke skall kunna få mer än detta trots att han blivit hindrad att torrlägga mark.

Motion om viss ersättning åt sökandena till Horssjöns torrlägningsföretag av år 1937. (Forts.)

Det är helt naturligt, att det enskilda intresset får vika för det allmännas intresse, men man måste ju tycka, att all billighet talar för att när det visat sig vara ett allmänt intresse, det allmänna också ser till att enskilda icke få lida därför att det allmänna vill tillgodose vissa intressen, som kanske icke alls beröra de enskilda.

Jag har icke tänkt att nu framställa något yrkande utan vill endast till utskottets utlåtande säga, att jag hoppas, att Kungl. Maj:t skall — jag citerar utskottet — finna »sådana särskilda omständigheter föreligga att starka billighetsskäl synas tala för att sökandena till företaget i fråga av statsverket erhålla bidrag till de förrättningskostnader, de visa sig ha fått vidkännas». Jag tar fasta på vad utskottet här har skrivit om att dessa jordbrukare åtminstone skola kunna få denna ersättning av det allmänna. Jag hoppas, att Kungl. Maj:t kommer att beakta detta och kommer att för riksdagen framlägga förslag i ämnet, så att vederbörande åtminstone erhålla ersättning för sina direkta utgifter.

Jag har, herr talman, icke något särskilt yrkande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i andra kammarens ordningsstadga; och bifölls därvid utskottets hemställan.

§ 13.

*Förslag till
rättegångs-
balk.*

Föredrogs första särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till rättegångsbalk, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 28 november 1941 dagtecknad proposition, nr 5, vilken hänvisats till första särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till rättegångsbalk.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga i anledning av propositionen väckta motioner.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda förslaget — måtte för sin del antaga av utskottet framlagt förslag till rättegångsbalk;

B) att motionerna I: 153, 182, 183, 184, 185, 186 och 187 samt II: 158, 239, 240, 242, 243, 244, 245, 246, 247 och 248, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

A) Beträffande utskottets utlåtande i dess helhet:
av herr *Linder*;
av herr *Siljeström*; samt
av herr *Lövgren*.

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

B) Beträffande särskilda stadganden i förslaget hade avgivits ett flertal, i det följande delvis omnämnda reservationer.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Lindqvist**, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av första särskilda utskottets utlåtande nr 2 får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis;

att vid behandlingen av punkten A) — d. v. s. den som börjar på sid. 131 och sträcker sig fram till och med sid. 293 — först föredrages det tillstyrkta lagförslaget kapitelvis och, där så erfordras, paragrafvis med underrubriker efter föredragningen av till desamma hörande paragrafer, kapitel eller avdelningar samt med slutbestämmelse, ingress och huvudrubrik sist, varefter utskottets beträffande lagförslaget i punkten gjorda hemställan föredrages;

att vid behandlingen av det kapitel eller den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att därest kamrarna fatta från utskottets förslag avvikande beslut, utskottet må äga att för riksdagen föreslå härav påkallade jämkningar;

att utskottet bemyndigas att beträffande nummerbeteckningar å kapitel och paragrafer vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut; samt

att, för den händelse utskottets förslag kommer att i en eller annan del till utskottet återförvisas, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar.

Denna hemställan bifölls.

Punkten A).

Utskottets förslag till rättegångsbalk.

Första avdelningen.

1 Kap.

1 § föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Lundberg** i Uppsala: Herr talman! Då jag i denna fråga har dristat mig begära ordet så tidigt är det därför att jag har önskat få framföra en protest mot utskottets förfarande vid justeringen av detta utskottsutlåtande. Vad gäller förfarandet vid justeringen av utskottsutlåtanden ber jag få anföras, att riksdagsordningens § 36 föreskriver, »att vardera kammaren utser och inom sig suppleanter att, när utskottsledamöter avgå eller få förfall, i deras ställe inträda». Enligt detta stadgande, som enligt praxis bör vara gällande, tillerkännes suppleant i ett utskott rätt att deltaga i förhandlingar och beslut, om ordinarie ledamot skulle vara förhindrad att deltaga. Trots detta stadgande hava ordinarie ledamöter i det särskilda utskott, som fått sig anförtrott att granska propositionen med förslag till ny rättegångsbalk, vid sammanträde den 1 juni beslutat, att därest någon av de vid justeringens början deltagande ledamöterna skulle vara förhindrad att deltaga under hela justeringen, så fick icke suppleant inträda i hans ställe utan stolen skulle stå tom.

Jag har ansett det vara nödvändigt att bringa detta förfarande till kammarens kännedom, ty det måste väl anses vara ganska anmärkningsvärt, att ett utskott,

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

som granskat förslaget till ny rättegångsbalk och vilket haft en sådan sammansättning, som det har haft, genom ett enkelt beslut sätter riksdagsordningens föreskrift ur spel samt förvägrar suppleanterna att fullgöra det uppdrag de genom riksdagens beslut blivit ålagda att utföra. Jag vill även påpeka, att även suppleanterna äro valda ledamöter av folket och att de ha samma rättigheter och skyldigheter som de, som av olika skäl kommit med såsom ordinarie ledamöter i ett utskott.

Då jag anser, att detta utskottsutlåtande icke tillkommit under lagliga former och att förfarandet på det kraftigaste måste påtalas och att en återupprepning av det skedda icke får ske i framtiden, så borde jag rätteligen föreslå en återremiss till utskottet av detta ärende. Eftersom ett sådant beslut emellertid kunde fördröja riksdagens arbete och det knappast skulle kunna medföra någon förändring i sak, så får jag nöja mig med att för närvarande uttala mitt kraftiga ogillande av det skedda. Jag hoppas, att vi i framtiden icke skola anse detta förfarande såsom något prejudicerande.

Häruti instämde herrar *Sundström* i Vikmanshyttan, *Ericsson* i Sörsjön, *Petersson* i Degerfors, *Hansson* i Skediga och *Persson* i Växjö.

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Jag har också begärt ordet på denna punkt för att uttrycka min förvåning över det behandlingssätt, som utskottet har låtit suppleanterna undergå. Jag kommer icke heller att ställa något yrkande om återremiss, ehuru jag tycker, att det skulle vara ganska väl befogat. Genom utskottets åtgärd ha nämligen suppleanter, som ha suttit på ungefär två tredjedelar av behandlingen av den kungl. propositionen, förhindrats att avlämna reservationer på någon punkt, där de så skulle ha önskat. För min personliga del hyser jag på skilda punkter avvikande mening gentemot utskottets förslag, men det har således icke blivit möjligt för mig att låta detta komma till uttryck ens i en liten enkel reservation.

Det kan icke vara meningen, det kan icke heller vara riktigt, att man förfar på detta sätt, även om man kommer att försvara tillvägagångssättet därmed, att det här gäller ett enda sammanhängande ärende och att det icke kan vara möjligt att dela upp ledamöterna i utskottet på sådant sätt, att det icke blir för många närvarande vid justeringen eller de definitiva besluten. Detta kan och har tidigare kunnat ordnas på så sätt, att det har angivits, att den och den ledamoten har deltagit i den och den delen av förslagens behandling. På det sättet har man åstadkommit full rättvisa på alla punkter.

Just genom det formella beslutet om att suppleanter icke skulle få sitta med vid de definitiva besluten, på sätt herr Lundberg i Uppsala här har angivit, har man kanske till och med försökt knäsa en princip, som sedermera skulle komma att användas också av andra utskott och vid behandlingen av andra frågor.

Den fråga, som föreligger till avgörande i dag, är synes det mig så viktig, att man borde ha låtit alla meningsskiljaktigheter komma fram. Det gäller ju här en fråga, som på det intimaste kommer att beröra hela den svenska allmänheten för kanske många, många år framöver, och det är väl ändå icke riktigt, att en del av vad som kan invändas mot förslaget på detta sätt skall förhindras att komma fram.

Jag har, herr talman, velat anmäla dessa synpunkter och hoppas, att vad som förevarit icke kommer att bli någon ledande princip i framtiden för utskottens behandling av ärendena.

Herr **Paulsen**: Herr talman! Jag har med utomordentligt stor förundran och häpnad hört anförandet från Upplandsbänken och jag frågar mig: Kan

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

verkligen något sådant förekomma, att ledamöter av ett utskott säga till, att när de gå undan skola icke suppleanterna sitta här, utan ledamöterna skola själva sköta saken? Jag undrar vad det är för några självrådiga herrar, som ha tagit sig något sådant före. Kan icke konstitutionsutskottet säga något om en sådan sak? Det kan ju hända, att på detta sätt bara några få stycken, som tycka att de äro kunnigare och duktigare än andra på detta område, skola kunna diktera ett beslut, som sedermera kanhända också blir riksdagens beslut, därför att det icke förekommit någon opposition eller någon reservation. Jag förstår icke, hur något sådant kan förekomma, och jag skulle gärna vilja ha reda på vad som kan vara motivet för dessa herrar att handla på det sätt, som de här ha gjort. Jag vet icke vem det är, som har gjort det, men ytterligt självrådigt är det, och jag hoppas, att något sådant för framtiden icke skall förekomma i riksdagen.

Herr Lindqvist: Herr talman! Jag hade icke väntat mig, att debatten skulle börja på det sätt, som den här har gjort. I anledning av vad herr Lundberg i Uppsala yttrade nödgas jag emellertid säga, att herr Lundberg tydligen har fullständigt missuppfattat vad som här har förekommit. Utskottet har icke fattat något sådant beslut, som herr Lundberg talade om. Utskottet har endast uttalat önskvärldheten utav att de, som började sitta vid de definitiva beslutens fattande och vid justeringen av utskottets utlåtande, komme att sitta även i fortsättningen. Det, som herr Lundberg säger, har utskottet icke beslutat. Möjligen kan man säga, att ett yttrande av utskottets ordförande gick i den riktningen, men utskottet har som sagt icke fattat något sådant beslut.

Herr Lundberg i Uppsala: Herr talman! När herr Lindqvist nu kommer och säger, att jag har missuppfattat denna sak, så vill jag säga, att det tydligen är så, att man skall tolka ett beslut på ett annat sätt än som det framställs. Här var det så, att man mycket klart och tydligt sade ifrån, att därest en ordinarie ledamot skulle avträda, skulle hans stol stå tom. Därest man gör ett sådant uttalande i ett utskott och beslutar i enlighet därmed, så kan jag icke fatta det på annat sätt än att man avstänger suppleanterna från rätten att sitta med vid ärendets behandling. Jag vill samtidigt meddela, att justeringen tog två dagar i utskottet. Jag tror icke heller, att någon missuppfattning därvidlag kan vara möjlig, därför att samtliga suppleanter ansågo sig, efter det detta beslut hade fattats, förhindrade att i fortsättningen deltaga i utskottet, även om man förut kanske varit relativt trogen därstädes. Jag vet mycket väl, att beslutet i fråga icke togs in i utskottets protokoll, och det skedde väl av olika skäl, men kvar står ändå, att de ordinarie ledamöterna avstängde suppleanterna från att fullgöra ett uppdrag, som de hade blivit ålagda av riksdagen.

Herr Paulsen: Herr talman! Det uttalande, som herr Lindqvist gjorde från denna plats, visar i varje fall, att åtminstone icke han ansett det besked, som suppleanterna ha fått, vara riktigt. Det tror jag säger tillräckligt för att vad som här skett icke skall komma att upprepas för framtiden.

Herr Lindqvist: Herr talman! Jag skall icke fortsätta att debattera med herrarna om denna sak, men så länge har jag ändå varit med, herr Lundberg, att jag tror, att kammaren vill tro mig på mitt ord, att det förhåller sig så, som jag har sagt. Det har här icke begåtts något fel från utskottets sida, utskottet har icke fattat ett felaktigt beslut.

Vidare yttrades ej. Paragrafen godkändes.

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

2—4 §§.

Godkändes.

5 § föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Sköldin**: Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av den motion, som jag har väckt angående införande av rätt att ge nämndemän arvode. Lekmannainflytandet i våra domstolar prisas ju av samtliga, och utskottet har också givit sin anslutning till förslaget, att detta lekmannainflytande bör utvidgas. Var och en måste emellertid inse, att det i längden blir ohållbart att upprätthålla en sådan ordning, att man icke har möjlighet att få de personer att åtaga sig nämndemansuppdrag, som man anser vara mest skickade för detta uppdrag, utan att man måste utgå ifrån, att vederbörande skall ha ekonomiska förutsättningar att mottaga ett sådant uppdrag. Genom tidningarna ha ju gått meddelanden om hurusom personer, som ha blivit valda till nämndemän, ha av sagt sig och till och med ha gått så långt, att de vägrat avlägga domareeden för att på det sättet slippa ifrån det uppdrag, till vilket de ha blivit valda.

Nu har utskottet i sitt utlåtande ställt sig mycket välvilligt till den motion, som jag har framlagt, och jag hoppas, att vederbörande statsråd, som skall se till att riksdagen sättes i tillfälle att besluta angående arvodes införande, skall göra detta inom en så snar tidpunkt som möjligt, allra helst som kostnaderna enligt utskottets utlåtande icke skulle komma att belöpa sig till en större summa än 350,000 kronor om året.

Jag har icke något yrkande, herr talman, utan har endast velat anföra dessa synpunkter.

Herr **Edberg**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att i all korthet beröra en detalj i det föreliggande förslaget, en detalj som utskottet behandlat mycket snävt och summariskt, men en detalj som enligt mitt sätt att se är av den betydelsen, att den kunnat påfordra en mera allsidig och uttömmande behandling. Det gäller frågan om häradsnämndens funktion och storlek.

Nämndemannainstitutionen är som bekant en typiskt svensk företeelse utan någon egentlig motsvarighet i andra länders rättsväsen. Dess rötter söka sig långt ner i det svenska folkdjupet. Utan att romantisera kan man söka dess ursprung ända tillbaka till de äldsta tingsförsamlingarna, där nackstyva bonde män med skramlande sköldar gävo sin mening till känna, stiftade lag och skippade rätt. Nämnden har emellertid under olika tider betraktats på mycket olika sätt. Under inflytande av främmande strömningar har man sålunda på vissa håll velat i nämnden se en direkt motsvarighet till den ur engelskt rättsväsen emanerande juryn eller den i vissa länder förekommande meddomareinstitutionen. Ett sådant betraktelsesätt torde sålunda ha föresvävat processkommissionen, som allmänt och vagt talade om betydelsen av »lekmäns deltagande i rättskipningen» och som ville inskränka antalet nämndemän i fungerande rätt till fem, en tanke till vilken för övrigt herr Lövgren i Boden anslutit sig i den första av sina reservationer. En likartad inställning tycker man sig också kunna utläsa ur det föreliggande utskottsutlåtandet, i vilket det på sid. 96 kort och gott fastslås, att »nämndens funktion är att deltaga i dömandet». Vill man betrakta nämndens funktion som *enbart* dömande, blir dess ställning överhuvud taget rätt dubiös. Detta ur två synpunkter. För det första måste ju juristdomaren med sin grundliga teoretiska skolning, sin större erfarenhet och sin i regel vidare överblick äga större förutsättningar än lekmannen att nå fram till det materiellt riktiga i en dom. Och för det andra skulle man, om man *rent allmänt* tillmäter lekmannainflytandet i rätten vikt och betydelse,

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

till nämndemän kunna utse i stort sett vilka lekmän som helst. Resultatet av ett sådant tillvägagångssätt kan emellertid bli i hög grad hasardartat och otillfredsställande samt allt annat än ägnat att skapa förtroende för den dömande myndigheten. Jag behöver bara hänvisa till vissa jurydomar på sista tiden. Det gäller bl. a. en del tryckfrihetsmål, om vilka justitieministern själv föranstaltat. Nu framgår det emellertid av lagtextens stadgande om att erforderlig ortskänedom skall vara företrädd inom nämnden, att en deklassering av den art jag antytt ingalunda avsetts. Utskottets uttalande på denna punkt stärker mig emellertid i den uppfattning jag motionsvis framfört, att nämndens centrala funktion borde fastslås i rättegångsbalkens första kapitel.

Får jag be damerna och herrarna en stund tänka på hur det ter sig, när nämndeman August Karlsson från Bjälbo tar säte och stämma i häradsrätten. Han sitter där inte bara som lekman. Han för med sig sin bygds förtroende in i rätten. I hans breda gestalt förkroppsligas bygdens levande rättsmedvetande. Bakom honom stå sockenborna. Han förverkligar tillsammans med de övriga ledamöterna av nämnden efter moderna demokratiska principer den gamla regeln att »på tinget skola alla män när vara». Något av bygdens röda blod följer med August Karlsson in i rätten. Men samtidigt som han representerar sin bygd och dess befolkning i rätten, representerar han rätten — jag skulle vilja säga Rätten med stort R — i sin hemort. Han skall stå för utmätta domar inför sockenborna. Ty domens kraft är ej en gång för alla säkerställd genom att exekutivmakten trätt i funktion. För att nå sin fulla kraft måste domen så att säga få den allmänna rättskänslans sanktion, den måste förankras i rättsmedvetandet. Här har August Karlsson sin andra stora uppgift. Domstolen blir intet främmande och obekant för sockenborna, när den förkroppsligas av en man som lever mitt ibland dem. Håri ligger — såsom en härads hövding uttryckt saken — nämndens rättsgaranterande funktion.

När jag gjort mig till talesman för denna syn på nämnden, vet jag mig, herr talman, vara i gott sällskap, även om jag inte fått slå följe med första särskilda utskottets värderade herrar ledamöter. I sitt yttrande över processkommissionens betänkande poängterade sålunda Svea hovrätt, att nämnden så borde representera sina hemorter i rätten, att »i varje trakt inom tingslaget befolkningen känner sig hava personlig anknytning till någon av nämndens ledamöter». I fortsättningen sökte hovrätten också inskräpa, att — och nu citerar jag åter — »nämnden bör bilda en såvitt möjligt fulltonig representation för tingslagets befolkning, med andra ord att varje trakt inom tingslaget skall vara företrädd av en ledamot, som äger kännedom om därvarande lokala förhållanden och med fog kan räkna sig som traktens förtroendeman».

Har man denna allmänna syn på nämnden, kan man ej annat än beklaga den nedskärning av densamma som föreslås i såväl propositionen som utskottsutlåtandet. Det var säkert ej utan skäl som 1734 års rättegångsbalk fastslog, att »tolv bönder som i häradet bo» skulle sitta i rätten. Jag ber damerna och herrarna betänka, att sedan den tiden många äldre tingslag sammanslagits till nya och större tingslag, och att nämndemännens representationsrayon på så sätt ofta mycket väsentligt utökats. Det föreliggande förslaget om en nämnd på högst nio ledamöter innebär visserligen en avgjord förbättring i jämförelse med processkommissionens förslag, vilket de facto skulle lett till ett lönnmord av nämnden i dess hävdvunna form, men det innebär samtidigt en avgjord försämring i förhållande till nu gällande ordning. Jag kan för min del inte se, hur kravet på en »såvitt möjligt fulltonig representation för tingslagets befolkning» skall kunna förenas med en inskränkning av antalet nämndemän på sätt som här föreslås. Jag ber att få hänvisa till vad föreningen Sveriges häradsdomare i sitt yttrande till processlagberedningen poängterat, nämligen att i

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

många fall förelåg för en rationell representation behovet av tolv nämndemän. Att på sätt som utskottet gjort lägga ekonomiska synpunkter på denna fråga förefaller väl krasst. Erkänner man nämndens rättsgaranterande och representativa funktion vid sidan av den dömande, då må man också vara beredd att bära den lilla merkostnaden. Det ökade inflytande som nämnden kommer att få kan rimligen inte heller påkalla en nedskärning utan borde snarare verka i motsatt riktning.

Av samma skäl kan man ej finna maximeringen av antalet nämndemän inom ett tingslag till 18 välbetänkt. Då man stannat vid denna siffra, innebär detta, att man utgår från att nämnden som regel skall uppdelas på två grupper. Ett stort antal tingslag är emellertid av den geografiska strukturen, att nämnden behöver uppdelas på flera grupper. Det torde sålunda ej vara ovanligt, att man för närvarande har 36 nämndemän inom ett och samma tingslag, fördelade på tre olika grupper. Nu heter det visserligen i det nya förslaget till rättegångsbalk: »Erfordras flera nämndemän (än 18) bestämmer Konungen deras antal.» Och därmed skulle man ju kunna anse allan rättfärdighet fylld. Jag tillåter mig emellertid ställa frågan: kan verkligen riksdagen finna det riktigt att överlämna denna sak åt regeringens gottfinnande utan att sända med några direktiv på vägen? Det innebär ju i realiteten, att det helt överlåtes åt kommande justitieministrars skön att bestämma det erforderliga antalet nämndemän inom olika tingslag. I den motion, som jag tillsammans med ett par andra ledamöter av denna kammare väckt, har föreslagits, att den ifrågavarande paragrafen skulle så omformuleras, att däri stadgades, att »i tingslag skall finnas det antal nämndemän, som erfordras för att skilda orter och delar av tingslaget skola vara behörigen företrädde inom nämnden; antalet bestämmas av Konungen men må icke utan synnerliga skäl understiga vad häradsrätten finner behövt». Jag är förvissad om att en sådan garanti skulle varit värdefull.

Såvitt en lekman kan bedöma innebär den nya rättegångsbalken med dess grundläggande principer om muntlighet, koncentration och omedelbarhet utomordentliga fördelar för vårt rättsväsen. Justitieministern har all anledning att känna sig tillfredsställd med att han för framtiden får knyta sitt namn vid denna balk. Det är då synd, att helhetsintrycket skall störas av vissa skönhetsfläckar. Enligt min mening är nedskärningen av nämnden en sådan skönhetsfläck.

Efter härmed slutad överläggning godkändes paragrafen.

6—10 §§.

Godkändes.

1 kap. 11 § skulle enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag hava följande lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

11 §.

Rådhusrätt vare domför med tre lagfarna domare. Ej må flera än fyra lagfarna domare sitta i rätten. Rådhusrätt vare dock domför med en lagfaren domare vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhand-

Rådhusrätt vare domför med tre lagfarna domare; ej må flera än fyra lagfarna domare sitta i rätten. I mål om ansvar för brott, varå kan följa straffarbete i två år eller därutöver, skall rådhusrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd; finnes, sedan

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

ling eller syn å stället, så ock i tvistemål vid huvudförhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen. Rör mål ansvar för brott, varå kan följa straffarbete i två år eller därutöver, skall vid huvudförhandling eller syn å stället nämnd hava säte i rätten; finnes, sedan nämnd deltagit, målet ej vara av beskaffenhet, som nu nämnts, vare rätten dock domför med nämnd.

Rådhusrätt, beträffande vilken Konungen meddelat förordnande därom, vare domför med en lagfaren domare, om målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och i målet ej förekommer anledning, att målsägande finnes.

nämnd deltagit, målet ej vara av sådan beskaffenhet, vare rätten dock domför i den sammansättning nu sagts.

Vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, så ock i tvistemål vid huvudförhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen, vare rådhusrätt dock domför med en lagfaren domare. Lag samma vare i fråga om huvudförhandling och syn å stället i brottmål, om målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och i målet ej förekommer anledning, att målsägande finnes.

Vid denna paragraf hade reservationer avgivits

av herrar *Linnér, Bernhard Nilsson, Persson* i Falla och *Gezelius*, vilka hemställt, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition oförändrad i vad den avsåge I kap. 11 §;

av herr *Siljeström*.

Sedan paragrafen föredragits, anförde:

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Jag hade icke tänkt, när jag gick hit i dag, att bli den förste talaren i denna debatt, utan jag hade räknat med att justitieministern eller någon av reservanterna på denna punkt först skulle framträtt. Men då jag nu blivit den förste talaren från utskottets sida så att säga, vill jag erinra om att det väl aldrig inträffat någon gång i tiden, att en stor lagreform sådan som den vilken nu är förelagd riksdagen för godkännande eller förkastande haft så lång förberedelsetid som den nu föreliggande. Förberedelserna för den nya rättegångsreformen började så långt tillbaka i tiden, att alla de män som voro med i början äro sedan länge borta. Vi få av handlingarna veta, att arbetet på den nya rättegångsreformen pågått mycket över hundra år. Till det arbete, som utförts under vår tid och som närmast lagt grunden till det förslag som vi nu ha framför oss, torde vi kunna räkna det stora betänkande som av den s. k. processkommissionen framlades 1926. I processkommissionens betänkande drog man upp huvudgrunderna för en rättegångsreform och försökte icke — uppgiften var icke den — utforma dessa i lagform. Man hade redan från början tänkt, att dessa huvudgrunder skulle underställas riksdagens prövning, innan man gick till ett utarbetande av lagtexten. Vid 1931 års riksdag fingo vi också en proposition, framlagd av dåvarande justitieministern Gärde, där han dragit upp riktlinjerna för rättegångsreformen, sådan han ansåg att den borde bli. Vid denna riksdag liksom i år behandlade ett särskilt utskott propositionen, och detta särskilda utskott godkände då i allt det väsentliga de huvudgrunder, som voro uppdragna i propositionen. När utskottsutlåtandet sedan kom till riksdagen, gjordes icke stora förändringar i vad utskottet föreslagit. När så riksdagen godkänt huvudgrunderna för rättegångsreformen, blev nästa steg att gå till ett utarbetande

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

av lagtexten för att så snart som möjligt kunna omsätta rättegångsreformen i det praktiska livet. Två personer fingo då detta i uppdrag, men de avlöstes sedan av processlagberedningen, som efter ungefär sex års arbete var färdig med sitt förslag. Detta förslag gick till justitiedepartementet och därifrån till lagrådet.

Det särskilda utskott som haft att behandla detta ärende har varit sysselsatt med detta arbete från början av februari månad och arbetet har bedrivits så intensivt som möjligt, både tidigt på morgonen och sent på kvällen. Det är emellertid tydligt, att även om utskottet arbetat rätt lång tid, har man där icke haft samma möjlighet att övertänka allt som de hade, vilka under flera års tid sutto med detta arbete. Sedan särskilda utskottet granskat och prövat den framlagda propositionen, har utskottet kommit att i allt väsentligt stanna vid vad som är föreslaget i propositionen. Då propositionen i stort sett vilar på det beslut, som riksdagen fattade 1931, är det icke några nyheter som vi ge oss in på, utan de äro utav flertalet av kammarens ledamöter, även av dem som icke suttit i utskottet, övervägda minst lika mycket som ett lagförslag brukar vara. I fjol vidtogs också den åtgärden, att processlagberedningens betänkande utdelades till riksdagens ledamöter för att de skulle få tillfälle att under tiden mellan riksdagarna granska detta förslag.

När vi i dag stå inför att fatta beslut, äro meningsskiljaktigheterna här i riksdagen icke stora. Den största meningsskiljaktigheten, som i utlåtandet kommit till uttryck, gäller rådhusrätternas sammansättning och organisation. Innan jag går att säga några ord om detta förslag, vill jag föra en annan sak till dagens protokoll. Jag vill emellertid icke blott ha det till dagens protokoll, utan det är också min livliga önskan, att vederbörande departementschef skall taga del av vad jag här kommer att anföra vilket i sak endast utgör vad som därom står i utskottsutlåtandet.

Utskottet erinrar i slutet av sitt betänkande om att det förslag till rättegångsbalk, som nu framlagts för riksdagen, icke är åtföljt av några förslag till övergångsbestämmelser och följdförfattningar, och utskottet säger vidare: »Om den nya rättegångsbalkens ikraftträdande skola bestämmelser meddelas i särskild lag. Såsom i propositionen framhållits återstår ännu ett omfattande arbete på olika lagstiftningsområden, innan rättegångsreformen kan förverkligas.» Då nu riksdagen i dag skall besluta om en ny rättegångsreform, torde det, hur man än bär sig åt, komma att dröja flera år — jag vågar icke säga huru många, men låt mig gissa på fyra eller fem år åtminstone — innan den nya rättegångsbalken trätt ut i livet. Nu framhåller utskottet — och det vill jag särskilt understryka — angelägenheten av att det arbete som nu återstår fullföljes så skyndsamt som omständigheterna medgiva. Vi ha därmed velat säga, att från Kungl. Maj:ts sida allt bör göras för att icke processlagberedningen skall hindras i sitt arbete.

När det har dröjt 130 år med en rättegångsbalk, är det givet, att vissa ändringar måst göras i specialförfattningar m. m. Det har varit rätt mycken strid mellan de närmast berörda juristerna, vilket delvis fördröjt arbetet. Meningarna ha också varit delade hos allmänheten ute i landet och äro det ännu, vilket varken jag eller någon annan är blind för. När man säger, att vi kommit till en god enighet, måste man konstatera, att ute i landet många anse, att arbetet ännu icke är färdigt. För att den nya rättegångsbalken skall på ett lyckligt sätt kunna träda ut i livet, är det behöfligt, att våra jurister, domare och advokater — ja alla som syssla med rättegångar — i god tid göra sig förtrogn med de nya grunder på vilka denna rättegångsbalk vilar. Och för min egen del vill jag säga — jag vågar icke säga det i utskottets namn — att nu får det vara slut med dessa strider bland juristerna, som fördröja refor-

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

mens genomförande. Nu få vi lekmän se till, att det arbete som pågått så länge slutföres. Det är så mycket annat vi behöva syssla med, att detta inte får taga onödigt lång tid. Jag är livligt övertygad om att den uppfattning, som här gjort sig gällande i fråga om önskvärdheten av att denna lags ikraftträdande inte skall fördröjas, delas av justitieministern, ty om han icke haft denna uppfattning, skulle han inte nu förelagt riksdagen denna huvudproposition.

Efter att ha sagt detta, herr talman, skulle jag vilja säga några ord om lekmännens deltagande i rådhusrättens rättsskipning. I denna fråga har det varit mycket delade meningar. Vid 1931 års riksdag uttalade sig det särskilda utskottets majoritet emot inrättandet av nämnd i rådhusrätt. Första kammaren följde det särskilda utskottet, medan däremot andra kammaren biföll en reservation, i vilken yrkades, att en nämnd skulle inrättas i rådhusrätt. Denna fråga om nämnd i rådhusrätt upptogs av processkommissionen, som kom till den uppfattningen, att det inte skulle vara välbetänkt att alltjämt hålla lekmannelementet utanför rättsskipningen i städerna. Lagrådet, som hade att granska processkommissionens betänkande, anslöt sig också till denna ståndpunkt. I propositionen till 1931 års riksdag hade denna sak upptagits som en nyhet i den nya rättegångsreformen. Processlagberedningen har i sitt förslag förordat nämnd i rådhusrätt, men inte en nämnd som skulle sitta med vid behandlingen av alla mål. Först ha vi att skilja mellan tvistemål och brottmål. Nämnden skall inte sitta med, när det gäller tvistemål, utan endast när det gäller grövre brottmål. Lagrådet har också godtagit förslaget om nämnd, och den föreliggande propositionen har upptagit processlagberedningens förslag. Till stöd för sin uppfattning i fråga om behovet av nämnd i rådhusrätt har processlagberedningen framhållit bland annat, att lekmäns deltagande i handläggningen i första instans av grövre brottmål vore av betydelse med hänsyn såväl till lekmännens särskilda erfarenhet i frågan, som vore av vikt för straffrättsskipningen, som ock till allmänhetens förtroende för denna rättsskipning. Processkommissionen framhöll för sin del, att genom nämnds deltagande i rättsskipningen folkets förtroende komme att underhållas och stärkas. Folket betraktar, säger kommissionen, icke rättsskipningen såsom en främmande samhällsverksamhet utan känner sin samhörighet med densamma. Kunskap om rätten samt vördnad för dess upprätthållande och skipande i landet sprides och slår rot bland folket.

Om denna sak, d. v. s. lekmäns deltagande i rättsskipningen, även när det gäller rådhusrätterna, är hela utskottet denna gång enigt. De reservationer som anförts på denna punkt av en del representanter för högern avse formerna, omfattningen av lekmäns deltagande i rådhusrätterna. Utskottets majoritet har inte ansett sig kunna följa propositionen utan har föreslagit en ändring i densamma. Mot detta majoritetens förslag har herr Persson i Falla m. fl. anförts en reservation och godtagit propositionen. Utskottet föreslår, att när det gäller mål om ansvar för brott, varå kan följa straffarbete i två år eller därutöver, skall rådhusrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd. Propositionen däremot låter alla tre eller fyra juristdomarna sitta kvar i rätten, även när nämnd träder till. Enligt utskottetsförslaget bli alltså städernas domstolar, när det gäller dessa grova brottmål, om vilka jag har talat, sammansatta på samma sätt som våra häradsrätter. När det gäller de mindre brottmålen såväl som alla tvistemål skall rådhusrätt ha samma sammansättning som nu, d. v. s. endast bestå av juristdomare.

Reservanterna anför nu bl. a., att utskottets förslag i avseende å själva rättsskipningen innebär en försämring. Det torde knappast kunna bestridas, säga de, att tre lagfarna domare utgöra en bättre garanti för ett viktigt av-

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

görande än en enda fackdomare. Personligen vill jag säga, att jag mycket väl förstår reservanternas och de synpunkter de här framlagt. Jag har för egen del länge varit inne på samma tankegång som reservanternas men efter långa debatter och överläggningar, där utskottsmajoritetens uppfattning framförts, har jag till sist kommit till den uppfattningen, att jag ansett mig kunna sluta upp på majoritetens linje.

När detta ärende föredrogs inom lagrådet, var det delade meningar om hur det bäst skulle ordnas med nämnd i rådhusrätt. Två utav ledamöterna anslöto sig till processlagberedningens förslag. De andra två gingo emot förslaget och framhöllo, att en brottmålsdomstol, bestående av ett juristkollegium jämte nämnd, vore en hos oss oprövad organisation. Och de tillade, att man hade de bästa erfarenheter av häradsrätternas organisation samt att förhållandena i städerna och på landsbygden inte kunde vara så olika, att de motiverade den olika sammansättningen av domstolarna som beredningen föreslagit. Vidare har det framhållits, att en organisation med ett juristkollegium jämte nämnd är ägnad att försvaga nämndens ställning och minska dess betydelse. Nämndemännens möjligheter att göra sig gällande gentemot ett i allmänhet enhälligt domarkollegium torde bli mindre än i häradsrätterna, och ett försvagande av nämndens betydelse i rådhusrätten kunde med skäl befaras så småningom återverka även på häradsnämnden.

På detta sätt resoneras det på håll där man har en lång erfarenhet från både underrätt, hovrätt och högsta domstolen. Utskottsmajoriteten har tagit detta tal för gott, som framförts från deras sida vilka gått på samma linje som utskottsmajoriteten. Även justitieministern har för sin del, såvitt jag tror mig veta, ansett sig kunna godtaga den ändring av propositionen som utskottsmajoriteten har föreslagit.

Med detta har jag, herr talman, här yttrat vad jag velat yttra i fråga om nämnd i rådhusrätt. Vi hade tänkt, att debatten i det följande skulle kunna läggas så, att vi finge debatter på de olika punkterna och att det sålunda inte skulle bli någon rent principiell debatt. Det tillkommer naturligtvis icke mig att avgöra detta. Jag har bara velat omtala, hur vi resonerat, och säga, att vi trott det vara bäst att taga varje sak för sig och inte blanda ihop det ena med det andra.

Jag vill bara till vad jag här yttrat rörande denna speciella del av förslaget säga, att när det gäller en så stor lagreform som denna, det väl inte finns någon som får alla sina önsknings tillgodosedda, utan det gäller att kompromissa, att taga hänsyn till varandra, så långt man kan. Det tror jag, att man gjort i detta fall.

Den processreform som nu föreligger till riksdagens antagande har betecknats som endast en partiell reform. Så betecknades den 1931, och så kan den nog betecknas även nu. Det hade naturligtvis ur många synpunkter varit lyckligast, om denna reform av vårt rättegångsväsende kommit att omfatta domstolsorganisationen i dess helhet, men 1931 gick riksdagen in för att dela upp reformen. Städernas domstolsorganisation skulle i stort sett bibehållas, intill dess att man kunde taga upp frågan om ordnandet av städernas förvaltning i övrigt. Hade man nu fått hela denna organisation genomförd, hade man naturligtvis kommit ifrån en del svårigheter som man nu har. Nu är det endast att hoppas, att när denna reform skall träda ut i livet, när den kommer med sitt muntliga förfarande, sin koncentration o. s. v., det skall visa sig, att de rättssökande skola ha möjlighet inte bara att få en rättvis dom, ett rättvist avgörande av rättstvister utan att de också skola erhålla möjlighet att få en snabbare dom än vad nu mången gång är fallet.

Jag vill till sist, när jag nu ser justitieministern närvarande här, gratulera

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

honom till att förestå justitiedepartementet och att ha kunnat framlägga denna stora lagreform för riksdagen. Ute i världen får man på många ställen syssla med annat än rättsfrågor. Det är en heder och en glädje för oss, att vi i tider som dessa kunna handlägga en fråga av denna stora räckvidd. Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Persson i Falla: Herr talman! På de principer som ligga till grund för detta lagverk, det största som förelegat för en svensk riksdag, sedan 1734 års lag antogs, skall jag inte nu närmare ingå. Huvudgrunderna för denna rättegångsform behandlades och antogs av 1931 års riksdag, och då fördes också de principiella linjerna fram till diskussion. Vad som nu föreligger är detaljutformningen av de huvudgrunder som då fastställdes.

Om dessa grunder råder nu full enighet. Mot det muntliga förhandlings-sättet, det koncentrerade förfarandet och det omedelbara domsavkunnandet ha inte under utskottsbehandlingen rests några invändningar från något håll. Om principerna för reformen förekomma sålunda inga stridiga meningar. Endast i fråga om detaljutformningen av dessa principer kan det på en eller annan punkt råda olika uppfattningar. För min del har jag av praktiska skäl önskat en något mjukare tillämpning av dessa principer på vissa punkter. Ett så omfattande lagverk som denna nya rättegångsbalk med en sådan mängd av detaljbestämmelser kommer helt visst att i praktiken stöta på vissa svårigheter, som inte förutsetts eller inte blivit tillbörligt beaktade. Jag tror alltså, att när denna rättegångsordning skall föras ut i tillämpning, så komma snart vissa olämpor och friktioner att framträda, vilka då efter hand måste justeras bort. En viss tid framåt efter ikraftträdandet torde sålunda bli en tid av anpassning och modifikationer beträffande tillämpningen av en del av de detaljbestämmelser som nu komma att lagfästas.

Sedan vill jag endast tillägga, att jag hoppas, att den rättegångsordning som nu kommer att beslutas skall vara sådan, att den under långliga tider skall kunna hålla rättsskipningen på den höga nivå som kan påfordras i det från fjärran tider nedärvda svenska rättssamhället.

I första kapitlets elfte paragraf, som vi nu behandla, bestämmas rådhus-rätternas organisation. Enligt propositionen skulle i rådhusrätt sitta minst tre och högst fyra lagfarna domare utom i vissa mål av närmare angiven enklare beskaffenhet, då rådhusrätt skulle vara domför med en lagfaren domare. Vid mål om ansvar för brott, vara kan följa straffarbete i två år eller därutöver, skulle enligt propositionen vid huvudförhandling eller syn å stället nämnd ha säte i rätten. Enligt utskottets förslag däremot skall vid denna kategori av brottmål rätten bestå av endast en lagfaren domare med nämnd. En sådan sammansättning av rätten synes vara en avgjord försvagning, som kan medföra minskad rättssäkerhet. Hur nämnd i rådhusrätterna kan komma att verka i rättsligt avseende, kan inte nu med full säkerhet bedömas, då för en sådan anordning i städerna inte finnes någon tradition, och förhållandena, särskilt i de större städerna, äro så väsentligt olika förhållandena i de domkretsar, där häradsrätt finnes, att man knappast kan anse erfarenheterna från häradsrätterna vara tillämpliga på städernas rådhusrätter. I dessa städer, särskilt i de större städerna, äro antalet brottmål av det angivna slaget så stort, att antingen måste nämndemännen sitta i rätten nästan ständigt och då bli ett slags avlönade yrkesnämndemän — och då är idén med lekmanamedverkan snedvriden och förstörd — eller också måste det väljas nämndemän till så

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

stort antal, att man måste befara en verklig inflation med alltmer sjunkande kvalitet och minimalt anseende. Det slags personer som genom arten av sin verksamhet och erfarenhet utgjort häradsrätternas styrka finnas inte heller, eller i vart fall mycket sällan i städerna. Detta jämte åtskilligt annat, som jag inte skall uppehålla mig vid, gör, att man på goda grunder kan hålla för mycket sannolikt, att nämnd i rådhusrätt i de flesta fall blir ett rättsinstitut av väsentligt mindre värde än den nämnd i häradsrätt som vi ha erfarenhet av.

Även om man sålunda inte utan vidare kan överföra erfarenheterna från häradsrätternas nämnder till att utgöra en grund för bedömande av nämnd i rådhusrätt, bör dock en jämförelse mellan nuvarande häradsrätter och rådhusrätter vara av ett visst intresse, då man vill skaffa sig en föreställning om vilken av dessa båda domstolsformer som arbetar med större eller mindre säkerhet i rättsskipningen. Den säkraste och väl den enda säkra anvisningen i detta avseende torde man få genom att se på ändringsfrekvensen i de till hovrätterna fullföljda och av dem till prövning upptagna målen.

Enligt Sveriges officiella statistik för åren 1937 och 1938 förhöll sig ändringsfrekvensen i på detta sätt fullföljda kriminella mål såsom följande procentsiffror visa. Vid häradsrätt under ordförandeskap av ordinarie domare var ändringsfrekvensen år 1937 44.8 % och 1938 45.7 %, medan vid rådhusrätt med flera lagfarna ledamöter ändringsfrekvensen 1937 var 34.5 % och 1938 33.5 %. Vid häradsrätt under ordförandeskap av annan än ordinarie domare var det år 1937 40.6 % och 1938 42.2 % av de fällda domarna som ändrades. Från rådhusrätt med allenast en lagfaren ledamot — det är ju en form som skall försvinna och som man alltså inte behöver räkna med i fortsättningen — var ändringsfrekvensen 1937 48.1 % och 1938 32.1 %. Beträffande samtliga mål var ändringsfrekvensen i mål som kommit från häradsrätten år 1937 43.3 % och år 1938 44.4 % samt i mål som kommit från rådhusrätten 1937 35.7 % och 1938 33.4 %.

Dessa siffror ur den officiella statistiken visa, att häradsrätternas domar ändrats i hovrätt i väsentligt större utsträckning än rådhusrätternas domar och att domsluten stått sig bäst ifråga om rådhusrätter med flera lagfarna ledamöter. Då vi nu skola göra en rättegångsreform för att få till stånd större säkerhet och tillförlitlighet i rättsskipningen — ty det är ju syftet med reformen — synes det vara ett något egendomligt sätt att för ett visst slag av mål vraka en domstolsorganisation, som efter erfarenhetens vittnesbörd givit den bättre rättssäkerheten, och i stället organisera dessa domstolar efter ett system som visat sig osäkrare och vars resultat stått sig sämre.

Den ordning som i den kungl. propositionen föreslås för rådhusrätts domförfarhet i de kvalificerade brottmålen, nämligen tre lagfarna domare jämte nämnd, är inte invändningsfri, men den måste dock i jämförelse med utskottets förslag framstå som avgjort högvärdigare i fråga om rättssäkerheten.

Jag ber därför, herr talman, att beträffande den föredragna 11 § i första kapitlet få yrka bifall till den av herr Linnér m. fl. avgivna reservationen, som återfinnes på sid. 312 i utskottsutlåtandet och som innebär bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Lövgren: Herr talman! Det är enligt mitt sätt att se beklagligt, att det 130-åriga utredningsarbete, som ligger bakom det nu framlagda förslaget, har utmynnat endast i en partiell reform. Om man hade velat taga litet mer radikalt på detta stora spörsmål, skulle man utan tvivel ha gjort det svenska samhället en tjänst.

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

Emellertid förstår jag mer än väl att Kungl. Maj:t har förfarit på det sätt som skett, ty processkommissionens betänkande fick ju, när det avgavs någon gång på 1920-talet, mycket mothugg, och många invändningar restes däremot. Kungl. Maj:t inriktade sig därför 1931 på att åstadkomma en rättegångsreform med bibehållande i stort sett av den gamla domstolsorganisationen, och det förslag, som nu föreligger, är ingenting annat än ett konsekvent fullföljande av och utarbetande av detaljer till de principer, som fastställdes av riksdagen 1931.

Jag har i alla fall vid denna punkt velat anföra såsom min principiella syn på saken, att det nog hade varit bäst för det nya förfarandet, om man fått en enhetlig underdomstol för hela riket. Jag kan inte förstå, varför man bara av historiska hänsyn — någonting annat är det i själva verket inte — skall bibehålla rådhusrätterna på det sätt som nu skett. Rådhusrätterna bli ju utan tvivel en ganska underlig typ av domstolar, sedan man vidtagit den förändring av dem, som föreslås i den nu föredragna paragrafen.

Jag tror vidare, att det hade varit klokt att ge häradsrätterna en smidigare organisationsform än vad fallet nu är. Om man hade följt processkommissionens linje och sänkt antalet nämndemän till fem och givit dessa nämndemän individuell rösträtt, samtidigt som man sett till att innehavaren av domarämbetet varit en högt kvalificerad jurist, skulle man ha fått en domstol, som skulle ha passat bättre för vår tid än den som vi nu få, alltså en domstol, där man har sju till nio nämndemän och där sju nämndemän måste vara ense för att kunna överrösta domaren.

Det har emellertid inte funnits någon möjlighet att vinna gehör för dessa synpunkter, och jag har därför resignerat. Jag tänker sålunda inte ställa något särskilt yrkande här, utan kommer att följa utskottet. Men jag vill säga, att vi skola ha mycket god tur, om det inte blir så, att den gamla domstolsorganisationen kommer att besegra det muntliga förfarandet, så att vi komma tillbaka till skriftligheten eller under alla förhållanden inte få den nytta av det nya förfarandet, som vi skulle ha fått, om det samtidigt med den nu föreslagna reformen hade skett en omläggning av domstolsorganisationen.

För att slippa begära ordet ytterligare skulle jag i detta sammanhang även vilja säga några ord beträffande fullföljden. Om man har en högt kvalificerad underdomstol, bör fullföljden inte få sträcka sig längre än till hovrätten annat än när det gäller själva rättsfrågan. Då kunde man behandla alla mål lika och man sluppe någon bestämmelse om summa revisibilis eller någon annan gallring av målen för fullföljd till högsta domstolen. Det är ändå så, att vid ett muntligt förfarande materialet blir sämre för varje upprepning, och även om man erkänner behovet av att kunna fullfölja målen från häradsrätt till hovrätt, finns det inte något verkligt behov av fullföljd till högsta domstolen annat än när det gäller rättsfrågan eller eventuellt begångna rättegångsfel.

Jag har, som sagt, velat föra fram denna synpunkt i detta sammanhang för att slippa upptaga kammarens tid längre fram. Samtidigt kanske jag också får framhålla, att jag tycker, att det skulle vara utomordentligt välgörande, om vi här i landet kunde få en starkare cirkulation mellan de olika juristkårerna, så att även jurister, som tjänstgjort och ha erfarenhet som åklagare och advokater, kunde övergå till domarverksamhet. Jag tror att vår svenska domarkår skulle vinna på en dylik cirkulationsprocess, och jag vill peka på att den engelska domarkårens höga anseende inte minst är beroende därpå, att den i hög grad rekryteras från advokatkåren.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag beträffande denna paragraf.

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Rättegångsreformens historia visar, att den fråga, som nu ligger på kammarens bord, är så tung och så svår, att det måste anses förklarligt, jag vill rent av säga nödvändigt, att man vid dess behandling följt den metod, som har använts, i det att man från den friggjort en annan också mycket svår och tung fråga, nämligen frågan om domstolarnas organisation. 1931 års riksdag, som fastställde de riktlinjer, vilka följts vid utarbetandet av det förslag, som nu ligger på kammarens bord, gav också den anvisningen, att man tills vidare skulle lämna frågan om domstolsorganisationen åt sidan. Därav följer naturligtvis ingalunda att frågan om domstolarnas organisation, framför allt stadsdomstolarnas, är avskrivnen. Den är endast ställd på framtiden, och jag för min del vågar hoppas, att den inte skall vara ställd på en alltför avlägsen framtid. Det må emellertid anses tillåtligt, att regeringen ställt sig till efterrättelse de direktiv, som uttalades av 1931 års riksdag, och inte emot dessa direktiv tagit upp en även ur ekonomiska synpunkter så invecklad fråga som en omorganisation av stadsdomstolarna är. Den nuvarande tiden är inte den lämpligaste för att upptaga vittutseende ekonomiska spörsmål till prövning, om det är möjligt att låta dem något anstå.

Det förefaller, som om det inte skulle vara nödvändigt att vid debatten om den paragraf, som nu är föredragen, ingå på de principer, på vilka lagförslaget i dess helhet är uppbyggt. Jag kan emellertid inte underlåta, när jag nu har tillfälle att vid en viktig punkt i ärendet taga till orda, att uttala min stora tacksamhet gentemot alla dem, som medverkat till att denna fråga nu är färdig att behandlas av riksdagen och till att den kommit i ett sådant läge, att det framlagda förslaget synes mötas med förtroende av dem, som haft tillfälle att vara med om dess behandling och taga kännedom om detsamma. Min tacksamhet är naturligtvis synnerligen stor gentemot det särskilda utskottet, som har underkastat detta vittutseende problem en så noggrann och samvetsgrann prövning och lämnat så värdefulla bidrag till den stora frågans utformning och belysning ävensom för det framtida arbetet givit en hel del uppslag, som jag hoppas skola komma att bli förverkligade.

Visserligen är den fråga, som nu ligger på kamrarnas bord, monumental, och visserligen kan den långa tid, som dess beredning krävt, verka förlamande för dem, som ha den uppfattningen att lagstiftningen på rättsväsendets område ständigt måste befinna sig i rörelse, ständigt måste anpassa sig efter ändringarna i samhällslivet, men jag vågar ändå utgå därifrån, att det stora system, som vi nu äro beredda att taga standpunkt till, skall visa sig så smidigt och anpassningsbart, att det inte kommer att ligga som en död vikt på den framtida utvecklingen av vårt rättegångsväsende.

Diskussionen gäller nu närmast frågan om utformandet av reglerna rörande nämndens ställning vid stadsdomstolarna. När jag hade att behandla detta problem och utarbeta förslaget därom i den kungl. propositionen, utgick jag ifrån den anvisning, som riksdagen 1931 gav, att man borde undvika att i detta sammanhang taga upp frågan om domstolarnas organisation. Jag ville således söka finna en väg att vid stadsdomstolarna ordna samarbetet mellan den lagfarna delen av domstolen och nämnden på ett sådant sätt, att den nuvarande organisationen av stadsdomstolarna kunde bestå. Jag föreslog därför, att till det nuvarande lagfarna kollegiet skulle knytas en nämnd. Det är klart, att denna anordning medförde vissa svårigheter, t. ex. i fråga om omröstningsreglerna, och att den även i viss mån var ägnad att försvaga nämndens inflytande. Men jag tog i det sista avseendet i betraktande, att nämnden ju var en nyhet vid stadsdomstolarna, att den saknade de traditioner, som

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

sedan gammalt uppburit nämnden vid våra häradsrätter, och jag fann det därför inte alldeles olämpligt, att nämnden, när den nu i brottmål introducerades vid stadsdomstolarna, ställdes under hägnet av den gamla domstolsorganisationen och ett domarkollegium.

Emellertid har under ärendets behandling vid flera tillfällen framförts ett annat alternativ, nämligen en domstol bestående av *en* lagfaren ledamot och nämnd. Denna tanke framfördes av det lagråd, som 1928 yttrade sig över det principförslag, som sedan framlades vid 1931 års riksdag, och vid den riksdagens behandling av frågan var det enda positiva förslag, som framfördes rörande nämnd vid stadsdomstolarna, utformat efter samma linje. Andra kammaren uttalade sig nämligen då för en sådan lösning, medan däremot första kammaren intog en helt och hållet avvisande ståndpunkt, när det gällde införandet av nämnd vid stadsdomstolarna. Sedermera ha vid lagrådets behandling av den proposition, som nu ligger på bordet, två av lagrådets fyra ledamöter uttalat sig till förmån för en lösning av denna fråga genom kombinationen *en* lagfaren domare och nämnd. Utskottet har också gått in för denna linje, under det att propositionens ståndpunkt har framförts inför kammarna av ett antal reservanter.

Frågan om nämndens ställning, och alldeles särskilt frågan om nämndens ställning vid stadsdomstolarna, har visat sig vara en stormfarlig udde, som det varit svårt att komma förbi för dem, som velat lotsa den stora reformfrågan i hamn. När det nu vid utskottets behandling visat sig, att den lösning, som utskottet gått in för, är den som är ägnad att tillvinna sig en ganska allmän anslutning, vill jag för min del inte motsätta mig denna lösning. Den kan ju på intet sätt anses vara orimlig eller olämplig. Den har ju, som vi hört, förordats av mycket framstående auktoriteter, och dessutom har man prövat denna anordning i praktiken i en hel del större städer, städer med upp till 17,000 invånare, ja i ett fall flera. Där avgöras ju alla rättsärenden av häradsrätten, och där sitter ju endast en lagfaren domare med nämnd. Erfarenheterna ifrån dessa domstolar ha på intet vis varit avskräckande. Ingen har kunnat påstå, att städernas rättsväsende har försämrats därigenom att städerna lagts under landsrätt och i sammanhang därmed erhållit en ändrad domstolsorganisation. Man kan icke säga, att de häradsrätter, som arbeta i dessa städer, skulle sakna kännedom om mål och ärenden, som äro av likartad beskaffenhet med dem, som förekomma inom stadslivet överhuvud taget. Man har åberopat en statistik, som visar, att ändringarna vid fullföljd ifrån kollegiala domstolar i städerna ha varit färre än vid fullföljd av talan ifrån häradsrätterna. Denna statistik är icke fullt belysande, när det gäller nu förevarande fråga, ty det är nu icke fråga om att i städerna införa domstolar, bestående av nämnd och endast en lagfaren domare i alla mål, utan det är ju endast fråga om att göra det i grövre brottmål.

Även om en annan anordning ur min synpunkt hade varit att föredraga, vågar jag dock tro, att man utan större oro kan acceptera det förslag, som utskottet har framlagt. Det är sant, att detta förslag kommer att medföra åtskilliga svårigheter särskilt kanske i de största städerna. Det kommer där att erfordras ett betydande antal nämndemän, och därmed uppstår naturligtvis en hel rad svårlösta organisatoriska frågor, men jag vågar tro, att man efter omsorgsfull prövning skall kunna komma till rätta även med dem.

Det är, såvitt jag kan förstå, av betydelse, att det livgivande element, som lekmännens deltagande i domstolarna utgör, tillföres även stadsdomstolarna, och när nu detta kan ske på det sätt, som utskottet här föreslagit, så torde kammaren utan farhågor kunna följa utskottets förslag.

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Den dag, då det mer än hundraåriga arbetet på en rättegångsreform har lett till resultat och utkristalliserat sig i ett förslag till en modern rättegångsreform, ett förslag, som har all utsikt att bli antaget av riksdagen, den dagen måste betecknas som en märkesdag i det svenska rättsväsendets historia. Propositionen knyter an till svensk rätts-tradition men är dock på väsentliga punkter djärv och obunden. Den strävar efter att bevara och utveckla känningen med det folk, som rättegångsordningen skall tjäna, och den talar med tillfredsställelse om det givande samarbete, som i rättsskipningen hittills har praktiserats mellan lekmän och jurister. Det föreliggande förslaget är det stora avgörande steget på vägen mot en modern processordning, den väg, som tidigare jämnats genom antagandet av en lång rad reformer under de sista åren. Jag nämner exempelvis ombildningen av de mindre städernas rättsväsende, domsagostadgan, inskrivningsreformen, lagen om häradsting, de nya bestämmelserna om muntliga förhör i hovrätt, lagen om tvångsmedel i brottmål, lagen om bevis genom sakkunniga, åklagarereformen, lagen om resning m. m.

Skrivardömet, som hittills har varit mycket starkt i vårt rättsväsende, står nu, såvitt jag förstår, inför sitt fall. Muntligheten skall återtaga sin tidigare plats och giva domaren ett oensurerat intryck av det levande livet. Jag ser, att man framställt den anmärkningen, att det efter den nya rättegångsreformens genomförande skulle bli praktiskt taget omöjligt för en lekman att själv föra sin talan. Jag har litet svårt att förstå det resonemanget. Tvärtom torde det vara så, att en lekman har svårare att giva uttryck för sin mening i skrift än att med hjälp av rättens ordförande muntligen söka förklara sin ställning. Jag anser, att den nya rättegångsordningen kommer att giva menige man ökade möjligheter att personligen själv föra sin talan inför rätta. Hade icke detta varit fallet, så hade man med fog kunnat påstå, att den nya rättegångsordningen varit behäftad med en väsentlig brist.

Processens hittillsvarande långsamhet med oändliga uppskov är någonting som man sökt komma tillrätta med. Jag tror, att vi litet var känna till fall, då rena struntmål gång på gång uppskjutits från ett rättegångstillfälle till ett annat, så att processen dragit ut på tiden i både ett och två år. För några år sedan pågick det en rättegång, som gällde en hare, värd 75 öre, vilken skjutits på annans jaktmark. Det dröjde icke mindre än två år, innan det målet blev avgjort. Nu är avsikten att genom en stark *koncentration* till i regel en huvudförhandling möjliggöra ett snabbt avgörande av målen.

Omedelbarheten vinnes genom att parterna måste personligen närvara, och det är utan tvivel en mycket stor fördel. Genom den *fria bevisprövningen*, som för övrigt redan nu tillämpas i stor utsträckning, bortfalla vittnesjäven och skapas ökade möjligheter att få processmaterialet belyst ifrån olika håll. Bestämmelserna om *parternas sanningsplikt* tror jag bilda ett lyckligt komplement i den nya rättegångsordningen.

Nu har man på ett och annat håll frågat: hur ställer det sig med de ekonomiska verkningarna av denna nya rättegångsreform? Särskilt har reservanten herr Linder ingående sysslat med denna sak. Det är klart, att icke särskilda utskottet och knappast någon annan heller i nuvarande stund med bestämdhet kan säga vad denna reform ekonomiskt kommer att betyda för statsverket och för de enskilda, men å andra sidan kan man med minst lika stor rätt säga, att de spådomar, som herr Linder gör i sin reservation på denna punkt, hänföra sig till de rena gissningarnas område. Vi ha i alla fall haft möjlighet att i vårt västra grannland följa utvecklingen på detta område, och där har det ju visat sig, att utgifterna för statsverkets vidkommande ingalunda ha stegrats sedan en ny processordning börjat tillämpas. Utvecklingen har tvärtom gått i motsatt

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

riktning. Vad gäller kostnaderna för allmänheten så är det väl tydligt, att den personliga inställelsen alltid kommer att medföra både kostnader och besvär, men, såvitt jag förstår, har det varit oundvikligt att införa bestämmelser om skyldighet att iakttaga personlig inställelse inför rätta. Vi ha under arbetet i utskottet också fått klart för oss, att en hel del av de arbetskrafter, som nu krävas vid tillämpningen av den nya rättegångsreformen, i verkligheten ha behövts redan nu. Det förelåg redan förut ett trängande behov av ökade arbetskrafter, men frågan härom sköts på framtiden i avvaktan på den stora rättegångsreformens genomförande. Även om nu gällande rättegångsordning hade bibehållits, skulle en ökning av antalet arbetskrafter icke kunnat undvikas. Jag tror sålunda, att man på denna punkt kan motse reformens genomförande med ganska stort lugn.

Jag skall här säga ett par ord om I kapitlets § 11. Kungl. Maj:t har föreslagit viss ändring av domstolsorganisationen beträffande städerna. Utskottet har i någon mån avvikit ifrån Kungl. Maj:ts förslag. Om 1942 års riksdag beslutade en rättegångsreform utan att öka lekmannainflytandet inom stadsdomstolarna, så måste reformen karakteriseras såsom i denna del mycket bristfällig. Ingenting tycks man ha varit så enig om under diskussionen om den nya rättegångsordningen som just beträffande frågan om lekmannainflytandet vid domstolarna. Det har enligt samstämmiga uppgifter varit en av de fasta punkterna i diskussionerna om rättegångsreformen. Det är klart, att då man haft så utomordentligt goda erfarenheter från häradsnämndernas verksamhet, så hade det ju varit mest logiskt och riktigt, att man konstruerat stadsdomstolarna efter i huvudsak samma mönster som häradsrätterna. Frågan om domstolarnas organisation har ju emellertid icke tagits upp i sin helhet. Vi få väl förmoda, att när detta spörsmål på allvar skall behandlas, man också kommer att undersöka, om man icke i större utsträckning, än som nu i utskottsförslaget föreslås, skulle kunna förankra lekmannainflytandet i stadsdomstolarna och helst på samma sätt som skett beträffande häradsrätterna. Det föreligger, såvitt jag förstår, intet principiellt skäl, som kan mobiliseras för en annan ordning i städerna än på landsbygden. En hel rad av de nya städerna ligga ju under landsrätt, så till exempel de ganska betydande städerna Mölndal, Trollhättan och den nyblivna stora staden Karlskoga, som har icke mindre än omkring 26,000 invånare. I dessa städer har man, såvitt jag vet, icke någon som helst önskan att erhålla kollegiala juristdomstolar. Ifrån de städer, som mist sina kollegiala domstolar, nu senast Skövde, har man endast haft goda erfarenheter av övergången. Det är självklart, att om denna anordning visat sig fördelaktig i de nya städerna och de s. k. fögderistäderna, så finns det ju icke någon som helst anledning att påstå, att den icke skulle kunna införas även i de nuvarande magistratsstäderna. Ingalunda!

Den sammankoppling av den statliga rättsvården och städernas förvaltning, som förekommer i dessa magistratsstäder, är, såvitt jag förstår, i längden ohållbar. Man måste söka komma ifrån den på ett eller annat sätt. Propositionen har som sagt ställt denna fråga på framtiden.

Kungl. Maj:t har endast föreslagit en mindre ändring i stadsdomstolarnas sammansättning, i det att en nämnd skulle »tillkopplas» i vissa grövre brottmål. Utskottet har ansett denna metod vara av ytterst tveivelaktigt värde med hänsyn till att nämnden skulle samarbeta med tre lagfarna jurister. Det är nog ganska klart, att en nämnd under sådana förhållanden skulle bli endast en marionettnämnd, som skulle komma att sakna all verklig betydelse. Det finns risk för att nämndsinstitutionen i en sådan form snabbt skulle bli komprometterad. Nämndsorganisationen skulle få ett dåligt anseende, och nämnden skulle icke bli vad man avsett med densamma. Utskottet har därför, som

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

förut relaterats, föreslagit den förändringen, att då nämnd skall kopplas till i städerna i de grövre brottmålen, så skall det i rätten sitta endast *en* lagfaren domare, alltså samma konstruktion som i fråga om häradsrätterna, vilken prövats och befunnits utmärkt. Nu säger man, att det skulle medföra ett *försvagande* av domstolarna att avlägsna de två rådmännen och förse rätten med en nämnd i stället. Jag tror, att detta är ett påstående, som saknar all verklig grund. Om man får nio förståndiga människor i nämnden, så föreställer jag mig, att de med den förankring i det praktiska livet, som de ha, skola tillföra domstolen minst lika stor kompetens som den, vilken representeras av de två rådmännen. Det är ingen tvekan om att icke stadsdomstolarna behöva en starkare förankring hos folket självt, och det är utan tvivel en lycka för rådhusrätterna, om så sker. Man har sagt, att det i de största städerna skulle komma att visa sig mycket svårt att skaffa lämpliga nämndemän. Det är möjligt, att det till en början skulle uppkomma en del svårigheter, men svårigheter äro ju till för att övervinnas, och märk väl, att det är domstolarna i de största städerna, som mer än andra domstolar befunnit sig så att säga i kritikens korseld. Det förefaller därför skäligt och nödvändigt, att man allvarligt söker förstärka dessa rådhusrätter genom att öka lekmannainflytandet. Den arbetsmetod, som där har använts, har varit utsatt för mycken kritik. Det är givetvis svårt för en utomstående, som dessutom är lekman att kunna bedöma, i vad mån denna kritik har varit grundad, men till synes vägande anmärkningar ha förekommit titt och tätt, och kritiken har kommit från många olika håll. Man har anledning att förmoda, att de från lekmannainflytande liksom hermetiskt avgränsade rådhusrätterna för sin egen skull borde vara angelägna om att i sin domargärning erhålla god kontakt med civilt tänkande. Erfarenheten torde nog ha visat, att den domstolsorganisation, som finnes i de största städerna, knappast fyller måttet och är till allmän belåtenhet. Jag vill därför, herr talman, för min del yrka bifall till utskottets förslag, såvitt angår 11 § i första kapitlet.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Gezelius: Herr talman! Jag kan ansluta mig till det av herr Persson i Falla ställda yrkandet om bifall till den kungl. propositionen oförändrad. Jag skall då be att i största korthet få motivera denna min ståndpunkt.

Såsom justitieministern framhöll har såsom utgångspunkt för organisationen av städernas domstolar man fått taga fasta på 1931 års riksdags uttalande, att ändringar i domstolarnas organisation ej borde vidtagas, därest detta icke vore nödvändigt för genomförande av ett reformerat rättegångsförfarande. Då Kungl. Maj:t varit bunden vid denna utgångspunkt, har Kungl. Maj:t valt att till de kollegiala stadsdomstolarna knyta en nämnd i syfte att tillmötesgå kravet på nämnds medverkan vid behandlingen av vissa brottmål, en medverkan som otvivelaktigt kan vara av värde. Denna konstruktion med en nämnd till ett juristkollegium har otvivelaktigt sina svagheter. Då utskottet velat övervinna dessa svagheter, har utskottet gått in för att för stadsdomstolarnas del skapa en särskild domstol i brottmål, bestående av en lagfaren ledamot och nämnden. Den är emellertid icke begränsad till en form utan dyker upp i tre olika sammansättningar.

Den enda motiveringen för att från dömandet i grova brottmål utesluta de i rådhusrätten tillgängliga lagfarna ledamöterna har angivits vara, att nämnden skulle förlora i betydelse, om den skulle anknytas till ett juristkollegium. Nämnden är emellertid icke något självändamål. Så länge nämnden icke fungerar som jury har den otvivelaktigt sitt inflytande kvar i brottmål, även om man behåller ett juristkollegium.

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

Jag har ej kunnat undgå att finna, att propositionens förslag i sig är en kompromiss med alla en kompromiss svagheter, och det är med tvekan jag kan ansluta mig till propositionens förslag. Men jag har heller icke kunnat undgå att finna, att utskottets förslag, som är en kompromiss på kompromissen, är behäftat med ännu större svagheter. Jag skall nöja mig med att peka på, att utskottets förslag betyder, att man i en domstol, där man förfogar över tre lagfarna ledamöter, använder denna institution i ett enkelt tvistemål men utesluter två av de lagfarna bisittarna i de grövsta brottmålen. Jag har icke kunnat övertygas om att nämndens ställning här skulle vara av sådan betydelse, att det är befogat att i grova brottmål utesluta deltagandet av två lagfarna bisittare i rätten. Även om denna konstruktion är förenad med svagheter, är det avgörande för mig, att nämnden icke är konstruerad som jury utan har att tillföra domstolen den praktiska sakkunskap, som nämnden har, vid en prövning av bevisningens värde.

Jag är förvissad om att utskottets förslag innebär ett försvagande av domstolarna i städerna.

Ehuru jag icke är nöjd med någon av dessa konstruktioner, har jag stannat vid att yrka bifall till propositionen i oförändrat skick.

Herr Mårtensson: Herr talman! Det föreliggande förslaget innehåller en hel del nya principer, som tidigare här ha varit omnämnda, principer som med all säkerhet komma att förorsaka stora svårigheter och stora påfrestningar på olika områden, när bestämmelserna en gång i framtiden skola träda i kraft och omsättas i handling. Det kommer då i första hand an på och vara beroende på vårt lands domstolsorganisation och vår domarkår, om svårigheterna skola kunna övervinnas utan alltför stora friktioner.

För en lekman verkar det föreliggande förslaget som ett stort framsteg på rättsskipningens område. Men som allting annat är detta förslag ingalunda fullkomligt, utan även detta förslag, som tillkommit efter mer än hundraårigt utredningsarbete, är behäftat med en hel del brister. En av de mest framträdande bristerna i förslaget är enligt min mening olikheten eller kanhända rättare sagt oenhetligheten i domstolsorganisationen i vissa städer och på landsbygden. Man kan icke underlåta att ställa den frågan: Kan det vara lämpligt att när nu den nya rättegångsbalken skall träda i verksamhet, denna oenhetlighet då skall fortbestå?

Man kan vidare fråga: Är det lämpligt, att underrätterna skola ha en sammansättning, när brottet eller tvistemålet avgöres inom en domsaga, en domsaga, som kanhända bland annat omfattar större industrisamhällen o. s. v., och en annan sammansättning, när samma slags mål behandlas inom en större eller mindre magistratsstad, eller vidare, att domstolen skall ha en sammansättning, när den t. ex. behandlar ett tvistemål i den större staden X, som i judiciellt hänseende är ansluten till en domsaga, och en annan sammansättning, när den behandlar ett jämförbart mål i den mindre staden Y, som har egen magistrat?

Jag framhåller icke detta därför att jag på något sätt vill öva kritik mot utskottets förslag. Utskottet har enligt min uppfattning tagit ett steg i rätt riktning, när utskottet föreslagit nämnds medverkan i rådhusrätt i någon större utsträckning än vad som föreslagits i den kungl. propositionen. Jag är även fullt medveten om, att utskottet knappast kunnat gå längre på grund därav, att på detta område föreligger ingen fullständig utredning, efter vilka grunder som rättsskipningen bör organiseras i magistratsstäderna för framtiden.

Jag kommer därför, herr talman, att utan tvekan yrka bifall till utskottets

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

förslag på denna punkt. Men jag vill samtidigt understryka angelägenheten, att frågan om ett förståtligande av städernas rättsskipning snarast blir föremål för förnyad omprövning. Jag vill gärna understryka vad herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet tidigare framhållit, att frågan om stadsdomstolarnas organisation icke är avskriven utan att den endast är ställd på framtiden. Jag vill uttala den förhoppningen, att det ej skall dröja alltför länge, innan denna fråga skall få en slutgiltig lösning.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förevarande förslag till lydelse av 1 kap. 11 § rättegångsbalken dels ock på godkännande av den lydelse av samma paragraf, som föreslagits av Kungl. Maj:t; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Persson i Falla begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner första särskilda utskottets förevarande förslag till lydelse av 1 kap. 11 § rättegångsbalken, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av samma paragraf, som föreslagits av Kungl. Maj:t.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt 1 kap. 11 § i den av utskottet föreslagna lydelsen.

1 kap. 12—17 §§, rubriken till 1 kap., 2—4 kap. samt 5 kap. 1—8 §§.

Godkändes.

5 kap. 9 § skulle enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag hava följande lydelse:

9 §.

På rättens ordförande ankommer att upprätthålla ordning vid rättens sammanträden och att meddela därför nödiga föreskrifter. Han äger utvisa den som stör förhandlingen eller eljest uppträder otillbörligt så ock för undvikande av trängsel begränsa antalet åhörare i rättssalen. Ej må fotografi tagas i rättssalen.

Tränger sig någon, som utvisats, in i rättssalen eller åtlyder någon eljest ej tillsägelse, som meddelats till ordningens upprätthållande, äge rätten förordna, att han skall omedelbart tagas i häkte och kvarhållas där, så länge sammanträdet varar, dock ej utöver tre dagar.

Vid denna paragraf hade reservation avgivits av herr *Siljeström*, vilken med instämmande av herrar *Schlyter*, friherre *De Geer*, *Mårtensson* och *Werner* yrkat, att förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

9 §.

På rättens ordförande ankommer att upprätthålla ordning vid rättens sammanträden och att meddela därför nödiga föreskrifter. Han äger utvisa den

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

som stör förhandlingen eller eljest uppträder otillbörligt så ock för undvikande av trängsel begränsa antalet åhörare i rättssalen. Ej må fotografering eller teckning äga rum i rättssalen, med mindre rätten finner det böra tillåtas.

Tränger sig — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — tre dagar.

av herrar *Branting* och *Lövgren*, vilka yrkat, att paragrafen måtte erhålla följande lydelse:

9 §.

På rättens ordförande ankommer att upprätthålla ordning vid rättens sammanträden och att meddela därför nödiga föreskrifter. Han äger utvisa den som stör förhandlingen eller eljest uppträder otillbörligt så ock för undvikande av trängsel begränsa antalet åhörare i rättssalen.

Tränger sig — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — tre dagar.

Efter föredragning av paragrafen yttrade:

Herr **Mårtensson**: Herr talman! I 5 kap. 9 § har föreslagits ett bestämt förbud mot fotografering i rättssalen. Utskottets majoritet har anslutit sig till denna förbudslagstiftning. Jag skall icke här gå in på några detaljer. Och jag måste erkänna, att jag är ingen vän av pressfotografernas många gånger oblyga framfart. Men att gå så långt som till ett bestämt förbud för all fotografering i rättssalen förefaller mig vara att öva något större våld än som kan vara försvarbart. Det kan väl förekomma tillfällen även vid rättsförhandlingar, då det kan vara av intresse att fotografering får förekomma. Det kan även ifrågasättas, om icke rättssalen är ett av de områden, som det bör tillkomma rättens ordförande att bestämma över. Det bör således enligt min uppfattning ankomma i första hand på rättens ordförande att avgöra, när och i vilken utsträckning fotografering och teckning får förekomma inom rättssalen. Och jag är absolut övertygad om att om rätten och i första hand rättens ordförande erhåller denna befogenhet, så kommer detta förtroende att brukas och handhas på ett sätt, som alla parter komma att känna sig tillfredsställda med.

Jag vill i anslutning till dessa få ord yrka bifall till den av herrar *Siljeström* och *Schlyter* m. fl. vid 5 kap. 9 § avgivna reservationen.

Herr **Olsson** i *Mellerud*: Herr talman, mina damer och herrar! Det kan naturligtvis synas som om den här bestämmelsen, som propositionen och utskottet föreslagit om förbud mot fotografering i rättssalen, är ganska sträng, men jag vill fästa uppmärksamheten på att den är tillkommen i det humana syftet att skydda den åtalade. Ingen vet vad sensationslystnaden kan föranleda. Börjar den ena tidningen att ockra på samma sensationslystnad, måste den andra för att icke bli överflyglad följa efter.

Ja, men då invänder man i den reservation, för vilken herr *Mårtensson* senast talat, att här skall ju domstolen ha bestämmanderätten i frågan och då bör det väl icke vara någon svårighet på denna punkt. Jag medger, att när utskottet övervägde den uppmjukning, som reservationen innehåller, var jag för min del från början inställd på att jag skulle medverka till densamma. Men sedan jag fått höra de motiveringar, som lågo till grund för denna — ingalunda av herr *Mårtensson* utan av en tidningsman och en domare — var jag absolut på det klara med, att jag icke kunde medverka till sagda förslag. Det är icke längre fråga om fotografering vid »högtidliga tillfällen i rättssalen» eller i »studiesyfte», utan det är fråga om tillfredsställande av vad jag

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

skulle vilja kalla rena hyeneinstinkter genom att presentera brottslingarna inför skranket. Jag frågar kammarens ledamöter, om ni möjligen lade märke till det i och för sig kanske icke så ovanliga men dock litet obehagliga på detta område, som förekom i samband med simulanten eller simulanterna, om jag så får säga, från Brunkebergstorg, de där unga pojkarna, som gjort sig skyldiga till simulation m. m. Det var ingalunda uppbyggligt, och ganska ofta får man från sådana där bildreportage se, hur den åtalade energiskt söker skydda sig med rockärmen för kameran, om han icke på annat sätt till exempel genom att vända bort ansiktet söker undgå fotograferingen. Ja, men, säger man, om domaren får avgöra den här saken, då är det väl sannolikt, att den kommer att ligga i goda händer. Jag är icke alldeles säker på om jag har tillräcklig kännedom om förhållandena på det här området, men jag frågar: Är det icke redan nu så, att när det toges ett fotografi i rättssalen, sker det med domarens medgivande? Jag har svårt att tänka mig att en fotograf ställer upp en kamera vid skranket utan domarens medgivande. Jag frågar vidare: är resultatet tillfredsställande, sådant det är nu?

Jag har redan nämnt om ungdomsbrottslingarna från Brunkebergstorg. Jag har här i min hand en stor illustrerad tidning med bildmaterial från den s. k. Enköpingsligan, som rannsakades för några månader sedan. Där finnes en hel serie porträtt — icke mindre än 11 stycken — av denna ungdomsliga, i alla möjliga ställningar. Det är tolv stycken brottslingar, varav åtta äro under 20 år! Dessutom finns där en ung flicka! Den första stora bilden ser ut att vara tagen i närheten av domarpodiet, och, såvitt jag förstår, *måste* det skett med domarens tillstånd! De fem ynglingar, som äro fotograferade där, äro tagna i närbild sittande intill skranket. Sedan förekommer det en bild av en och sedan ytterligare två av dem framme vid domarbåset och under bilden en noggrann redogörelse för deras namn, för vad de gjort och för vad som sammanhängar med brottet. Ytterligare finnes en närbild av en äldre domare med en ännu äldre rådman och ett par av dessa brottslingar, som växla några repliker framme vid skranket. På en annan stor bild förevigas bl. a. den unga flickan och vidare åklagaren, en landsfogde i full uniform. Vänder jag på bladet se vi ytterligare en närbild av domaren — tydligen i ämbetsmannautövning — och längre ner på sidan synes en bild av fyra av de unga brottslingarna tillsammans med flickan, presenterade i rättssalen under fotografiet av »den store Enköpingsläkaren doktor Westerlunds porträtt». Den sista bilden överträffar kanske alla de andra. Där ser man två av dessa ynglingar, fastkedjade med varandra medelst handbojor — sannolikt utanför arrestlokalen — med en tjänsteman bakom dem. Det hela verkar amerikansk Wild Westfilm.

När fotografikonsten på detta område tar sig sådana uttryck, är den då, frågar jag, alldeles ofarlig för eggandet av fantasien hos de unga, vilka taga del av sådant bildreportage?

Jag frågar vidare: gagnas den primära uppgiften, som ju dock är att tillrättaföra dessa ungdomsbrottslingar, genom dylikt vettlöst bildreportage? Jag frågar vidare: finns det anledning tro, att ett dylikt frossande i sensationslystnad går spårlöst förbi? Så långt jag förstår måste dylikt vara ägnat att skada, utan tvivel långt mer än man anar. Jag är livligt övertygad om att ingen av de reservanter, som stå för den här reservationen, har någon tanke på att gagna dylika syften. Jag antar att flertalet äro okunniga om hur denna fotografering utnyttjas — och missbrukas. Inför vad man ser för ögonen föreställer jag mig, att det för kammaren endast finns en väg att gå och det är utskottets.

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

Herr **Lövgren**: Herr talman! Jag försökte följa med herr Olssons i Mellerud anförande, men jag måste säga, att vad han sade ingalunda på mig gjorde intryck av att här skulle föreligga ett allvarligt missförhållande. Tvärtom fick jag den uppfattningen av hans demonstration av bildmaterialet i fråga, att det var en sedelärande historia, som det svenska folket icke kan må illa av att ta del av och som lär oss, att den som illa gör, han far också illa. Allting i rättegången, som är av den art att det bör undanhållas allmänheten sker ju inför lyckta dörrar, men om man har en offentlig rättegång, må det också vara tillåtet att göra reportage i ord och bild därifrån. De svenska tidningarna äro i stort sett inga sensationshyenor. Vi excellera icke i fotografier och teckningar från domstolarna, men rättigheten att i ord och bild presentera en rättegång, som har allmänt intresse, bör väl i alla fall finnas.

Jag kan alltså icke ansluta mig till de synpunkter, som utskottet företräder, lika litet som till den reservation, som är avgiven av herr Siljeström m. fl. Jag ber att få yrka bifall till den av herr Branting och mig själv avgivna reservationen. Den innebär kort och gott, att man behåller den nuvarande ordningen. Den har ingalunda skadat. Icke heller det exempel, som herr Olsson i Mellerud drog fram, är av den art, att den svenska allmänheten kan ta någon skada därav, tvärtom.

Herr **Sundqvist** instämde häruti.

Herr **Mosesson**: Herr talman! Den som i det särskilda utskottet höll det kanske kraftigaste anförandet för Kungl. Maj:ts proposition var redaktör K. J. Olsson, som ju sedan av sjukdom blev förhindrad närvara vid det slutliga beslutets fattande. Herr Olsson gjorde som tidningsman gällande, att han icke ansåg det vara av något intresse att ha denna, låt mig säga, rätt, som vi hittills haft, att fotografera domstolsförhandlingar.

Då vi här behandla frågan ur den svenska *rättsvårdens* synpunkt, vill jag, i anslutning till vad herr Olsson i Mellerud sagt, fråga, om det ur den svenska rättsvårdens synpunkt är av något intresse att personer skola ha möjlighet att fotografera dem, som äro tilltalade för brott. För domaren blir det givetvis svårigheter mången gång att träffa avgörandet. En domare någonstades vill sålunda kanske icke motsätta sig en framställning om fotografering, medan en domare någon annanstans kanske icke vill vara med om något sådant.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag vill emellertid tillägga, att i Växjö kvinnofängelse har direktören, doktor Grubb, ansett sig böra bifalla en begäran, som många av de dömda framställt, att slippa visa sig inför de andra brottslingarna — jag tror, att en sådan princip gällde även före doktor Grubbs tid. Det är nämligen så obehagligt för dem att vara igenkända av de andra. Om nu sådana, som redan genom rättegång blivit kända och avtjänat sitt straff, göra anspråk på att slippa bli ytterligare kända, menar jag att samma slags anspråk åtminstone hos de mest löftesrika av dem, som stå inför domaren, böra betraktas såsom legitima.

Jag ber således, herr talman, som sagt, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Mårtensson**: Herr talman! Här ha både herr Olsson i Mellerud och herr Mosesson framfört en del synpunkter till förmån för Kungl. Maj:ts förslag, att det bör genomföras förbud för fotografering i rättssalen. De ha framdragit bland annat de övergrepp eller vad vi nu skola kalla det för, som förekommit från vissa pressfotografers sida vid en del rättegångstillfällen. Det är ingen, som vill förneka att pressfotografierna hittills kanhända gått alltför långt i sin nitiska verksamhet. Men friheten för pressfotografierna att ta fotografier

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

inom rättssalen är väl större nu, än den skulle bli, om herr Siljeströms reservation bifalles. Enligt denna skall rätten eller rättens ordförande i varje särskilt fall lämna sitt medgivande till om fotografi skall få tagas eller icke i rättssalen. Detta måste innebära en skärpning av nu gällande bestämmelser. I denna paragraf, som talar om att fotografi icke får tagas i rättssalen, talas däremot icke något om teckning. Det är ju även tydligt, att teckning icke kan utnyttjas på samma sätt som fotografering. Men det kommer ändå att verka litet egenodligt om en skicklig tecknare till exempel skall kunna få sitta i en rättssal och göra teckningar av såväl anklagade som åklagare och rättens ledamöter — dessa teckningar kunna ju sedan komma att införas i de stora tidningarna — medan däremot fotografering icke under några som helst förhållanden får förekomma. Jag kan icke underlåta att framhålla att detta är att gå alltför långt i ensidighet.

Jag ber därför, herr talman, att få vidhålla det yrkande, som jag tidigare framställt.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Då det här uttalats, att det kan vara ett intresse för tidningar att fotografera i rättssalen under pågående rättsförhandlingar och det kan misstänkas att tidningsutgivare i allmänhet äro av den mening att fotografier icke böra förbjudas, känner jag mig av mitt samvete manad att säga ifrån, att jag som tidningsutgivare skulle med den allra största tillfredsställelse hälsa den dag, när skandalen att fotografera under pågående rättsförhandlingar icke längre är tillåten. Jag vill fästa uppmärksamheten vid att rättsförhandlingarna äro offentliga och även böra vara det. Vem som helst kan ju stå i kö för att komma in i rättssalen och få sin skandalhunger tillfredsställd. Det är skandalmål som bli föremål för fotografering. Förhandlingarna pågå en timma eller en dag, men den tagna bilden kan bevaras tiderna igenom, och den kan av hänsynslösa människor stickas under ögonen på den anklagades barn tio år därefter. Herr talman! Sådant har inträffat. Det är nämligen inte bara pressfotografier, det här är fråga om. Vem som helst kan uppträda och ta fotografier för att begagnas i illegalt syfte. För övrigt är varje fotografering i rättssal att betrakta som utförd i illegalt syfte.

Här säga reservanterna på ett ställe: »När det gäller förevarande spörsmål får man ej bortse från att det finnes vissa mål, särskilt gäller detta större civilmål, t. ex. jordprocesser o. d., som inom bygden tilldragit sig stor uppmärksamhet, och där allmänheten måste anses ha ett berättigat intresse att genom tidningarna få ta del av förhandlingarna såväl genom bild som referat.» Jag är gammal tidningsman och har följt med tidningarna. Jag har under många år tjänstgjort som rättegångsreferent, men ännu har jag verkligen icke sett någon bild från en häradsrätt, där jordprocesser förekommit. Men när det rört ruskiga mål, där man formligen kan vältra sig i ohyggligheter, då brukar det vara bildreportage. Varken när det gäller jordprocesser eller våldtäkter kan det förefinnas något berättigat intresse från allmänhetens sida att få processerna förevigade i bild. Jag skulle, som sagt, som tidningsutgivare finna det vara i högsta grad lyckligt för rättsordningen, för pressen och för rättssäkerheten, om fotografering i rättssal under pågående förhandlingar bleve förbjuden.

Alltså, ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Kilbom*, fru *Gustafson* samt herrar *Hallberg* och *Hallén*.

Herr **Orgård**: Herr talman! Jag är av samma uppfattning som den siste ärade talaren och ber att få komplettera vad som sagts med ytterligare en

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

synpunkt. Enligt den allmänna uppfattningen är redan detta att få sitt namn förknippat med en rättegång ett straff, i än högre grad då ett fotografi av vederbörande från ett rättegångstillfälle.

Herr Lövgren yttrade, att den som illa gör, han illa far. Häremot vill jag invända att när det gäller den som kommer inför domstolsskranket sker eventuell fotografering liksom offentliggörande av namn många gånger *innan dom har fallit*. Detta straff, offentliggörandet framför allt i bild, kan därför drabba *oskyldiga* personer. Även den synpunkten bör man taga hänsyn till i detta sammanhang.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner på 1:o) godkännande av 5 kap. 9 § rättegångsbalken i den av utskottet föreslagna lydelsen; 2:o) godkännande av den lydelse av berörda paragraf, som föreslagits i den av herr Siljeström m. fl. avgivna, vid paragrafen fogade reservationen; samt 3:o) godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herrar Branting och Lövgren vid paragrafen avgivna reservationen; och blev 5 kap. 9 § godkänd i den av utskottet föreslagna lydelsen.

Rubriken till 5 kap. samt 6 och 7 kap.

Godkändes.

I 8 kap., om *advokater*, hade bestämmelser intagits rörande ett allmänt advokatsamfund med av Konungen fastställda stadgar.

Efter föredragning av kapitlet anförde:

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Enligt den kungl. propositionen stadgas i 8 kap., 1 §, att »för riket skall finnas ett allmänt advokatsamfund. Stadgar för samfundet fastställas av Konungen». Således skall Kungl. Maj:t i detalj reglera, kan man säga, samfundets verksamhet. I 12 kap. heter det, att »såsom ombud må ej brukas annan än advokat eller den som rätten eljest med hänsyn till redbarhet, insikter och erfarenhet finner lämplig».

Utskottet har nu föreslagit en annan lydelse av denna paragraf. Man har bl. a. tagit bort ordet advokat och i slutet av första stycket lagt till orden »att vara ombud i målet». Det betyder att lämpligheten skall avgöras för varje särskilt mål där ombud, som icke är advokat, anhåller att få uppträda i och föra parts talan. Det är denna blygsamma ändring, som föranlett rubriken i tidningarna, att riksdagen inte vill ha något advokatmonopol.

Genom denna ändring anser sig utskottet också ha avvisat kritiken mot ett advokatmonopol. Faran för ett sådant monopol finnes enligt min mening kvar i alla fall, vilket man får klart för sig, om man läser den kungl. propositionen från år 1931, där det på sidan 137 bl. a. heter: »Det torde ock kunna antagas, att ett reformerat förfarande, med de rikare möjligheter det erbjuder för ombuden att verksamt bidraga till målens utredning och ett riktigt avgörande, kommer att medverka till en höjning av advokatens intresse för sin uppgift. En utveckling i denna riktning skulle i hög grad främjas, därest erfarna, framstående advokater kunna i särskilda fall ifrågakomma till domarebefattningar.»

Ungefär samma önskemål och synpunkter ha under debatten här idag av någon talare framhållits, och därvid refererades också till domstolsförhandlingar i England. Jag vet inte om det kan ha någon betydelse i det här sam-

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

manhanget att referera till det engelska förfarandet, i varje fall tror jag inte det skulle vara så lyckligt för den svenska allmänheten, att ett sådant förfaringssätt infördes också i Sverige. — Det citerade yttrandet, som gjordes av statsrådet i 1931 års förslag och förelades riksdagen, godkändes också, såvitt jag vet, av kammaren. Med detta har emellertid uttalats, att skickliga advokater skulle kunna avancera till domare, i varje fall är det ett uttalande som väl i sinom tid kommer att återopas.

Genom att staten bestämmer, att det 1) skall finnas ett allmänna advokat-samfund och 2) att staten skall fastställa stadgarna för samfundets verksamhet, har man de facto infört ett advokatmonopol. Därom torde knappast kunna råda delade meningar. Det är väl dock icke meningen att införa ett tvång för advokaterna att tillhöra detta samfund samtidigt som man säger, att ni skola visserligen tillhöra samfundet men det är ingen som bryr sig om, huruvida ni i fortsättningen kunna få något arbete på det område ni valt.

Man kan inte heller tänka sig att advokaterna skola vara så tilltalade av att andra — de som här kallas för ombud — skulle komma och ta deras näringsfång ifrån dem. Jag har uppfattat saken så att det advokatsamfund som nu finnes — och som väl inte är »allmänt», eftersom här säges att det skall bli ett allmänt sådant — har siktat till ett advokatmonopol eller till att i varje fall få hand om alla de processer, som komma att föras sedan denna process-reform blivit antagen.

Det förefaller också som om man vid utbyggandet av denna lag, speciellt kanske ifråga om det åttonde kapitlet, inte tagit tillräcklig hänsyn till allmänheten och dess intressen. Det skulle måhända i detta sammanhang föra för långt och delvis också ligga vid sidan om problemet att anföra alla de synpunkter man kan ha att lägga på denna fråga. Jag skall därför, herr talman, inskränka mig till att yrka avslag på utskottets hemställan i fråga om åttonde kapitlet.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Hall: Herr talman! Vid denna punkt har jag tillsammans med några kammarkamrater väckt en motion, i vilken vi yrka avslag på 8 kapitlet och viss omformulering av paragraferna 2 och 5 i 12 kapitlet. De däri berörda spörsmålen höra ju så intimt samman, att det är omöjligt att behandla dem vart för sig.

Anledningen till denna motion var främst den särställning, skulle man kunna säga, bland alla övriga medborgargrupper i samhället som propositionen berett åt advokatståndet. En advokat skulle sålunda inte vid domstol behöva få sin kompetens prövad, men det skulle alla andra som ville uppträda som ombud i mål. Om ombud i mål uppträdde oskickligt inför rätta, kunde rätten för viss tid eller tills vidare döma bort det ombud, som icke tillhörde advokatsamfundet. Däremot kunde ett ombud, som tillhörde advokatsamfundet, endast avvisas från det mål det gällde, men han kunde icke dömas bort tills vidare eller för viss tid. Man hade alltså här i propositionen brutit mot den gamla hävdvunna regeln, att alla skola behandlas lika inför rätta. Likheten inför lagen var med andra ord i propositionen helt avskaffad när det gällde rättegångsombuden.

Det är med tillfredsställelse jag konstaterar, att utskottet har bjudit till att tillmötesgå de synpunkter, som i motionen framförts. Omformuleringen av paragraferna 2 och 5, som utskottet gjort, är jag tillfredsställd med och har ingenting att invända emot.

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

När det gäller 8 kap. hyser jag däremot alltjämt samma betänkligheter som jag anfört i motionen. Som skäl för en rättslig reglering av advokatväsendet har ju huvudsakligen anförts, att allmänheten har behov av kompetenta rättegångsbiträden. Samtidigt har man emellertid vitsordat, att allteftersom tillgången på kompetenta advokater ökas ute i landet, har allmänheten allt mer och mer också anlitat dessa advokater. Hela ombudsväsendet vid domstolarna har därmed fått en upprykning och genomgått en ur alla synpunkter glädjande förbättring. Man frågar sig nu, vilka särskilda skäl det är som göra att man kastar träskor i detta maskineri och försöker att vrida det hela till rätta genom att begagna en form för att bereda vissa utövare av advokatycket en särställning. Ty något annat är det nu inte fråga om.

Saken hade ändå varit begriplig, om man med detta förslag hade förknippat ett förslag om en bättre advokatutbildning än den vi för närvarande ha. Vill man ha bättre rättegångsombud finns det, såvitt jag kan se, inte någon annan möjlighet än att öka tillgången på goda advokater eller att ge de advokater, som redan finnas, bättre utbildning än de ha. För min del tror jag emellertid att den advokatkår vi ha i stort sett är så högtstående, i stort sett så redbar och pålitlig, att man inte behöver göra några särskilda kraftansträngningar för att förbättra denna kår. För övrigt kan man väl näppeligen ge kåren större kompetens genom att tvinga den in i en facklig sammanslutning. Om förslaget genomföres medför ju inte detta, att man lägger någon tum till advokaternas växt. Man skiljer inte ens ut de olika rättegångsombuden med hänsyn till deras kompetens utan med hänsyn till om de tillhöra en viss enskild sammanslutning eller icke. Den som skall ha rätt till advokatnamnet och de fördelar och förpliktelser, som följa därmed, skall sålunda inte bara ha en viss kompetens — en kompetens som också många andra kunna ha — utan villkoret är att han tillhör en viss enskild sammanslutning. Inträde i denna sammanslutning kan han ju få, därest sammanslutningens styrelse beviljar det. Behagar sammanslutningens styrelse avslå en sådan ansökan, hjälper det inte hur stor juridisk kompetens vederbörande har, han blir ändå inte berättigad att kalla sig advokat, med de fördelar detta kan innebära.

Förslaget är på denna punkt såvitt jag kan förstå alldeles oförklarligt, såvida man icke vill tillskriva det avsikten att monopolisera en viss verksamhet för en viss sammanslutnings räkning och sålunda ge denna del av juristerna ekonomiska fördelar, som de eljest icke kunde tillskansa sig. Jag kan inte underlåta att hysa de allra starkaste betänkligheter mot en sådan utformning av den reglering, man här föreslagit. Vi ha ju bland åtskilliga andra yrkesutövare starka sammanslutningar, exempelvis bland läkarna, men läkarens legitimation att utöva sitt yrke är som bekant helt knuten till hans kompetens. Staten frågar icke efter om läkaren tillhör Svenska läkarsällskapet eller någon annan läkarsammanslutning — är han kompetent att utöva läkaryrket, får han göra det. Här frågar man i sista hand efter kompetensen och i första hand, om vederbörande lyckats krängla sig in i en viss sammanslutning. Såvitt jag kan förstå är detta att ställa saken helt och hållet på huvudet. Hade man i förslaget uppställt vissa krav på dem, som skola företräda andra vid rättegångar och sagt, att ingen annan än den som har den eller den teoretiska kompetensen, den eller den erfarenheten har befogenhet att vara rättegångsombud, så hade detta visserligen inneburit en stark begränsning av den frihet som för närvarande råder på detta område, men det hade varit en respektabel begränsning. Det hade varit ett förslag som man kunnat hysa aktning för, emedan det utan tvivel funnits starka sakliga skäl att anföra för det.

För det förslag, som nu föreligger, finnes såvitt jag kan förstå inte någon

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

ursäkt. Det är avsett att för en viss sammanslutnings medlemmar så småningom monopolisera en verksamhet, som skulle ge dem avsevärda ekonomiska fördelar. I detta förslag finns det vidare icke något nämnt om på vilket sätt det allmänna skulle övervaka samfundet i fråga. Det skall bli någonting som riksdagen senare kommer att inbjudas att taga ställning till. Möjligheten att bedöma verkningarna av det förslag, som här föreligger, skulle ju ha varit något större, om man samtidigt hade utarbetat några bestämmelser, som kunde ge en antydan om huruvida det allmänna över huvud på ett effektivt sätt ämnade övervaka advokatsamfundets verksamhet och icke minst huruvida det allmänna över huvud taget på ett bättre sätt än hittills ville övervaka, att advokattaxorna inte gå hur högt i höjden som helst.

Ett av rättegångsreformens huvudsyften är ju att förbilliga processen genom att förenkla den. Men hur är det med processkostnaderna? Är det inte så att i ett stort antal mål, kanske de flesta, bestå processkostnaderna huvudsakligen av advokatarvoden och andra ersättningar till advokaterna, medan protokollslösen och vittnesersättningar och sådant utgöra rätt små summor. Bereder man advokaterna en så stark ställning, att de bli praktiskt taget utan konkurrens, vore ju dessa människor änglar, om de inte skulle begagna denna starka ställning till att ytterligare skruva upp sina ekonomiska anspråk. Vad man än skriver i en lag, får man komma ihåg att en enskild sammanslutning av yrkesutövare — vare sig detta är skrivet i några stadgar eller inte — ändå har till huvudsyfte att tillvarata sina medlemmars ekonomiska intressen. Man får inte förtänka advokatsamfundet och dess medlemmar, om de bjuda till att begagna den starka ställning, man nu bereder dem, på ett så inbringande sätt som möjligt. Det är inte att rikta någon ful misstanke mot ett aktningvärt skrä, om man här uttalar, att det som härvidlag kan vinnas genom en förenkling av processen kommer man helt säkert att förlora genom högre advokattaxor.

Gent emot detta påstående kommer man naturligtvis att invända, att det ändå är domstolarna som bestämma, hur mycket man kan döma ut av en motpart och att det är domstolarna, som fastställa rättegångskostnaderna. Det är riktigt. Men hur har det hittills gått till? Har denna domstolarnas rätt kunnat hindra, att advokattaxorna undan för undan skjutit i höjden och numera i många processer gå löst på stora förmögenheter? Detta har icke kunnat förhindras. Och ändå ha advokaterna för närvarande en ganska stor konkurrens ifrån en del sakförare och andra, som utöva advokatverksamhet. Skulle denna konkurrens genom statsmakternas åtgöranden upphävas genom att man inskränkte ombudens antal till dem, som advokatsamfundet behagade släppa in i sin medlemsmatrikel, då blir samfundets styrelse ensam om att driva advokattaxorna i höjden. Har man en sådan erfarenhet av domstolarnas bedömning av dessa ting hittills, att man har anledning tro, att den bromsen i och för sig är tillräcklig? För egen del kan jag tyvärr inte påstå, att allmänheten har denna uppfattning. Ur allmänhetens synpunkter är det för visso klokt att icke företaga någonting, som kan inskränka den fria konkurrensen på detta område, och i varje fall bör man icke göra det när det gäller människor med samma utbildning och kompetens.

Jag ber därför att få instämma i det avslagsyrkande, som nyss framställts av herr Lindberg i Stockholm.

Herr Lundberg i Uppsala: Herr talman! När jag som suppleant i utskottet följt denna frågas behandling har jag blivit förvissad om att rättegångsreformens praktiska genomförande kommer att ställa stora krav både på domarekåren och rättegångsbiträdena, ty vi böra komma ihåg, att de som praktiskt skola göra rättegångsbalkens muntliga förfarande gällande, äro fostrade i och vana

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

vid det gamla rättegångsförfarandet. Det är många vaneföreställningar som måste brytas, innan reformen blir vad den syftar till. Det kommer utöver lagkunskap även att krävas folkkunskap och sunt omdöme, om önskad rättssäkerhet och utletandet av sanningen enligt de rättsregler, som gälla i vårt land, skall kunna ernås.

Grundtanken i det nya rättegångsförfarandet är att man skall övergå till det muntliga förfarandet. Jag ser däri en önskan att återknyta förfarandet till den gamla folkrättsliga tradition, som gällde då folket och rättsväsendet mera direkt möttes. Rättsbedömandet skall även taga hänsyn till intryck och fakta, som enkelt folk muntligen kan framföra. Jag vill kraftigt understryka vikten av att de, som skola ha hand om tillämpningen av den nya rättegångsbalken, böra göra allt som utan åsidosättande av rättssäkerheten kan göras för att förenkla rättegångsförfarandet, så att menige man åtminstone i enklare mål själv kan föra sin talan. Jag säger detta trots att jag är fullt medveten om att speciellt den grundliga förbehandlingen kanske kommer att medföra, att rättegångsbiträde i större utsträckning åtminstone i början får lov att anlitas. Vi måste ha klart för oss, att rättegångsförfarandet inte får göras svårare än vad som är absolut nödvändigt. Det är även angeläget, då man försöker återknyta rättegångsförfarandet till en gammal rättstradition, att man försöker göra det lättare, så att menige man kan komma underfund med vad som är lag och rätt. Skall rättegångsbalken få en sådan praktisk utformning måste nog domarens och juristernas teoretiska och praktiska kunskaper blandas med lekmännens kanske mera naturliga och omedelbara bedömande. Lekmännens betydelse i rättsutövningen har omvittnats av domare och jurister, och man kan väl säga att många nämndemän — för att inte tala om de lekmän, som år efter år suttit i lagutskottet och diskuterat lagar och förordningar — ha skaffat sig både grundliga och vittomfattande kunskaper i rättsfrågor trots att de sakna akademiska examina.

Herr talman! Jag måste erkänna, att när jag tagit del av den kungl. propositionen och utskottets utlåtande och diskussionen, som knutits till densamma, så är det visserligen många frågor man kan sätta ett frågetecken för och ställa sig tveksam till, men jag har speciellt stannat inför frågan om lekmännens utan akademiska examina förvärvade kunskapers betydelse inom svenskt rättsväsende och samhällsliv. Det vill synas, som om utvecklingen går mot att man i ökad utsträckning tar hänsyn endast till akademiska examina vid tillsättandet av olika befattningar inom stat och kommun, och jag måste säga att denna utveckling väcker betänkligheter. Jag tror det är farligt för det demokratiska styrelseskicket om dugliga, kunniga och arbetsvilliga medborgare skola behöva stå tillbaka för andra, därför att de sakna papper på sina kunskaper. Jag måste erkänna, att propositionens 8 kap. och 12 kap. 2—5 §§ på mig ha gjort ett ganska underligt intryck, därför att de på något sätt beteckna den av mig påtalade särskillnaden. Utskottet har vidtagit ändring i 12 kap. och förordar likställighet i fråga om rättegångsombud. Utskottet har däremot inte opponerat sig emot 8 kap., trots att detta faktiskt innebär att Sveriges riksdag genom ett godkännande av detta kapitel skulle komma att besluta om organisationstväng i advokatsamfundet för våra rättsutbildade advokater, och man har även sökt genom beslutet slå fast, att advokatsamfundet skulle få monopolrätt på titeln advokat. Det förefaller mig, som om utskottet i denna fråga skulle ha gått balansgång mellan hänsynstagande till juridiska examina och lekmännens duglighet. Utskottet säger nämligen på sidan 91 i utskottets utlåtande bland annat: »Det nya rättegångsförfarandet ställer visserligen ökad anspråk på rättegångsombuden med hänsyn till ett omsorgsfullt förberedande av partens talan och deras förmåga av klar och redig framställning. Emel-

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

lertid torde det finnas personer även utan juridisk examen, som besitta härför erforderliga kvalifikationer.» Utskottet har ju även betygat, att det inte vill ha något monopol i någon form varken i underrätt eller överrätt. Jag vill även nämna, att utskottet bland annat beslutet i rådhusrättsfrågan har liksom velat poängtera att lekmännens ställning skulle stärkas. I universitetsstatuternas 53 § säges bland annat, att för befordran till akademiska lärarebefattningar må ej andra grunder avses eller åberopas än graden av ådagalagd vetenskaplig skicklighet. Huruvida denna stadga i praktiken följs kan jag inte yttra mig om, men grundprincipen att vid befordringar hänsyn skall tagas endast till duglighet och skicklighet är sund. Jag tror därför det är riktigt om riksdagen följer samma princip och avslår 8 kap. samt därmed undanröjer organisationstvånget och legaliseringen av advokatsamfundet. Om jag inte är felunderrättad kan en duktig advokat, som saknar examina, inte erhålla medlemskap i advokatsamfundet. Man synes underkänna de s. k. självlärdas kompetens. Jag tror nog att vårt advokatsamfund står på ett mycket högt plan och att det är anledning för oss att känna glädje över detsamma, men jag kan aldrig vara med om ett beslut, som jag fattar så att det skulle vara ett underkännande av de s. k. lekmännens möjlighet och förmåga att utan examina förvärva kunskaper, som kunna mäta sig med dem, som folk som haft råd till det, kunnat förskaffa sig genom universitetsstudier. Då jag för min del är förvissad om att rättssäkerheten inte äventyras, om man avslår organisationstvånget för våra advokater, tror jag att vi utan att känna alltför stora samvetsbetänkligheter kunna avslå 8 kap. Jag ser däri att man liksom understryker, att den rättegångsbalk, som vi nu skola antaga, därigenom poängterar sin folkliga tradition och sin folkliga anslutning. Jag tror det är lyckligt ur alla synpunkter, att vi avslå 8 kap., och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till det förslag, som framkommit om avslag på 8 kap.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Redan med den nuvarande rättegångsordningen kräver en allmän opinion att samhället har tillgång till skickliga rättegångsbiträden. I första särskilda utskottet yttrade en känd norrlänning bland annat, att om den svenska allmänheten visste, hur oerhört mycket pengar och ekonomiska värden i övrigt, som den gått miste om genom att anlita kvacksalvare som rättegångsbiträden, skulle ingen ett ögonblick tveka att gå in för åtgärder att lämna allmänheten en garanti för att få sakkunnigt folk till rättegångsbiträden. Advokater, allmänna åklagare och domare äro de tre element, som ingå i processen. Lika visst som man kräver skickliga domare och skickliga åklagare, lika visst har man rätt att kräva tillgång till skickliga rättegångsbiträden. Då nu Kungl. Maj:t sökt finna en form för att ge allmänheten anvisningar, på vilket sätt allmänheten skulle kunna trygga sin rätt till skickliga rättegångsbiträden och föreslagit anordningarna enligt 8 kap., är det med tillfredsställelse jag biträder detta förslag.

Herr Hall framställer 8 kap. som ett försök att monopolisera för en viss grupp jurister möjligheterna att med utestängande av alla andra jurister utföra allmänhetens talan. Herr Hall önskade att man i stället skulle ställa höga krav på rättegångsombudens kvalifikationer och att den fria konkurrensen dem emellan skulle utan hinder av 8 kap. få komma till stånd. Om herr Hall har läst, vilket han naturligtvis har gjort, 8 kap., finner han, att kvalifikationerna för att vinna inträde i det tilltänkta advokatsamfundet äro så stora, att man däri finner en garanti för att man endast får redbart och kvalificerat folk till advokater. Om herr Hall vill vidhålla sin uppfattning, att här ha vi ordnat en sammanslutning, som monopoliserar det hela och som har i sin egen hand att bestämma, hur många advokater det skall vara, och på

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

grund därav utestänger från medlemskap en hel del människor, som skulle vilja komma dit, då måste jag säga att herr Hall inte har läst propositionen i fråga om 8 kap. Här finns tillfälle till klagorätt för dem, som inte vunnit inträde i advokatsamfundet, och klagorätt även för dem, som blivit uteslutna därifrån. Hela samfundet ställes under statens kontroll, och det är en form av legitimation som jag tycker är den mest tilltalande och lämpliga i det här fallet. Jag säger att om allmänheten visste, hur mycket den har förlorat på att använda s. k. kotknackare till rättegångsbiträden, skulle man inte ett ögonblick tveka. Advokaternas verksamhet är dock inte begränsad till att enbart föra talan inför rätta. Advokaterna skola även på annat sätt ge sina klienter råd och upplysningar. De skola bedöma, huruvida klienten med framgång bör gå till en process eller inte.

I Norrland har under de sista 30 åren processernas antal i mycket hög grad minskats, under det att advokatbyråerna i påtaglig grad ha ökat. Vi ha roat oss med att undersöka, hur de olika advokatbyråerna sinsemellan arbeta och funnit, att när den ene advokaten får käranden så får den andre svaret till sin klient. Den ansvarige advokaten finner, att ingen av parterna kan vinna något med en process, och därför inlåta sig de båda advokatbyråerna i resonemang om förlikning. På det sättet har allmänheten undgått en massa onödiga rättegångar. Parterna ha vunnit vad de överhuvud taget rättvisligen skulle ha vunnit, och advokaten, som har ordnat det hela, har inte tjänat så mycket pengar på det som om han gått i process. Han skulle kanske tjänat mera genom att gå till process. Men i den verksamheten möter den kvalificerade advokaten en fiende. Det är den s. k. kotknackaren. Han har också en klient. Den här kvacksalvaren på området har inget advokatkontor. Han träffar klienten på kaféer, ölstugor och var helst han möter honom, får sin klient i händerna och säger, att här är ingenting annat att göra än att processa, och »du vinner processen». Med en slik sakförare kan aldrig den ansvarige advokaten komma till en uppgörelse, utan den s. k. kvacksalvaren drar sin klient in till rätten. Han förtjänar mest därpå och parten förlorar. Man skall vara aldeles blind för rättsutvecklingen i detta land, om man icke vill erkänna de kvalificerade advokaternas arbete — och icke minst Sveriges advokatsamfunds verksamhet — såsom högst värdefullt. Det är dessa människor och denna organisation, som vi ha att tacka för att vi numera här i landet ha fått offentliga försvarare i brottmål. Det är tack vare Sveriges advokatsamfunds medverkan, som man brutit mot den uppfattningen, att en bov är en bov och att inför skranket skall han behandlas som en bov. Här har genom advokaternas målmedvetna verksamhet den åskådningen givit sig till känna, att hur stor brottsling den tilltalade än är, skall han behandlas med den stränga likhet inför lagen, som vi i övrigt kräva. Advokaterna äro icke förtjänta av det klander, som riktats mot dem. De äro banbrytare för och värnare av en sund rättsuppfattning.

8 kapitlet enligt propositionens och utskottets förslag giver allmänheten trygghet för att rättsväsendet hålles högt, och det är därför, herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Lövgren* och *Vougt*.

Herr **Hall**: Herr talman! Jag vet icke, vad herr Hedlund i sitt sista anförande menade, då han gentemot mig så energiskt hävdade advokaternas skicklighet och redbarhet. Jag har hävdat samma sak i mitt anförande. Däremot tycker jag icke, att om man har en redbar och skicklig kår, man skall demoralisera den genom att ge den monopolställning. Däri ligger kanske en av de

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

väsentliga skiljaktigheterna mellan herr Hedlunds och min uppfattning på denna punkt.

Jag har visst läst både propositionen och utskottsutlåtandet, och det är ingen hemlighet för mig, att den som sökt inträda i advokatsamfundet men fått avslag å sin inträdesansökan, kan klaga hos högsta domstolen. Men observera, att hela bevisbördan är lagd på den klagande. Det hade ställt sig något annorlunda, om var och en som haft den i lagen uppställda kompetensen utan vidare blivit medlem i advokatsamfundet, därest han uttryckt en önskan om det, och om advokatsamfundets styrelse hade fått vända sig till högsta domstolen, om samfundet velat bli av med honom. Såsom saken nu formulerats, ligger hela bevisbördan på den klagande.

Vilken ställning tror herr Hedlund för övrigt att en sådan person får, om han nu mot förmodan lyckas klaga sig till medlemskap i advokatsamfundet? Han är där en ovälkommen medlem, eftersom styrelsen sagt nej till hans medlemskap. Och den styrelse, som han trotsat, när han tvingat sig in i samfundet genom att gå till högsta domstolen, har sedan viss disciplinär befogenhet över honom. Ingen skall tro, att någon klok människa kommer att klaga sig till medlemskap. Denna möjlighet är en död bokstav och ingenting annat. På det sättet kan man icke ordna en sammanslutning, där medlemmarna samarbeta under ömsesidigt förtroende. Då får det icke finnas sådana krokvägar att gå. — Detta var vad jag hade att replikera.

Därutöver vill jag säga, att jag icke hyser någon tvekan om att en person, som skall föra en process, behöver ett juridiskt kompetent biträde. Det skulle icke falla mig in att rekommendera en medmänniska att gå till en advokat, som icke besitter nödig teoretisk utbildning och praktisk erfarenhet. För dem som utöva advokatyrbetaget utan att ha kompetens till det har icke jag något medlidande. Det är icke deras sak jag talar för. Det är med tanke på allmänhetens intresse av att slippa alla de svårigheter, som bli förenade med ett mer eller mindre fullständigt monopol på detta område, som jag har väckt min motion. Nu är det ju så, att i varje skådespel, som uppföres till folkets förvillande, skall det finnas en ful buse, och honom har man hittat i brännvinsadvokaten eller kotknackaren — för att tala med herr Hedlund. Jag begriper uppriktigt sagt icke vad denne har med saken att göra. Det är icke på det området tvekan uppstått. Vi äro väl alla eniga om att det är i högsta grad önskvärt, att människor, som behöva rättegångsbiträde, använda sig av dem som äro kompetenta. Men varken propositionen eller utskottsförslaget har dragit gränsen mellan kompetenta och icke kompetenta. Gränsen är dragen mellan dem som stå innanför och dem som stå utanför ett visst samfund. Det är däri felet ligger.

Saken är naturligtvis icke avklarad med att herr Lindbergs yrkande här bifalles. Den kommer nog upp igen, men anledningen till att jag ännu en gång understryker yrkandet är, att jag hoppas, att man kan få upp frågan en gång till och då bättre förberedd än nu. Såsom ärendet nu ligger till är det så olyckligt upplagt som ett ärende egentligen kan bli.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av 8 kap. rättegångsbalken dels ock på bifall till det under överläggningen framställda yrkandet, att 8 kap. skulle utgå ur förslaget till rättegångsbalk; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lindberg i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill att kammaren godkänner första särskilda utskottets förvarande förslag till lydelse av 8 kap. rättegångsbalken, röstar

Ja;

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren beslutat, att 8 kap. skall utgå ur förslaget till rättegångsbalk.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Lindberg i Stockholm, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 111 ja och 68 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag till lydelse av 8 kap.

9 kap., rubriken till första avdelningen, 10 kap. samt 11 kap. 1—4 §§.

Godkändes.

Enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skulle *11 kap. 5 §* hava följande lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

5 §.

Part skall vid huvudförhandling i underrätt infinna sig personligen, om hans närvaro ej kan antagas sakna betydelse för utredningen. Vid huvudförhandling i *hovrätt* eller högsta domstolen vare part skyldig att infinna sig personligen, om hans närvaro finnes erforderlig för utredningen. I underrätt skall part ock infinna sig personligen vid muntlig förberedelse, om det kan antagas, att förberedelsen därigenom främjas. Vid annan förhandling än nu nämnts vare part skyldig att infinna sig personligen, om det finnes erforderligt.

Vad nu sagts om parts skyldighet att infinna sig personligen gälle ock parts ställföreträdare. Äro flera ställföreträdare, äge rätten bestämma, vilken eller vilka skola infinna sig. Äger part ej själv föra sin talan, vare han dock skyldig att infinna sig personligen, om hans närvaro finnes erforderlig för utredningen.

Är part eller ställföreträdare skyldig att infinna sig personligen, meddele rätten förordnande därom.

I en vid denna paragraf fogad reservation hade herrar *Siljeström, Persson i Falla* och *Gezelius* yrkat, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag oförändrat i vad det avsåg *11 kap. 5 §*.

Efter föredragning av paragrafen yttrade:

Herr *Gezelius*: Herr talman! Utskottet har i denna paragraf vidtagit den ändringen i propositionen, att förutsättningarna för parts skyldighet att infinna sig i *hovrätt* blivit skärpta. Enligt propositionen skall part vara skyl-

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

dig att personligen infinna sig i hovrätten, om hans närvaro finnes erforderlig för utredningen. Utskottsmajoriteten har skärpt detta därhän, att part skall åläggas personlig inställelse i hovrätt, om hans närvaro ej kan antagas sakna betydelse för utredningen. Detta innebär, så vitt jag kan förstå, att kostnaderna för en parts utförande av talan i hovrätt kunna bli onödigt stora. Särskilt för personer, som bo på avlägsna orter, kan det innebära betydande uppföringar. Jag har liksom mina medreservanter ansett, att det torde vara tillräckligt att kräva, att part skall komma tillstädes i hovrätt, om hans närvaro finnes erforderlig för utredningen. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till den av herr Siljeström m. fl. avgivna reservationen i denna punkt, d. v. s. bifall till propositionen.

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets förslag. Det har ansetts önskvärt, att man får samma inställelseplikt när det gäller underrätt och hovrätt. Jag är icke blind för att det kan möta en del svårigheter av den art herr Gezelius talade om, men tydligt är, att det är mycket viktigt, att parterna komma till den muntliga förhandlingen i största möjliga utsträckning. Det är detta som gjort, att utskottet föreslagit den lilla ändringen.

Jag hemställer alltså om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av 11 kap. 5 § rättegångsbalken i den av utskottet föreslagna lydelsen dels ock på godkännande av samma paragraf i den lydelse, som föreslagits av Kungl. Maj:t; och blev paragrafen godkänd i den av utskottet föreslagna lydelsen.

Rubriken till 11 kap., 12 kap.—17 kap. samt 18 kap. 1—6 §§.

Godkändes.

18 kap. 7 § skulle enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag hava följande lydelse:

7 §.

Skall part enligt detta kapitel helt eller delvis ersätta motpartens rättegångskostnad och finnes ställföreträdare för parten eller partens ombud eller biträde hava genom åtgärd, som avses i 3 § första stycket, eller genom vårdslöshet eller försummelse, som sägs i 6 §, vållat sådan kostnad, äge rätten, även om yrkande därom ej framställts, förplikta honom att jämte parten ersätta kostnaden.

I en vid denna paragraf fogad reservation hade herr *Branting* yrkat, att berörda paragraf skulle hava följande lydelse:

7 §.

Skall part — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — ersätta kostnaden.

Innan sådan kostnadsersättning ålägges parts ställföreträdare, ombud eller biträde, skall tillfälle beredas honom att yttra sig.

I detta yrkande hade herr *Gezelius* instämt.

Paragrafen föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Gezelius**: Herr talman! I 18 kap. 7 § stadgas, att ombud, som genom vårdslöshet eller försummelse har vållat kostnad för motparten, kan åläggas att jämte parten ersätta sådan kostnad.

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

Mot den nu föreslagna principen om ett försumligt ombuds skyldighet att gälda ersättning i dylikt fall har jag ingenting att erinra. Det är tvärtom fullständigt på sin plats. Men mot den föreslagna ordningen för fastställandet av ersättningskyldigheten kunna åtskilliga invändningar resas — de angivas i den av herr Branting avgivna reservationen, som jag har biträtt. Det stadgas nämligen i 7 §, att ett försumligt ombud kan förpliktas utgiva denna ersättning, även om yrkande därom icke framställts och utan att ombudet lämnats tillfälle att höras i målet. Detta kommer att betyda ett betänkligt avsteg ifrån den i svensk rätt alltid upprätthållna grundsatsen, att ingen skall dömas ohörd. Det kan icke vara tilltalande, att ett ombud exempelvis i hovrätten skall kunna åläggas ersättning för en förment försumlighet eller vårdslöshet utan att ha beretts tillfälle att höras i saken och utan att ha möjlighet att klaga över ett sådant beslut.

Utskottet har beaktat dessa synpunkter i motiveringen och uttalat, att ombudet naturligtvis skall beredas tillfälle att höras i saken. Jag har emellertid funnit det vara i hög grad betänkligt, att man icke i lagtexten har satt in den fullt naturliga spärrhake mot rättsosäkerhet, som skulle ligga däri, att domstol ålades skyldighet att i varje fall bereda en part tillfälle att få försvara sig gentemot ett krav på ersättning för vårdslöshet eller försummelse. Rent principiellt har jag alltså icke kunnat stå till svars med att icke ansluta mig till reservationen på denna punkt.

Jag har tidigare i en motion utvecklat, av vilken anledning jag har andra betänkligheter mot detta stadgande, där man ställer parten och hans ombud i en motsatsställning till varandra under pågående rättegång. Jag skall icke upptaga kammarens tid med detta, men jag har velat påpeka, att vi här gå in för att bryta en kraftigt hävdad princip i den svenska rättsordningen. Det har jag icke velat vara med om, och jag ber därför att få yrka bifall till det av herr Branting i reservation nr 11 framställda yrkandet.

Herr Lindqvist: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag undrar, om icke herr Gezelius spetsat till saken litet för mycket. Det är väl ändå icke meningen, att det skall införas en ny princip här och att någon skall dömas ohörd. Vi ha i utskottet icke haft så långa debatter om denna sak, men något ha vi uppehållit oss vid den, och vi ha i motiveringen, såsom herr Gezelius påpekat, skrivit in den önskan, som herr Gezelius här uttalat. Herr Gezelius känner till saken bättre än jag, att det kan väl förekomma sådana fall, då ombudet håller sig undan. Då behöver kanske rätten ha denna möjlighet. Om jag icke misstager mig, torde herr Gezelius icke ha så mycket emot vad utskottet skrivit. Men något måste ju ändå sägas för att förklara, att herr Gezelius och herr Branting kommit på samma sida här. Jag tror nog emellertid, att saken ordnar sig.

Herr Gezelius: Herr talman! I anledning av herr Lindqvists senaste anförande vill jag begagna tillfället att reagera även i ett annat avseende. Jag reagerar mot att man nöjt sig med att i motiveringen till ett så viktigt lagförslag taga in en anvisning i hopp om att detta skall utgöra tillräcklig säkerhet för den enskilda individen. Jag reagerar mot att man icke i lagtexten ryckt in en säkerhetsregel. Det räcker icke med att utskottet skriver i motiveringen, att utskottet finner det naturligt, att man icke åsidosätter denna säkerhetsåtgärd.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av 18 kap. 7 § i den av utskottet föreslagna lydelsen dels ock på godkännande av samma pa-

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

ragraf i den lydelse, som föreslagits i den av herr Branting vid paragrafen föfode reservationen; och godkände kammaren paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen.

18 kap. 8—15 §§, rubrikerna till 18 kap. och I under andra avdelningen, 19—22 kap. samt 23 kap. 1—5 §§.

Godkändes.

23 kap. 6 och 7 §§ föredrogos; och yttrade därvid

Herr **Werner**: Herr talman! Enligt den föreslagna formuleringen får polismyndigheten en så gott som obeskuren rätt att till polisförhör kalla icke bara den som äger i saken del utan även den som skall höras som vittne. Detta är en förändring, då enligt tidigare praxis polismyndigheten haft att fara ut och höra dem, som haft möjlighet att lämna upplysningar i en rättstvist. Enligt lagtextens ordalydelse äger den som på detta sätt kallas och som kan betraktas som vittne i målet ingen som helst rätt till ersättning för resekostnader och för förlorad arbetsförtjänst. Jag och flera med mig anse, att ett dylikt förhållande icke är riktigt, då man i övrigt erkänner vittnes rätt till ersättning för inställelse och för kostnader. Jag har i fråga om motiveringen önskat, att däri skulle intagas en passus av följande lydelse:

»Däremot synes det skäligt att den som fått vidkännas direkta utgifter till resa och uppehälle eller gått förlustig arbetsförtjänst erhåller ersättning av statsmedel. Därest dylik ersättning skulle utgå, kunde också möjlighet öppnas att effektivt kontrollera att undersökningsmyndigheterna icke missbruka den rätt att kalla till förhör, som införes genom förslaget.»

Jag har menat, att det nya förslaget genomförande kan tänkas medföra, att polismyndigheterna av rent bekvämlighetsintresse komma att besvära allmänheten, då det icke finns något som helst korrektiv mot missbruk av denna rätt. Det är ur denna synpunkt jag har ansett, att ett förtydligande av motiveringen borde varit påkallad, och jag har icke kunnat underlåta att påtala denna brist i förslaget, som jag anser föreligga.

Då jag anser det fullständigt hopplöst att ställa ett yrkande, har jag endast, herr talman, velat påtala förhållandet.

Vidare anfördes ej. Paragraferna godkändes.

23 kap. 8—24 §§ samt rubriken till 23 kap.

Godkändes.

Enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skulle *24 kap. 1 §* erhålla följande lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

1 §.

Är någon på sannolika skäl misstänkt för brott, varå frihetsstraff kan följa, må han häktas, om med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen kan befaras, att han avviker eller annorledes undandraget sig lagföring eller straff eller

Är någon på sannolika skäl misstänkt för brott, varå frihetsstraff kan följa, må han häktas, om med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen kan befaras, att han avviker eller annorledes undandraget sig lagföring eller straff eller

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning, eller ock anledning förekommer, att han fortsätter sin brottsliga verksamhet. Har den misstänkte stadigt hemvist inom riket och kan å brottet icke följa svårare straff än fängelse, må fara, att han avviker, ej anses föreligga, med mindre han gjort förberedelse eller försök därtill.

genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning, eller ock anledning förekommer, att han fortsätter sin brottsliga verksamhet. Har den misstänkte stadigt hemvist inom riket och kan å brottet icke följa svårare straff än fängelse, må fara, att han avviker eller försvårar sakens utredning, ej anses föreligga, med mindre han gjort förberedelse eller försök därtill.

Kan å brottet icke följa lindrigare straff än straffarbete i två år, skall häktning ske, om det ej är uppenbart att anledning därtill saknas.

Finnes uppenbart, att den misstänkte kommer att dömas allenast till böter eller mistning av befattning på viss tid, må häktning icke ske.

Finnes sannolikt, att den misstänkte kommer att dömas allenast till böter eller mistning av befattning på viss tid, må häktning icke ske.

Reservationer hade vid denna paragraf avgivits

av herrar *Schlyter, Linder, Branting, Alfred Andersson, Dahlström, Anderberg, Lövgren, Olsson* i Mellerud, *Isacsson, Mårtensson* och *Berg*, vilka yrkat, att ifrågavarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

1 §.

Är någon på sannolika skäl misstänkt för brott, varå straffarbete kan följa, må han häktas, om med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen kan befaras, att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff eller genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning, eller ock anledning förekommer, att han fortsätter sin brottsliga verksamhet.

Är brottet ringare än i första stycket sägs men kan därå följa fängelse och har den misstänkte icke stadigt hemvist inom riket, må han häktas, om det skäligen kan befaras, att han avviker.

Kan å brottet icke följa lindrigare straff än straffarbete i två år, skall häktning ske, om det ej är uppenbart, att anledning därtill saknas.

Kan det antagas, att den misstänkte kommer att dömas allenast till böter eller mistning av befattning på viss tid, må häktning icke ske.

av herr *Gezelius*, vilken yrkat, att paragrafen måtte erhålla följande lydelse:

1 §.

Är någon på sannolika skäl misstänkt för brott, varå straffarbete kan följa, må han häktas, om med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen kan befaras, att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff eller genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning, eller ock anledning förekommer, att han fortsätter sin brottsliga verksamhet.

Är brottet ringare än i första stycket sägs men kan därå följa fängelse, må den misstänkte häktas, om det skäligen kan befaras, att han avviker, eller anledning förekommer, att han fortsätter sin brottsliga verksamhet. Har den misstänkte stadigt hemvist inom riket, må fara att han avviker ej anses föreligga, med mindre han gjort förberedelse eller försök därtill.

Kan å brottet icke följa lindrigare straff än straffarbete i två år, skall häktning ske, om det ej är uppenbart, att anledning därtill saknas.

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

Kan det antagas, att den misstänkte kommer att dömas allenast till böter eller mistning av befattning på viss tid, må häktning icke ske.

Sedan paragrafen föredragits, anförde:

Herr **Olsson** i Mellerud: Herr talman, mina damer och herrar! Det föreligger här i denna paragraf en skärpning av häktningsbestämmelserna, som vi inom utskottet ha varit mycket bekymrade för. Utskottet står här praktiskt taget delat i två hälfter, och reservanterna, som äro icke mindre än elva stycken, förorda bibehållande i stort sett av de nuvarande häktningsbestämmelserna.

Som vi se stadgar 24 kap. 1 § i utskottsutlåtandet en viss häktningsrätt för brott, där det kan bli fråga om *frihetsstraff*, alltså även fängelse, under det att i de gamla bestämmelserna på motsvarande punkt stadgas häktningsrätt när det är fråga om brott för vilka *straffarbete* kan komma i fråga. Enligt vår mening är denna utvidgning av häktningsrätten ett synnerligen tvivelaktigt stadgande. Det har enligt vår mening icke kunnat förebringas några övertygande skäl för behovet av en skärpning av häktningsreglerna. Erfarenheterna under den tid, som har gått, ge ingalunda vid handen, att en sådan utvidgning är av behovet påkallad. Tvärtom har tendensen gått i alldeles motsatt riktning. Behovet av att häkta har i påfallande grad minskats under den tid, som har gått.

Jag vill vidare erinra om att på grund av de nya bestämmelserna om egendomsbrotten, som riksdagen helt nyss har antagit, är denna utvidgning så mycket mera opåkallad. Dessa bestämmelser medföra, att häktning skulle kunna ifrågakomma, när det gäller utredning av snatteribrott, bedrägligt beteende och undandräkt, alltså de lindrigaste brottsformerna inom egendomsbrotten. Att märka är vidare, att en utvidgning av häktningsmöjligheterna här innebär också en motsvarande utvidgning av möjligheterna för undersökningsledaren att *anhålla* den, som är misstänkt för liknande brott.

Nu säger man — och man har anført det som ett särskilt skäl för den här utvidgningen — att det förekommer fall, då den misstänkte »fortsätter sin brottsliga verksamhet», och att behov av häktning och anhållande även föreligger vid de här relativt lindriga brotten. Jag vill till detta säga, att naturligtvis kan det förekomma sådana fall, men det är å andra sidan omvitnat, att behovet, som här skulle föreligga, är, när det gäller fängelsebrotten, ofantligt mycket mindre än när det gäller straffarbetsbrotten. Det är kanske också skäl att lägga märke till, att genom rättegångsreformens nya stadgande om *reseförbud* har man fått ett ytterligare instrument emot den misstänkte. Reseförbudet är ju egentligen av sina upphovsmän avsett att skapa en spärr mot att man alltför ofta hemfaller åt att tillgripa häktning och anhållande.

Med hänsyn till vad jag anført får jag sålunda yrka, att kammaren måtte bifalla den vid utlåtandet på denna punkt fogade reservationen, till vilken, som sagt, elva av utskottets ledamöter anslutit sig.

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Det är ju riktigt, som herr Olsson i Mellerud säger, att det är så många, som undertecknat reservationen, men nu är det ju också så lyckligt, att ingen enda reservation till detta utskottsutlåtande är någon ren partireservation, icke ens denna, trots att flertalet socialdemokrater ha ställt sig på reservationens linje. Det är ju klart, att det är en mycket viktig sak att icke häktningsmyndigheterna gripa in i otid och häkta. För min del tror jag ändå — och detsamma gäller alla, som stå för utskottsmajori-

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

tetens ståndpunkt — att med den ändring av Kungl. Maj:ts förslag, som vi ha föreslagit, så är det förslaget bättre än det som reservanterna ha framlagt.

Jag skall för dem av kammarens ledamöter, som ha tillfälle att höra på några minuter, söka redogöra för hur det är nu, och hur det skulle komma att bli enligt utskottets förslag. Enligt gällande lag skall häktning företagas, om på brottet kan följa straffarbete, som ej understiger två år. Förslaget är mildare än gällande lag. Andra stycket i första paragrafen lyder nämligen enligt förslaget: »Kan å brottet icke följa lindrigare straff än straffarbete i två år, skall häktning ske, om det ej är uppenbart, att anledning därtill saknas.» Enligt gällande lag må häktning ske, om å brottet kan följa straffarbete. Innehavare av ämbete eller tjänst eller den som har fast egendom eller stadigt hemvist eller yrke må dock ej häktas, om ej skäligen kan befaras, att han avviker eller genom undanröjande av bevis eller egendom hindrar sakens tillbörliga utredning. Enligt det föreliggande förslaget kräves i samtliga fall, alltså även beträffande den icke bofaste, att flykt eller kollusionsfara föreligger. Dessutom införes som ny häktningsgrund, att anledning förekommer, att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet. Om vi nu gå till de lindrigare brotten, om vilka herr Olsson talade, varå kan följa högst fängelsestraff, stadgar gällande lag, att den som ej har stadigt hemvist må häktas, om skälig anledning förekommer, att han avviker. Enligt det förslag, som här föreligger, må häktning ske av såväl bofast som icke bofast, om fara för flykt eller kollusion föreligger. Om det gäller en bofast, må häktning dock ske, endast om han gjort förberedelse eller försök därtill. Dessutom införes i förslaget även här som häktningsgrund fara för fortsatt brottslig verksamhet. Vidare är det att märka för det första, att häktning må i intet fall ske, om det är sannolikt, att den misstänkte kommer att dömas endast till böter eller mistning av ämbete på viss tid, och för det andra, att övervakning i vissa fall kan ersätta häktning. Så är förhållandet, när på grund av den misstänktes ungdom eller hans sjukdom häktning kan antagas medföra allvarligt men för honom. Vidare föreslås, att kvinna, som är havande eller fött så kort tid förut att häktning kan antagas medföra allvarligt men för henne eller barnet, ej må häktas, om det ej är uppenbart, att betryggande övervakning ej kan ordnas. För det tredje är att märka, att reseförbud kan träda i stället för häktning, och för det fjärde böra vi minnas, att prövningen av häktningsfrågan kommer enligt den nya lagen icke att ligga hos allmänna åklagaren, utan den kommer att ligga hos rätten.

När man tager del av vad som här föreslås av utskottsmajoriteten, så är det väl icke fullt riktigt att säga, som herr Olsson gör som talesman för reservanterna, att det innebär en väsentlig skärpning av vad som nu gäller. Mig har det förefallit, som om med den formulering av paragrafen, som utskottsmajoriteten har givit den, man väl har sört för rättssäkerheten, och det är ju om rättssäkerheten vi vilja slå vakt, såväl minoritet som majoritet.

När det nu gäller reservanternas formulering av paragrafen, så skulle det naturligtvis helst ha varit någon annan än jag, som hade försökt sig på en tolkning av denna, men jag skall bara stanna vid en enda liten detalj. Att jag stannar vid den beror på att det gäller en sak, som nyligen har debatterats här i riksdagen. För någon tid sedan tillfrågades justitieministern, om han ville vidtaga snabba åtgärder beträffande den misshandel, som förekommer i hemmen. Det var fråga om hustrumisshandel. Man anser, att vi för närvarande icke komma riktigt åt dessa hustrumisshandlare, lika litet som vi naturligtvis komma åt de kvinnor, som misshandla sina män på ena eller andra sättet. Men herr Olsson, hur blir det med hustrumisshandlaren med den formulering, som

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

reserveranternas föreslagit? Honom kan man ju inte med den formuleringen komma åt. Man får icke tillfälle att häkta honom, vilket väl även reserveranternas anse, att man i vissa fall kan behöva göra för att kunna taga honom från hemmet, så att han icke skall kunna fortsätta sin verksamhet.

Jag förstår väl, att det är mycket svårt för kammarens ledamöter att här bilda sig en bestämd uppfattning om vad som är det rätta. Vi, som suttit i månader och diskuterat detta, och som äro lekmän ha haft svårt att taga ståndpunkt till frågan. Det framgår ju också av att utskottet har blivit klivet i två olika delar. Men jag är inte alls rädd för att här inför kammaren likväl rekommendera utskottsmajoritetens förslag, då jag tror, att det i tillbörlig grad beaktar de rättigheter, som vi människor böra ha, att icke bli häktade utan att det finns skäl till det. Och därför, herr talman, hemställer jag om bifall till den formulering av paragrafen, som utskottet har föreslagit.

I detta anförande instämde herrar *Hedlund* i Östersund, *Mosesson* och *Werner*.

Herr Gezelius: Herr talman! Reglerna om häktning och anhållande ha förvisso en vida större betydelse än vad man vid första tanken skulle kunna tro. Det är nämligen med hänsyn till den enskildes rättssäkerhet viktigt, att denna regel ges en så bestämd gräns, som det överhuvud taget är möjligt, och att denna gräns drages så snävt, som det med hänsyn till andra väsentliga rättsprinciper är möjligt.

Nu har propositionen och i viss mån även utskottets majoritet otvivelaktigt på vissa punkter utökat möjligheterna till häktning och därmed även möjligheterna till ett anhållande. I vissa delar föreligger däremot en begränsning, såsom herr Lindqvist framhöll i sitt anförande, men otvivelaktigt betyder propositionen — för att taga fasta på en punkt — att en person, som är misstänkt för ett brott, varpå icke kan följa högre frihetsstraff än fängelse, skulle kunna häktas redan på den grund, att det kan antagas, att han försvårar sakens utredning. Har han fast hemvist, skall det emellertid enligt utskottsmajoritetens förslag icke anses, att han försvårar sakens utredning, med mindre han gjort förberedelse eller försök därtill. Men för den, som icke har fast hemvist, vilket är en mycket vag gräns, skulle det fall kunna inträffa, att en polismyndighet skulle kunna anhålla en person för relativt ringa brott bara för att han misstänkes kunna försvåra sakens utredning. Detta är enligt min mening betänkligt.

Jag tror icke, att rätten, som har att verkställa häktning, kommer att göra sig skyldig till svårare missbruk härvidlag, men jag tror, att det kommer att bli ganska svårt att komma till rätta med polismyndigheter, som häkta personer för brott, som icke förskylla högre straff än fängelse. Det blir svårt att hindra dem att anhålla personer, på grund av att de försvåra utredningen, och det är för mig en betänklig sida i utskottets förslag. Det kan visserligen sägas, att härvidlag få myndigheter, som övervaka polismyndigheterna, inskrida, men detta inskridande måste möta svårigheter, om polismyndigheterna kunna hänvisa till att lagen medger dem rätt att företaga ett anhållande på denna enda grund, nämligen att det finns anledning antaga, att den misstänkte försvårar utredningen.

Jag delar alltså reserveranternas betänkligheter mot den utvidgning av häktningsrätten och därmed också rätten till anhållande, som utskottets förslag dock i vissa avseenden måste anses innebära. Men jag har icke kunnat ansluta mig till den av herr Schlyter m. fl. avgivna reservationen av skäl, som delvis äro anförda av herr Lindqvist. Jag finner nämligen, att den av dessa reserveranter föreslagna utformningen av häktningsreglerna fört för långt.

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

Jag skall börja med en mindre betydelsefull erinran, nämligen den erinran, som utskottet har gjort därom, att den skillnad, som i gällande lag föreligger mellan bofast och icke bofast person, icke kan göras fri från anmärkningar ur olika synpunkter. Det är icke tilltalande att i huvudregeln göra en skillnad mellan den bofaste och icke bofaste personen, såsom reservanterna gjort.

Vidare bibehåller reservanternas förslag denna skillnad på så sätt, att reservanternas förslag icke medger häktning av en bofast person vid brott, varå kan följa endast fängelse, även om denna person har gjort förberedelse eller försök till flykt, eller om anledning förekommer, att han fortsätter sin brottsliga verksamhet. Jag tycker, att det är en uppenbar svaghet, att polismyndighet eller domstol icke skulle kunna skrida till häktning av en bofast person, som faktiskt har gjort förberedelse eller försök till flykt, eller där det är påtagligt, att han kunde fortsätta sin brottsliga verksamhet. Här blir det ju sedan en prövning i varje fall, huruvida skäl i övrigt föreligga till häktning.

Dessa svagheter i å ena sidan utskottets och å andra sidan reservanternas förslag har jag sökt övervinna i den av mig anförda reservationen. Av min reservation framgår, att jag har velat först begränsa, i likhet med reservanterna, första stycket till brott, varå straffarbete kan följa, men jag har till detta knutit an ett andra stycke av följande lydelse: »Är brottet ringare än i första stycket sägs men kan därå följa fängelse, må den misstänkte häktas, om det skäligen kan befaras, att han avviker, eller anledning förekommer, att han fortsätter sin brottsliga verksamhet. Har den misstänkte stadigt hemvist inom riket, må fara att han avviker ej anses föreligga, med mindre han gjort förberedelse eller försök därtill.» Jag har läst upp detta för att göra klart för kammaren, att detta innebär, att jag ifrån häktningsgrunderna vid fängelsestraff har undantagit häktningsgrunden, att den misstänkte försvårar sakens utredning, alltså den häktningsgrund, där gränsen måste anses vara så obestämd, att fara för missbruk kan föreligga. Jag har sedan i sista stycket följt reservanterna och stannat för »kan det antagas» i stället för »finnes sannolikt».

Jag kan inte se annat än att det av mig framlagda förslaget, som tyvärr endast kom till behandling i utskottet i en diskussion, som fördes i sista minuten, kommer att tillmötesgå såväl den kritik, som herr Lindqvist från utskottets sida har framfört mot reservanterna som reservanternas kritik av utskottets formulering. Jag tror, att detta är en rimlig lösning av detta mycket svåra problem, nämligen att skapa bestämdare gränser för frihetsberövandet och draga en så snäv gräns, som det överhuvud taget låter sig göra. Jag yrkar därför bifall till den av mig vid denna punkt fogade reservationen.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Jag tar till orda för att till en början söka undanröja en föreställning, som möjligen några av kammarens ledamöter skulle kunna få av den debatt, som här kommit till stånd om häktningen, nämligen att den föreliggande propositionen skulle innebära en strängare ståndpunkt överhuvud taget ifråga om de medgivanden, som böra göras beträffande den enskilde individens säkerhet. Tvärtom förhåller det sig så i den kungl. propositionen att många och utförliga stadganden föreslagits, vilka avse inte bara att skydda den enskilde mot obefogade ingrepp från polismyndighets och domstols sida, utan också, när vederbörande väl kommit inför rätta, att ställa alla möjliga medel till hans förfogande, så att han skall kunna få sina synpunkter behörigen beaktade. Jag tänker härvidlag på reglerna om, att den för brott tilltalade redan på förundersökningens stadium skall få tillgång till biträde.

Nu gäller det frågan om en viss, fastän obetydlig utvidgning av häktningsrätten. Det är emellertid att beakta att häktningsrätten överflyttas

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

från åklagaren till domstolen. I denna anordning ligger, menar man, en garanti för att denna ömtåliga institution icke skall komma att användas på ett olämpligt sätt. Reservanterna — jag talar nu om huvudreservanterna — ha framlagt ett förslag, som i det avseendet förefaller mig vara mindre tillfredsställande, ja, jag kan rent av säga icke tillfredsställande. Enligt reservanternas mening skulle sålunda en person, som är misstänkt för brott, varpå fängelsestraff kan följa, och som är bofast, icke kunna häktas, ens om han begivit sig på flykt, eller om det är tydligt att han vidtagit åtgärder för att undanröja bevisning. Detta är ju att gå mycket långt ifråga om privilegiering av de bofasta. Är det verkligen rimligt att en person, som begått brott, varå fängelsestraff men ej straffarbete kan följa, bara därför att han är bofast icke skall kunna häktas, även när han begivit sig på flykt eller vidtagit åtgärder för att undanröja bevis? Detta vore enligt min mening att allt för mycket privilegiera den bofaste.

Vidare omöjliggöres genom en dylik bestämmelse häktning av t. ex. en hustrumisshandlare till förhindrande av fortsatt misshandel, om hustrumisshandlaren nämligen gör sig skyldig till brott, varå endast kan följa fängelsestraff. Enligt reservanternas förslag skulle han sålunda få vistas på fri fot, tills dom fallit.

Jag vågar därför säga, att reservanternas förslag knappast kan anses överensstämmande med rättsmedvetandets krav på att sådana personer, om vilka jag här talat, skola bli föremål för behörigt ingrepp från rättsväsendets sida.

Jag anser i motsats härtill, att propositionens ståndpunkt inte kan anses vara för sträng.

Herr Mosesson: Herr talman! I anslutning till herr statsrådets senaste anförande vill jag framhålla, att jag skulle ha stått på samma linje som reservanterna, om förhållandet icke varit sådant — vilket vi för övrigt här i kammararen kunde konstatera endast för några dagar sedan, och vilket reservanterna icke lära kunna bestrida — att en person, som utgör en fullkomlig skräck för sin familj och plågar hustru och barn kan fortsätta med att plåga sina närmaste, tills han blivit slutligt dömd. En hustruplågare kan enligt reservationen icke få häktas. Av dessa skäl återfinnes jag icke bland reservanterna, utan jag går på utskottets förslag, och till detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall.

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Såväl herr Gezelius som senare herr statsrådet ha vitsordat, att det kungl. förslaget på en viss punkt innebär en icke obetydlig utvidgning av häktningsrätten. Med hänsyn till den skyldighet, som vi reservanter anse oss ha att värna om den personliga friheten, ha vi hyst synnerligen starka bekymmer inför detta förslag. Jag skall villigt erkänna, att jag måhända är mindre rädd för själva häktningsrätten, som ju dock ligger i domstolens hand, än för den rätt till anhållande, som ligger i polismyndighetens hand och som följer med denna utvidgade häktningsrätt.

Man har — senast nu herr Mosesson — för oss reservanter framhållit, att vi genom vårt ståndpunktstagande skulle lägga hinder i vägen för samhället att komma åt hustrumisshandlare. Jag skulle gent emot detta påstående vilja invända, att *utskottsmajoriteten* genom sitt förslag medger häktningsrätt för snatteri, bedrägligt beteende och undandräkt under vissa förhållanden, alltså vid de *lindrigaste* brottsformerna. Vidare är det kanske för tidigt att nu ta ståndpunkt till frågan om hustrumisshandeln, då vi ju ännu inte mottagit förslag i det avseendet. Jag föreställer mig, att för svåra fall av hustrumisshandel man väl bör kunna räkna med, att straffarbete blir åtminstone den övre gränsen för vederbörandes straffskala.

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

I ett val mellan utskottsförslaget och den reservation, som avgivits av herr Gezelius, vilken reservation skiljer sig rätt litet från den som avgivits av herr Schlyter m. fl., skulle jag för min del givetvis rösta för herr Gezelius reservation. Men just nu finner jag ingen anledning att ge avkall på yrkandet om bifall till herr Schlyters reservation. Som vi väl sett har utvecklingen på senare tid gått i riktning mot den tankegång som uppbär herr Schlyters reservation. Lika klart är också, att något ovedersägligt behov av en utvidgad häktningsrätt icke kunnat påvisas, vartill kommer att frågan om förmögenhetsbrottens reglering gjort att man har anledning att ställa sig åtskilligt försiktig på den föreliggande punkten.

Jag vidhåller alltså, herr talman, mitt yrkande om bifall till den av herr Schlyter m. fl. avgivna reservationen.

Herr Lindqvist: Herr talman! Det svar herr Olsson i Mellerud gav på frågan om behandlingen av hustrumisshandlarna tycker jag icke var fullt tillfredsställande. Vi få visserligen icke blunda för att vi måhända inom kort komma att stå inför en ny lagstiftning på detta område och en lagstiftning, som vi i det här sammanhanget böra ta hänsyn till, men är det ändå icke möjligen så att reservanterna genom det sätt, varpå de skrivit, gjort sig skyldiga till ett litet förbiseende? Det där talet om de lindriga egendomsbrotten, på vilka endast fängelse skulle följa, har jag för min del hela tiden fattat som ett litet skådebröd. Ty den som läser hithörande lagbestämmelser och utskottsförslaget torde finna, att det i det avseendet icke är så farligt, som herr Olsson i Mellerud och reservanterna velat göra gällande. Jag tror sålunda, att det icke bara är med hänsyn till hustrumisshandlaren — honom få vi icke blunda för — som det är klokast att bifalla utskottets förslag.

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Jag ifrågasätter verkligen det rimliga i att samtidigt som vi skapa ett reseförbud för att begränsa häktningsbehovet och därmed i princip begränsa häktning och anhållande vi å andra sidan genom omnämnda stadgande skola öka möjligheterna för häktning och anhållande.

Herr Lindqvist: Herr talman! Jag vill bara ännu en gång ytterligare stryka under, att den nyhet, som härvidlag förefinns, ligger däri att det är domstolen, som skall pröva om häktning skall företagas eller icke. Därför att det finns möjlighet att häkta, är därmed icke sagt, att man skall häkta, utan noggrann prövning måste föregå häktningens företagande. Då denna prövning av häktningsrätten tillförsäkras domstolarna och icke allmän åklagare, kan jag icke vara med om talet att man här på något sätt inskränker på människornas frihet. Tvärtom kommer det nya systemet att innebära en garanti både för den ene och för den andre att häktning icke kommer att ske i oträngt mål. När det emellertid är fråga om skydd mot en hustrumisshandlare, få vi icke rygga tillbaka för att låta häkta en sådan, om så behövs.

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Jag är, som jag nyss nämnde, icke mest rädd för häktningsrätten, eftersom den kommer att kontrolleras av domstolen. Men herr Lindqvist upplyste icke om, att *anhållandet* ingalunda kontrolleras av domstolen. Det är undersökningsledaren och polisen, som handha den saken.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o godkännande av utskottets förslag till lydelse av 24 kap. 1 § rättegångsbalken; 2:o godkännande av den lydelse av samma paragraf, som föreslagits

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

i den av herr Schlyter m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen; samt 3:o) godkännande av den lydelse av berörda paragraf, som föreslagits i den av herr Gezelius vid paragrafen avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Olsson i Mellerud begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontraposition i huvudvoteringen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskades votering av herr Gezelius, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående första särskilda utskottets förevarande förslag till lydelse av 24 kap. 1 § rättegångsbalken antager godkännande av den lydelse av paragrafen, som föreslagits i den av herr Schlyter m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit godkännande av den lydelse av berörda paragraf, som föreslagits i den av herr Gezelius vid paragrafen avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 100 ja och 83 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta. Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren godkänner första särskilda utskottets förevarande förslag till lydelse av 24 kap. 1 § rättegångsbalken, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av samma paragraf, som föreslagits i den av herr Schlyter m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nej-propositionen. Herr Persson i Falla begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 81 ja och 100 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt den lydelse av 24 kap. 1 §, som föreslagits i den av herr Schlyter m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande ärende ävensom av nästföljande ärende på föredragningslistan till kl. 7.30 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

§ 14.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens Andra Kammare.

Aberopande bilagda läkarintyg får jag härmed anhålla om ledighet från riksdagsgörömlen från denna dag till och med den 20 innevarande juni.

Stockholm den 10 juni 1942.

V. Lundstedt.

Vid denna ansökan var fogat ett läkarintyg av följande lydelse:

Professor Vilhelm Lundstedt som av mig undersökts lider av kron. njursjukdom + neurasteni och är på grund därav i behov av befrielse från riksdagsarbetet fr. o. m. denna dag under en månads tid, intygas.

Stockholm den 10 juni 1942.

Bertil von Friesen,
leg. läk.

Kammaren beviljade herr Lundstedt den begärda ledigheten.

§ 15.

Avgåvos följande motioner, nämligen av

herr *Spångberg m. fl.*, nr 409, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 324, med förslag till ändringar i vissa delar av allmänna tjänstepensions- och familjepensionsreglementena;

fru *Nordgren*, nr 410, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 337, med förslag till prisregleringslag, m. m.;

herr *Andersson* i Göteborg *m. fl.*, nr 411, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 339, med förslag till förordning om familjebidrag åt värnpliktiga under krigstjänstgöring m. m. (krigsfamiljebidragsförordning) m. m.;

herr *Andersson* i Göteborg *m. fl.*, nr 412, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 339;

herrar *Sköldin* och *Hedqvist*, nr 413, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 339;

herrar *Nilsson* i Göteborg och *Andersson* i Göteborg, nr 414, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 344, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;

herrar *Lövgren* och *Hage*, nr 415, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 342, angående inrättande av statlig poliskår i Boden;

herr *Kylin* *m. fl.*, nr 416, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 342;

herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.*, nr 417, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner, nr 338, angående anslag till prisrabattering å vissa livsmedel och, nr 356, angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1942/43;

herr *Hagberg* i Malmö, nr 418, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 357, med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1942/43;

herr *Hammarlund m. fl.*, nr 419, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 319, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.; samt

herr *Lindmark m. fl.*, nr 420, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 319.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.03 e. m.

In fidem:
Sune Norrman.

Onsdagen den 10 juni.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen, påbörjade sammanträdet.

§ 1.

*Förslag till
rättegångs-
balk.
(Forts.)*

Herr talmannen anmälde till fortsatt behandling första särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl Maj:ts proposition med förslag till rättegångsbalk, dels ock i ämnet väckta motioner.

24 kap. 2 §.

Godkändes.

24 kap 3 § skulle enligt utskottets förslag hava följande lydelse:

3 §.

Kan på grund av den misstänktes ungdom eller hans sjukdom häktning antagas medföra allvarligt men för honom och finnes sådan övervakning kunna ordnas, att skäl tills hans häktning ej längre föreligga, må han ej häktas. Kvinna, som är havande i framskridet tillstånd eller som fött så kort tid förut, att häktning kan antagas medföra allvarligt men för henne eller barnet, må ej häktas, med mindre det är uppenbart, att betryggande övervakning ej kan ordnas. Vill den misstänkte ej underkasta sig övervakning, som nu nämnts, skall häktning ske.

Att reseförbud må träda i stället för häktning, stadgas i 25 kap.

I en vid denna paragraf fogad reservation hade herrar *Schlyter, Linder, Branting, Alfred Andersson, Dahlström, Anderberg, Hedlund* i Östersund, *Olsson* i Mellerud, *Isacsson* och *Berg* yrkat, att ifrågavarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

3 §.

Kan på grund av den misstänktes ungdom eller hans sjukdom häktning antagas medföra allvarligt men för honom och finnes sådan övervakning kunna ordnas, att skäl till hans häktning ej längre föreligga, må han ej häktas. Den som är under aderton år må ej häktas, med mindre det är uppenbart, att betryggande övervakning ej kan ordnas. Lag samma vare beträffande kvinna, som är havande i framskridet tillstånd eller som fött så kort tid förut, att häktning kan antagas medföra allvarligt men för henne eller barnet. Vill den misstänkte ej underkasta sig övervakning, som nu nämnts, skall häktning ske.

Att reseförbud må träda i stället för häktning, stadgas i 25 kap.

Paragrafen föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! I den nu föredragna paragrafen av detta kapitel föreslår Kungl. Maj:t bl. a. följande: »Kan på grund av den misstänktes ungdom eller hans sjukdom häktning antagas medföra allvarligt

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

men för honom och finnes sådan övervakning kunna ordnas, att skäl till hans häktning ej längre föreligga, må han ej häktas.» Vid denna paragraf har herr Schlyter i första kammaren med instämmande av åtskilliga av utskottets ledamöter i avgiven reservation yrkat, att alla under aderton år, som begått brott, icke skola häktas, under förutsättning att de på ett betryggande sätt kunna bli på annat sätt omhändertagna. Herr Schlyters reservation är en konsekvens av ett uppbyggt straffsystem för unga brottslingar.

Mot herr Schlyters reservation har i utskottet gjorts den invändningen, att det är mycket otillfredsställande att fastslå en åldersgräns för att därigenom bestämma, när häktning skall ske eller icke ske. Adertonåringen är, säger man, många gånger mer förslagen än den myndige mannen, och att under sådana förhållanden frigöra honom från en häktnings besvärligheter är icke riktigt. Dessutom anför man, att det i vårt samhälle icke är så ordnat, att man på ett betryggande sätt kan omhändertaga för brott misstänkta personer under aderton år och låta dem undgå fängelse.

Jag är den förste att erkänna, att dessa adertonåringar kunna vara fullt lika, ja mycket mer förslagna än äldre brottslingar. Lika säker är jag också på att det är riktigt, då man påstår, att vi icke överallt i riket ha möjlighet att på ett betryggande sätt omhändertaga dessa unga under aderton år för att låta dem undgå häktning. Principiellt betraktat är det emellertid oriktigt att sätta in i fängelse för brott anklagade personer under aderton år. Att de ungdomar under aderton år, som av domstol dömts till frihetsstraff för ett brott, för vilket de anklagats, sätts in i fängelse för äldre hör mera till undantagsfallen. Det korta frihetsstraffet för den unge brottslingen tillämpas sällan. Blir den unge brottslingen ej dömd till tvångsuppfostran så blir han, om den nya lagen om kvalificerad villkorlig dom träder i kraft, omhändertagen och insatt i skyddshem.

Jag finner det under sådana förhållanden mycket ologiskt, att när man vill bevara dessa unga från att sättas in i ett gemensamhetsfängelse med äldre, man redan på ett förberedande stadium kan häkta och sätta dem i fängelse med äldre, när andra möjligheter att på ett betryggande sätt kunna omhändertaga dem förefinnas. Det är alldeles riktigt, att möjlighet härtill icke finns överallt i riket. I Stockholms stad t. ex. finns emellertid möjlighet att omhändertaga på betryggande sätt för brott misstänkta under aderton år. Hos frälsningsarmén och andra institutioner kan polismyndigheten mycket väl begära, att sådana personer bli omhändertagna på någon av deras skyddsanstalter under förundersökningstiden och på andra orter kan polis i samarbete med barnavårdsmyndighet på ett betryggande sätt omhändertaga dessa unga brottslingar under förundersökningen. Under sådana förhållanden finner jag det mindre påkallat att bifalla Kungl. Maj:ts förslag med den motiveringen, att eftersom man icke överallt i landet kan på ett betryggande sätt omhändertaga dessa unga, skall det icke heller ske där det går an att göra det. Helt naturligt kommer det, om herr Schlyters reservation går igenom, att förekomma fall, när man tvingas att häkta för brott åtalade under aderton år, men man reducerar dock betydligt antalet häktningar.

Jag ber, herr talman, att med denna motivering få yrka bifall till den av herr Schlyter m. fl. avgivna reservationen.

Herr Lindqvist: Herr talman! Det tjänar icke mycket till att ha en lång debatt, när så få av kammarens ledamöter äro närvarande. Jag har anledning tro, att det verkar illa. Jag ber nämligen att få erinra om den debatt och den votering, som vi hade här tidigare i kammaren, när det gällde bl. a. hustruplågare. Då var det många av kammarens ledamöter, som icke voro inne under

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

debatten och som sedan trodde, att de med sin röst i voteringen skulle kunna klämma åt dessa hustruplågare. De röstade emellertid i motsats mot vad de velat, och det kunde icke bero på annat än att de icke varit inne och åhört debatten eller också icke läst handlingarna tillräckligt.

Då det varit delade meningar inom utskottet med ett antal reservanter rörande den fråga, det här gäller, måste jag säga, att såvitt jag kan läsa är det icke någon stor skillnad mellan utskottets och reservanternas ståndpunkt — om det ens är någon skillnad. Vi som utgöra utskottsmajoriteten vilja nämligen lika litet som herr Hedlund i Östersund och hans medreservanter, att dessa unga människor, rent av barn, skola komma i häkte, utan att det är absolut nödvändigt. Om kammarens ledamöter observerat, hur utskottsmajoritetens och reservanternas förslag äro avfattade, skola ni finna, att den första punkten är precis lika i de båda förslagen. Där heter det: »Kan på grund av den mistänktes ungdom eller hans sjukdom häktning antagas medföra allvarligt men för honom och finnes sådan övervakning kunna ordnas, att skäl till hans häktning ej längre föreligga, må han ej häktas.» Det är precis samma ordalydelse som reservanterna ha i sitt yrkande. Under utskottsbehandlingen kom sedan fram det förslaget, att man skulle göra det tillägg, som återfinnes i reservationen, nämligen: »Den som är under aderton år må ej häktas, med mindre det är uppenbart, att betryggande övervakning ej kan ordnas.» Vi som tillhöra majoriteten ansågo det obehövt att taga in denna passus, när den skyddsåtgärd, man vill och behöver ha för dessa unga, fanns redan i den första punkten i förslaget, som jag läste upp. Jag kan naturligtvis icke garantera, att tillämpningen av lagen blir densamma, vare sig man tar utskottets eller reservanternas förslag. Jag vill emellertid blott påpeka, att 3 §, såsom vi föreslagit den, är bättre övertänkt än reservanternas förslag till 3 §. Den har passerat lagrådet, och den har passerat justitiedepartementet, och det har icke varit någon erinran mot densamma. Jag tror sålunda, att kammaren mycket väl kan taga utskottsförslaget och därmed också ge det skyddet åt de unga, att de icke nödigtvis behöva träda i häkte.

Med denna motivering, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av 24 kap. 3 § rättegångsbalken dels på godkännande av den lydelse av samma paragraf, som föreslagits i den av herr Schlyter m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallet med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Hedlund i Östersund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner första särskilda utskottets förevarande förslag till lydelse av 24 kap 3 § rättegångsbalken, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av samma paragraf, som föreslagits i den av herr Schlyter m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nej-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Gezelius, vadan vo-

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

tering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgävos 61 ja och 80 nej, varjämte 3 av kammaren ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt den lydelse av 24 kap. 3 §, som föreslagits i den av herr Schlyter m. fl. vid samma paragraf avgivna reservationen.

24 kap. 4—20 §§.

Godkändes.

24 kap. 21 § skulle enligt utskottets förslag hava följande lydelse:

21 §.

Dömes den misstänkte för brottet och är han häktad, pröve rätten enligt de i detta kapitel angivna grunderna, huruvida han skall i häkte avbida, att domen vinner laga kraft; är den misstänkte å fri fot, må rätten förordna, att han skall häktas.

Reservation hade vid denna paragraf avgivits av herr *Linnér*, vilken med instämmande av herrar *Gärde*, *Eskhult*, *Bernhard Nilsson*, *Lindqvist*, *Persson* i *Falla*, *Hedlund* i *Östersund*, *Ryberg*, *Mosesson* och *Werner* yrkat, att förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

21 §.

Dömes den — — — (lika med utskottets förslag) — — — skall häktas.

Avsäg åtalet brott, varå straffarbete kan följa, må rätten, ehuru den misstänkte ej dömes för brottet, förordna, att den som är häktad skall i häkte avbida, att domen vinner laga kraft, om med hänsyn till åtalets fullföljande synnerliga skäl föreligga, att han förblir häktad, till dess frågan därom prövats av högre rätt.

Sedan paragrafen föredragits, anförde:

Herr *Lindqvist*: Herr talman! Vid denna paragraf finns en reservation, som avlämnats av herr *Linnér* i första kammaren m. fl., och till denna reservation yrkar jag bifall. Vårt yrkande innebär i huvudsak detsamma som Kungl. Maj:ts förslag. Vi ha dock gjort den ändringen, att vi utbytt ordet »frihetsstraff» mot »straffarbete». Vi yrka sålunda, att i 21 §, som vi nu behandla, sättes in ett andra stycke av den lydelse, som finns införd i vår reservation. Detta stycke får alltså följande lydelse: »Avsäg åtalet brott, varå *straffarbete* kan följa, må rätten, ehuru den misstänkte ej dömes för brottet, förordna, att den som är häktad skall i häkte avbida, att domen vinner laga kraft, om med hänsyn till åtalets fullföljande synnerliga skäl föreligga, att han förblir häktad, till dess frågan därom prövats av högre rätt.»

Processlagberedningen hade föreslagit denna lydelse, och den innebär, att en person, beträffande vilken underrätten väl funnit starka skäl tala för att han begått brott, men som underrätten likväl icke ansett sig kunna döma, skall få sitta kvar i häkte, till dess hovrätten prövat häktningsfrågan. Såvitt jag förstår, är det mycket bättre att ordna det på det sättet. Ur samhällets säkerhets-synpunkt är det fördelaktigare, och det är också fördelaktigare för den misstänkte, att han icke ena dagen slipper ut från häktet för att kanske dagen därpå åter inmanas i häkte. Däremot anse reservanterna det vara bättre ordnat på det sättet, att om hovrätten finner skäl att häkta honom på nytt må det göras, även om det sker dagen efter eller samma dag som han blivit utsläppt ur häktet.

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

Jag skall nöja mig, herr talman, med dessa få ord och med hänvisning till vad som anförts i vår reservation yrka bifall till densamma.

Herr *Hedlund* i Östersund instämde häruti.

Herr *Olsson* i Mellerud: Herr talman, ärade kammarledamöter! Den vid denna paragraf avgivna reservationen innebär, att därest åtal avser brott, varå straffarbete kan följa, äger rätten förordna, att den som är häktad skall sitta kvar i häktet i avbidan på att domen vinner laga kraft. På utskottsmajoritetens sida anse vi, att ett bifall till denna reservation skulle innebära en deklassering av underrätterna, som vi icke gärna kunna vara med om. Vi anse, att om en person är dömd av en underrätt, skall denna dom gälla, till dess den i vanlig ordning upphävs av vederbörande överinstans. Vi finna det lite underligt att på detta sätt skapa ett hinder för att en underrätts utslag skall träda i kraft. Det är naturligtvis riktigast, att de som vilja stärka underrätterna gå den väg, som utskottet föreslagit. Ett stärkande av underrätterna anse vi vara ett så vitalt intresse, att vi för vår del måste bestämt hålla på att en dom, som är fälld av en underrätt, skall gälla, tills den i laga ordning är upphävd. Att man så att säga skall sitta och vänta på, huruvida hovrätten efter prövning skall godkänna underrättens dom eller icke, det kunna vi icke vara med om.

För övrigt finns det icke någon motsvarande inskränkning i hovrätternas befogenhet härutinnan. Jag kan icke dela den uppfattningen, att det skulle vara välbetänkt att ge underrätternas auktoritet en sådan stöt, som man med ett godkännande av reservationen skulle ge den.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag anført får jag yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av 24 kap. 21 § rättegångsbalken dels ock på godkännande av den lydelse av samma paragraf som föreslagits i den av herr Linnér m. fl. vid paragrafen fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Herr Olsson i Mellerud begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner den lydelse av 24 kap. 21 § rättegångsbalken, som föreslagits i den vid första särskilda utskottets utlåtande nr 2 fogade, av herr Linnér m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets förslag till lydelse av samma paragraf.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 80 ja och 84 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt 24 kap. 21 § i den av utskottet föreslagna lydelsen.

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

24 kap. 22—24 §§, rubriken till 24 kap., 25—31 kap., rubriken till II under andra avdelningen, 32—34 kap., rubrikerna till III under andra avdelningen och till andra avdelningen, 35 kap. samt 36 kap. 1—12 §§.

Godkändes.

Enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skulle 36 kap. 13 § hava följande lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

13 §.

Ed eller försäkran må ej avläggas av

1. den som är under femton år;
2. den som på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten finnes sakna erforderlig insikt om betydelsen av ed eller försäkran; eller

3. den som dömts för mened eller står under åtal för sådant brott.

3. den som dömts för mened eller står under allmänt åtal för sådant brott.

Ej heller må i brottmål ed eller försäkran avläggas av någon den tilltalade närstående, som avses i 3 §.

Reservation hade vid denna paragraf avgivits av herr *Mosesson*, vilken med instämmande av herrar *Schlyter*, *Branting*, *Alfred Andersson*, *Anderberg*, *Lindqvist*, *Olsson* i *Mellerud*, *Isacsson*, *Mårtensson* och *Berg* yrkat, att ifrågasvarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

13 §.

Ed eller försäkran — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — försäkran; eller

3. den som står under allmänt åtal för mened.

Ej heller — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — avses i 3 §.

Efter föredragning av paragrafen anförde:

Herr **Mosesson**: Herr talman! Det nuvarande edsformulärets ord »såvitt mig Gud hjälpe till liv och själ» lärer väl djupast sett sedan gammalt ha haft den innebörden, att en människa, som önskar att av Gud bliva hulpen, när hon nalkas honom i ånger och bön, skall bliva det, men om det är så, att hon begår en mened, har hon icke förhoppning om att undgå sådan hjälp. För mer än 60 år sedan kämpade filosofen Pontus Wikner mycket energiskt för att detta formulär skulle ändras, icke minst därför att en hel mängd människor i ett tillstånd av psykisk depression bar på fullkomliga komplex, därför att de icke voro förvissade om huruvida de i varje avseende hade avgivit ett riktigt vittnesmål. Nu ligger medvetet eller omedvetet kvar en reminiscens av en gången tids oriktiga åskådning, och denna reminiscens har fått sitt uttryck däri, att en människa, som en gång har begått mened, icke vidare är att räkna bland hederligt och ordentligt folk. Detta har också i det nu föreliggande förslaget fått sitt uttryck på så sätt, att den, som en gång har begått mened, aldrig vidare skall få avlägga ed eller försäkran. Vi ha på olika områden haft påföljder för brott, som människor ha begått, och vi ha tagit bort dessa påföljder. Det var förlust av medborgerligt förtroende och en del sådant. Alltsammans är nu avlägsnat. Det enda, som är kvar, är det nu föreliggande förslaget, att menedaren ej vidare skall få vittna.

Nu är det en given sak, att vi allesammans — reservanter såväl som de som

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

stå för utskottets förslag — äro genomträngda av en enda önskan, och det är att värna om eden och försäkran. Vi äro ju angelägna om att icke någon annan människa skall tillmätas vitsord än den, som verkligen är värd att tillmätas vitsord. Vi ha emellertid nu antagit en lag om fri bevisprövning. Rätten har således att kalla, utan att man tar hänsyn till jäv, vem som helst att inför domstolen avge vittnesmål eller höras under sanningsförsäkran, och rätten prövar värdet av vad vederbörande säger. Det oaktat vill man emellertid här ha kvar denna bestämmelse om att den människa, som en gång begått mened, aldrig vidare skall få avlägga ed eller försäkran.

Jag är en kristen människa och är glad åt att kunna få säga åt människor, att det är möjligt för en människa, även om det är så att hon har begått ett svårt brott, att kunna bli en ny människa. Alla våra straff och alla våra korrektionsanstalter i övrigt avse ju ett, och det är att få en människa, som en gång har brutit mot den samhällseliga lagen, att ändra sitt sinne och bli en ny människa. Vi äro glada åt att vi i den delen icke arbeta förgäves. Vi ha sådana, som ha varit straffade både en och flera gånger, och som sedan ha blivit aktningvärdas och präktiga människor, beklädda med förtroendeuppdrag av olika slag. Enligt utskottsmajoritetens mening skola vi emellertid här ha kvar denna påföljd, som alltjämt skall vara så att säga en fläck på en människa, den där aldrig kan utplånas, hur hon än betar sig och vilket renommé hon på andra områden än kan få. Enligt min uppfattning är detta icke förenligt med rätt och billighet.

Det finns ju ofta förmildrande omständigheter även vid denna förbrytelse. Domstolarna döma därför ibland endast till ett kort straff på några månader eller till villkorlig dom, men icke desto mindre skall en sådan ständigt påföljd finnas.

Jag skulle vara glad, om det vore så, att andra kammaren i förevarande punkt ville följa reservanternas och avlägsna detta, som jag här har talat om. Min vän Hedlund i Östersund kommer säkerligen, när han efter mig får ordet, att fästa uppmärksamheten på att reservanternas förslag, att den, som är ställd under allmänt åtal för mened, icke skall få vittna. Man kommer, förmodar jag, att säga, att det väl ändå icke är alldeles riktigt, att en människa, som är åtalad för en sak, skall vara förhindrad att vittna, medan den återigen, som är dömd för samma sak, skulle kunna få vittna. Ja, det är riktigt, att vi föreslå något sådant. Det gäller emellertid här något alldeles färskt, om jag så får säga. Vi anse, att det skulle vara stridande mot rättskänslan, om en person, som vid domstol är åtalad av allmänna åklagaren för mened, icke desto mindre skulle få gå upp och avlägga ed eller försäkran. Har däremot brottet tidligt skjutits i bakgrunden och straffet, vari ju skall ligga något sonande, utståtts, då anse vi, att personen i fråga må kunna få vittna. Vi kalla ju till och med personer från fängelse upp till domsalen för att de skola få avlägga vittnesmål, när de instämts att göra det. Det kan gälla personer, som ha begått så svåra brott, att de blivit ådömda mångårigt straffarbete. Allenast dessa, som en gång begått mened, skola icke få vittna.

Jag hemställer, herr talman, i förevarande paragraf om bifall till den av mig och ett antal andra ledamöter avgivna reservationen.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag instämmer i allt vad herr Mosesson säger beträffande påföljder, som ha drabbat människor, som tidigare ha begått en förbrytelse. Jag har, liksom också majoriteten i det särskilda utskottet, varit med om att avskaffa påföljder, om vilka man måste anse det ha varit upprörande, att de fått existera, men jag kan icke såsom reservanternas betrakta en menedares avstängande från att ytterligare få av-

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

lägga ed som en straffpåföljd liknande exempelvis förlusten av medborgerligt förtroende. Jag kan icke bedöma, hur menedaren själv känner det, men jag föreställer mig, att när menedaren på nytt av samhället tvingas att inför domstolen avlägga ed, är detta för honom en svårare sak än om domstolen avkrävde honom ett vittnesförhör utan att avlägga ed. Jag tror icke ett ögonblick, att en menedare, som har lidit sitt straff för den förbrytelse han begått, på nytt skall upprepa förbrytelsen, men jag tycker, att om vi skola taga hänsyn till rent humanitära skäl är det hårt att ålägga en person, som har begått en av de enligt svensk uppfattning grävsta förbrytelserna, nämligen att ha brustit i sanning när han avlagt eden, att på nytt träda fram till edsavläggelse, även om han vid edens avläggande är beredd att tala sanning.

Även om menedaren själv känner det som en prick på sig, att han icke får på nytt vittna under edsansvar, så stå enligt min uppfattning här så stora samhällseliga intressen på spel, att jag gärna finner mig i att menedaren får känna det som en börda på sig, att han är på det sättet prickad.

Den nya rättegångsordningen i fråga om eds avläggande har i förhållande till den nu gällande en mycket stor fördel. Enligt nuvarande ordning avlägges efter min uppfattning eden på ett mycket vårdslöst sätt. Det är en akt av den allvarliga innebörd, att den icke bör få ske så nonchalant, som nu sker. Det sägs i den nya ordningen, att vittnena få icke kollektivt avlägga ed, utan var och en av dem skall högtidligt försäkra under edsansvar, att han kommer att tala sanning. Allmänheten sätter ett oerhört stort värde på edens betydelse. I vår uppfattning har ingått, om med rätt eller orätt vill jag lämna därhän, att den, som bryter i fråga om sanningsplikt, sedan han avlagt ed, är en av rikets största förbrytare. När efter den nya ordningen eden kommer att avläggas under högtidliga former och man samtidigt anlägger både moraliska och religiösa bevekelsegrunder för eden, så nog stöter det rättsuppfattningen inför det högtidliga allvar, som ligger bakom edens avläggande, att en person, som tidigare varit straffad för mened, skall få förmånen att avlägga vittnesut-sago med edsförklaring. Vilja vi bevara åt vårt rättsförfarande ett av de mest värdefulla instrumenten för att söka få fram sanningen, då få vi också lov att vårda rättsmedvetandet. Även om en för mened tidigare dömd person förvägras att vittna under edsansvar och därigenom känner sig prickad, så stå här så stora värden på spel, att jag är beredd att låta honom bära den bördan, om jag därigenom kan upprätthålla det, som är bärande för allt sökande efter sanningen, nämligen respekt för eden och dess avläggande.

Detta är, herr talman, skälet till att jag har biträtt utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Gustafsson* i Lekåsa, *Werner*, *Pettersson* i Hällbacken och *Persson* i Falla.

Herr Lindqvist: Herr talman! Herr Hedlund talade så vackert och bra, att hade det varit för några år sedan, skulle jag helt och fullt kunnat instämma med honom och även i det yrkande som han framställde.

Jag har varit med i processlagberedningens rådgivande nämnd utan att, såvitt jag icke missminner mig, ha avgivit någon reservation mot det förslag, som nämnden framställde och som är upptaget i propositionen. Jag har emellertid varit i tillfälle att i tidningarna läsa om några menedsmål och de straff som utdömts för dem. Det har gjort, att jag i dag kommer att rösta för herr Mosessons reservation. Jag har sett, att det förekommit menedsfall, där domstolen dömt så mildt, att den dömt ut ett mycket lågt straff och gjort detta villkorligt. Jag tror också, att domstolen härvidlag gjort rätt. Ty när det blivit villkorlig dom, är det i de flesta fall, skulle jag tro, beroende på att det varit

**Förslag till rättegångsbalk.** (Forts.)

unga pojkar eller flickor som antingen av rent oförstånd eller på grund av sin ställning kommit i den olyckliga belägenheten, att de blivit på ett eller annat sätt tubbade att begå mened.

Om det nu gäller unga män eller unga kvinnor, som av rent oförstånd begå mened och bli straffade därför, kan det då vara riktigt och kan det ur samhällets synpunkt vara behövt att sedan giva dessa unga människor ett evigt straff? Det kan, såvitt jag förstår, inte vara till någon nytta, att dessa unga pojkar eller flickor i 18—20-årsåldern, efter att de utstått sitt straff för mened och efter att de sedan ha levat ett fullkomligt obrottsligt liv, en vacker dag kanske som välbeställda män och kvinnor i kommunen bli inkallade som vittnen, och det då visar sig, vad man eljest inte vetat om, att de blivit dömda för mened. Är det riktigt, är det behövt att straffa dem på detta sätt? Jag kan inte finna det. Jag tror, att samhället väl kan skydda sig, även om man nu antar herr Mosessons reservation, till vilken jag yrkar bifall.

Herr Lövgren: Herr talman! När jag gått med utskottsmajoriteten på denna punkt, är det därför, att jag finner det grymt att ålägga en person, som har visat, att han har en svag karaktär och inte kan motstå trycket från sin omgivning, att begå eden ännu en gång. Det är det som varit bestämmande för mig. Men utan tvivel är det också så, som herr Mosesson lät skynta fram, att det verkar ganska inkonsekvent, om man låter en som varit dömd för mened vittna och avlägga eden på nytt, under det att den som står åtalad för mened är utestängd. Därför att han står åtalad, vet man ju inte, om han verkligen har begått mened. Det är först domen som avgör denna sak. Han sätts emellertid faktiskt i en sämre klass än den som en gång blivit dömd för mened. Det bestämmande för mig har emellertid varit, att man inte bör sätta dessa personer, vilka visat, att de inte kunna motstå trycket från omgivningen, att avge ett vittnesmål som i sak är falskt, i den situation, som herr Mosessons förslag innebär. Man kan vara övertygad om att hänsynslösa människor i en sådan persons omgivning efter ett sådant edsavläggande komma att servera sådana anmärkningar som t. ex. denna: har du nu begått mened igen? Det tycker jag skulle svida åtskilligt mer än den omständigheten, att han icke släppes fram att avlägga eden en gång till.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Det är tydligt, att den fråga som vi nu diskutera är en mycket ömtålig och känslig fråga, och det förhåller sig ingalunda på det sättet, att utskottet har tagit lätt på densamma. Men det är inte heller så — vilken uppfattning man möjligen kunde få av herr Hedlunds anförande — att den som är straffad för mened alltid är en *grov* förbrytare. Det förekommer härvidlag en mängd olika grader. Det har förekommit mednedsfall så lindriga, att rätten endast utdömt utdömt villkorlig dom!

Då ha vi frågat oss: är det rimligt, att vi i sådana fall skola uppliva vanfrensdstraffet och införa en påföljd, som gäller för hela livstiden? Enligt mitt sätt att se har man, när ett brott sonats genom straffets avtjänande, skyldighet att betrakta den som genomlidit straffet såsom en vanlig medborgare. När brottet har sonats bjuder mänsklig barmhärtighet, att det skall finnas en väg tillbaka till mänskligheten — även för brottslingen.

Nu få vi ju med denna nya processordning en fri bevisprövning, där domstolen kan ta den hänsyn till vittnesmål, som den anser att förhållandena kräva. Är eventuellt vittnet mindre tillförlitligt, har man möjlighet att taga mindre hänsyn till hans vittnesmål o. s. v. Jag vill också erinra om att enligt

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

denna nya rättegångsordning skola till och med *parterna* höras under sanningsskyldighet och under straffansvar. Jag hemställer därför till kammaren, att den avvisar detta obarmhärtinga påföljdsstraff.

Herr Gezelius: Herr talman! Det ligger otvivelaktigt mycket berättigat i vad herr Mosesson och hans medreservanter här ha anført, men jag kan inte finna, att den lösning som anvisats i reservationen är sådan, att den kan godkännas.

Herr Mosesson framförde det argumentet, att en person, som är dömd för mened och utstått sitt straff samt kanske försonats med samhället, han borde ändå få vittna, och herr Olsson i Mellerud har påpekat, att det finns många menedsbrott av lindrig art, där den tilltalade fått ett mycket mildt straff. Men reservanternas förslag går nu ut på att det är bara den som står under allmänt åtal för mened som inte får vittna, oberoende av om han är skyldig eller inte. Deras förslag inrymmer skyldighet för rätten att på ed höra en person som kanske dagen förut dömts till långvarigt frihetsstraff för mened, och hans vittnesmål skulle måhända kunna medföra, att en annan person ådömdes ett långvarigt frihetsstraff. Det synes icke föreligga möjlighet att här göra en gradering, när det gäller frågan om själva avläggandet av eden.

Frågan om värderingen av utsagan uppkommer vid bevisprövningen. Såvitt jag kan förstå, måste denna bevisprövning ställa sig betydligt svårare för domstolen, om en person har fått avlägga ed efter att tidigare ha dömts för menedsbrott. Det ligger för mig något mycket litet tilltalande i att en person, som dömts för mened måhända i ett grovt fall, skall få höras på ed och liksom få bestyrka sitt vittnesmål, och detta speciellt i ett brottmål, där det kan gälla en annan persons frihet och ära.

Det är därför som jag, ehuru jag har starka sympatier för herr Mosessons tankegång, inte har kunnat följa reservanternas på denna punkt.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förevarande förslag till lydelse av 36 kap. 13 § rättegångsbalken dels ock på godkännande av den lydelse av samma paragraf, som föreslagits i den av herr Mosesson m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mosesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner första särskilda utskottets förevarande förslag till lydelse av 36 kap. 13 § rättegångsbalken, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av samma paragraf, som föreslagits i den av herr Mosesson m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nejpropositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Gezelius, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 81 ja och 95 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt den lydelse av 36 kap. 13 §, som föreslagits i den av herr Mosesson m. fl. vid samma paragraf avgivna reservationen.

*Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)**36 kap. 14—16 §§.*

Godkändes.

Kungl. Maj:t och utskottet hade för *36 kap. 17 §* föreslagit följande lydelse:
17 §.

Vittne höres av rätten. Med rättens tillstånd må dock vittne höras av parterna; härvid höres vittnet först av den part, som åberopat vittnet, och därefter av motparten.

Vittnet bör uppmanas att i ett sammanhang avgiva sin berättelse. Sedan denna avgivits, må rätten och parterna ställa frågor till vittnet. Vittnet bör, om det ej framgår av vittnets berättelse, tillfrågas, huru vittnet erhållit kännedom om det, varom vittnet yttrat sig.

Frågor, vilka genom sitt innehåll, sin form eller sättet för deras framställande inbjuda till visst svar, må ej ställas, med mindre särskilda skäl föranleda därtill. Rätten skall avvisa frågor, som uppenbart ej höra till saken eller som äro förvirrande eller eljest otillbörliga.

I en vid denna paragraf fogad reservation hade herr *Linnér*, med instämmande av herrar *Schlyter*, *Branting*, *Siljeström*, *Hedlund* i Östersund, *Lövgren*, *Mosesson* och *Gezelius* yrkat, att förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

17 §.

Vittne höres av parterna, om ej rätten finner hinder däremot; härvid höres vittnet först av den part, som åberopat vittnet, och därefter av motparten. I annat fall höres vittne av rätten.

Vittnet bör — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — yttrat sig.

Frågor, vilka — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — eljest otillbörliga.

Efter föredragning av paragrafen anförde:

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Här möter riksdagen den mest betydelsefulla frågan rörande förfarandet i den nya rättegångsordningen. Redan 1931 stod det strid om huruvida rätten eller part skulle höra vittne. Kungl. Maj:t har sökt lösa denna tvist på det sättet, att man sagt, att vittne i regel skulle höras av rätten men att med rättens tillstånd också part skulle få höra vittne. Det förefaller mig oegentligt om man vill hävda principerna i övrigt i den nya rättegångsreformen att fastslå, att vittnesförhöret i regel skall ledas av rättens ordförande.

Vid denna paragraf har herr *Linnér* m. fl. i särskilda utskottet reserverat sig till förmån för kravet på att vittnesförhöret skall ledas av part eller parts ombud. Den nya rättegångsordningen bygger ju på den principen, att innan huvudförhandlingen börjar, skola parterna å ömse sidor ha klart för sig all bevisning de vilja framlägga för sina påståenden. Vid huvudförhandlingen skola rätten och rättens ordförande avlyssna, vad parterna ha att säga. Parterna skola inställa sig personligen och muntligen framlägga skälen för sina yrkanden. Rättens ordförande skall övervaka rättsförhandlingarna. Han skall snabbt uppfatta vad som förekommit och vara beredd att efter den första huvudförhandlingen fatta beslut i ärendet och skriva dom. Parterna ha alltså skyldighet att inför rätten vid huvudförhandlingen muntligen framlägga bevisen för de påståenden de ha, och de ha rätt att läsa kontrakt och rätt att åberopa sakkunnigttranden för sina påståenden. Men den väsentliga bevis-

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

ningen — vittnesförhöret — få parterna inte sköta om, den skall rättens ordförande ombesörja. När parterna under den förberedande förhandlingen ha gjort klart för domaren, vad de med sina vittnen vilja bevisa, tycker man, att det är rimligt, att parten eller hans ombud vid huvudförhandlingen själv får utfråga från början vittnen om de saker han genom vittnet vill ha styrkt.

Detta griper man in mot här och säger bland annat att man måste skydda vittnena att utsättas för otillbörligt korsförhör. Detta är efter min uppfattning inget bärande skäl för att behålla »den gamla» ordningen i den nya rättegången. Parterna kunna inte genom pressande korsförhör tvinga vittnen att vittna om vad som helst. Då ingriper rättens ordförande.

Däremot löper man risk, att rättens ordförande, på vilken det ligger en oerhört stor arbetsbörda under huvudförhandlingen, om han tillika blir engagerad i vittnesförhöret, kommer att förlora sin ställning som opartisk ordförande. Han kan få sken av att vara partisk vid förhöret. Om däremot part får höra vittnena, får rättens ordförande ökad möjlighet att på ett tillförlitligt sätt värdesätta vittnesberättelserna, och för rätten blir det enklare att följa rättegången.

Nu säger man, att det torde väl ändå bli regel, att därest parterna eller deras ombud begära att själva få höra vittnena, rätten går med därpå. Det är mycket svårt att avgöra vad som kommer att bli regel. Två av lagrådets ledamöter, som synas vara anhängare av att vittnesförhöret skall läggas i parternas händer, säga fullt riktigt — tror jag — att den kompromiss som justitieministern här gått in för kommer att medföra den nu gällande ordningens bestånd, därför att våra rättsledare äro så traditionsbundna av att vittnena skola höras av rättens ordförande, att det endast blir de yngre och för det muntliga förfarandet mera intresserade domarna, som komma att medge denna rätt. Vill man konsekvent fullfölja tanken på parternas medverkan vid huvudförhandlingen, då ligger det i sakens natur, att även part eller parts ombud skall höra vittnena.

Det är, herr talman, detta skäl som gör, att jag biträder herr Linnérs reservation.

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Som mångårig underrättsdomare kan jag icke underlåta att säga några ord i denna fråga.

Spörsmålet, huruvida rättens ordförande eller parts ombud, respektive part, skall höra vittne i rättegång, är en sedan länge mycket omstridd fråga. Herr Hedlund i Östersund betecknade denna fråga som den mest betydelsefulla, när det gäller att nu taga ställning till rättegångsreformen. Jag kanske inte vill sträcka mig så långt men jag erkänner villigt, att det är en betydelsefull fråga, hur man utformar detta institut.

Man får, när man skall taga ställning till denna fråga, komma ihåg, vad som är syftet med hela vittnesbevisningen och hela vittnesförhöret. Syftet är ju intet annat än att få fram sanningen helt och fullt, liksom hela processens syfte är detsamma. Det gäller därför att göra klart för sig, på vilket sätt man bäst får fram den objektiva sanningen i rättegången: genom att domaren hör vittnen eller genom att de intresserade parterna, respektive deras ombud, höra vittnena.

Man behöver bara erinra om hur det ofta nog gått till under den hittillsvarande rättegångsordningen. Det har ej sällan gått till så, att en advokat, som önskar få ett vittne hört, före rättegången tagit upp vittnet på sitt kontor och där hört vittnet om vad det känt till i saken. Ofta har detta förhör slutat med att advokaten skrivit ned ett intyg, som han lämnat till vittnet, för att vittnet skulle lämna in det till rätten, då han kom dit. Det har tyvärr stundom förekommit, att domstolen utan vidare godtagit ett sådant vittnesintyg och icke

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

gjort annat än läst upp detsamma och frågat det instämnda vittnet, om det är riktigt som står där. Vittnet har sagt, att det är riktigt, och så är vittnesförhöret klart.

Detta är naturligtvis en alldeles felaktig form för vittnesförhör. En domare bör överhuvud taget inte förfara på detta sätt. Om han får ett på förhand uppsatt vittnesintyg i sin hand, kan han möjligen själv tyst läsa igenom det, men sedan bör han utan vidare lägga det åt sidan och låta vittnet själv avgiva en berättelse. Överhuvud taget bör helst vittnesförhör i teknisk mening inte förekomma, utan det bör gå så till, att den som leder vittnesförhöret säger till vederbörande: var snäll och berätta nu, vad ni känner till i saken. Helst bör vittnet avgiva en fri och självständig berättelse. Det är tyvärr oftast svårt att få en sådan där fri berättelse av vittnet, utan det måste i regel bli en komplettering med frågor.

Om man nu skall gå in för det nya system, som herr Hedlund rekommenderat, att advokaterna skola höra vittnena, så kan det efter den nya reformens genomförande komma att gå till på det sättet, att advokaten, såsom nu ofta sker, tar upp vittnet på sitt kontor för att på förhand höra vittnet — det är fullt naturligt och fullt lojalt — vad han känner till i saken. Efter att ha frågat vittnet om det och det, fastslår advokaten till slut, att vittnet känner till det och det. Vittnet betänker kanske vid detta privata förhör icke så noga vad han säger. Han kan där vara utsatt för en viss press och går med på en del, om vilket han vid närmare betänkande inte säkert kan ta på sin ed att det verkligen förekommit. Men har då ett sådant förhör föregått domstolsförhöret och sedan advokaten själv inför domstolen skall höra vittnet, då vore det eget, om icke vittnet inför domstolen på ed sade precis vad han sagt vid det tidigare privata förhöret.

Jag tror för min del, att det måste vara till fördel för utletandet av sanningen i en rättegång, att en fullkomligt opartisk och fullkomligt objektiv person leder vittnesförhöret. Det behöver icke vara fråga om någon medveten suggestion från advokatens sida, då han leder vittnesförhöret, men det blir alldeles självfallet en omedveten suggestion från hans sida för att få fram just det som han utgår från att vittnet vet. Det måste enligt min mening leda till ett bättre resultat ur sanningens synpunkt, om rättens ordförande, som inte har något intresse av processens utgång, får förhöra vittnena.

Då säger herr Hedlund i Östersund, att om nu rättens ordförande får höra vittnena, så blir det lätt så, att man om rättens ordförande får den uppfattningen att han inte är opartisk. Han måste ställa en del frågor och ställa dem kanske så, att hans opartiskhet kommer i fråga. Jag vill säga, att det är en dålig domare, som leder ett vittnesförhör på ett sådant sätt, att hans opartiskhet kommer i fråga. En domare som har någon vana vid handläggning skall kunna leda ett vittnesförhör så, att han får fram ur vittnesmålet allt som är relevant för målet, utan att det behöver falla den minsta skugga på honom, den minsta misstanke om att han på något sätt är engagerad i rättegången eller på något sätt är partisk.

Det är således enligt min uppfattning inte någon tvekan om att det skulle vara förenat med en viss risk, om vi här följde herr Hedlund i Östersund och alltså fullkomligt kastade över ända det nuvarande systemet med ett opartiskt lett vittnesförhör och i stället läte vittneshörandet ankomma direkt på de intresserade parterna.

Nu kan man gentemot detta säga, att vad reservanterna här föreslagit inte är så farligt, eftersom förslaget går ut på att domstolen dels kan hindra advokat att fortsätta höra ett vittne, om domstolen finner att detta sker på ett mindre lämpligt sätt, dels kan helt taga ifrån en advokat rätten att leda för-

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

höret, om det visat sig att han missbrukat denna rätt. Men om ett förslag sådant som reservanternas går igenom, blir det naturligtvis så, att domstolarna i allmänhet komme att draga sig för att taga ifrån en advokat rätten att höra vittnen, då detta är en mycket allvarlig prickning av en advokat. Om en domstol, vare sig det sker före vittnesförhöret eller under pågående vittnesförhör, säger till en advokat, att man inte längre kan tillåta honom att leda förhöret, utan att domaren själv måste taga hand därom, så är detta, som sagt, en allvarlig sak för advokaten, och man får komma ihåg, att domstolarna inte äro särdeles angelägna om att på detta sätt pricka en advokat, även om man skulle finna, att hans ledning av vittnesförhöret inte är tillfredsställande.

Jag tror alltså inte, att den rätt, som reservanterna här vilja ge domstolen att antingen från början förbjuda en advokat att förhöra vittnen eller under pågående vittnesförhör beröva honom denna möjlighet, i praktiken kommer att ha så stort värde. Jag tror, att man gör mycket klokare i att gå försiktigt fram härvidlag och bygga vidare på den gamla ordningen, enligt vilken den opartiske rättens ordförande får försöka leta fram vad som är sant och riktigt, än att slå in på den nya väg, som här ifrågasatts av reservanterna. Även enligt Kungl. Maj:ts av utskottsmajoriteten tillstyrkta förslag finns möjlighet för rättens ordförande att överlämna vittneshörandet till advokaten, och det kan finnas tillfällen, då detta är både lämpligt och riktigt.

Herr Hedlund i Östersund säger, att om man här följer Kungl. Maj:t, har man inte fullständigt tagit konsekvenserna av muntligheten. Detta system, att rättens ordförande skulle leda vittnesförhöret, vore något som strede mot principerna i övrigt för hela denna rättegångsreform. Jag kan inte gå med på att en sådan ståndpunkt skulle vara riktig. Herr Hedlund argumenterar på följande sätt. Då det gäller för parterna att lägga fram sina synpunkter och ange sina ståndpunkter, handla de fullkomligt fritt. Domaren sitter bara där passiv och lyssnar till vad de säga. Konsekvensen skulle då kräva, att också när det gäller vittnesförhöret skall domaren sitta passiv och lyssna.

Nu kommer det säkerligen inte efter den nya processordningens genomförande att bli så, att domstolens ledamöter då det gäller parternas framträdande komma att bliva helt passiva. Åtminstone synes det mig vara en tröstlös uppgift att sitta som domare och bara höra på vad parterna ha att anföra. Jag tar för givet, att en domare även efter rättegångsreformen kommer att utöva processledningen, och jag hoppas, att han kommer att utöva en ganska kraftig processledning, innebärande att han, om inte parterna självmant föra fram det som är relevant i rättegången, tar initiativ för att få fram allt sådant. Men om han gör det, kan enligt herr Hedlunds argumentering hans opartiskhet komma i fara. Så fort han överhuvud taget släpper in fullkomligt passiva roll av lyssnare, riskerar han nämligen enligt herr Hedlunds uppfattning att förlora sin opartiskhet. Men lika litet som det enligt min mening innebär någon fara att rättens ordförande försöker att komplettera den utredning, som parterna kommit med, lika litet innebär det någon fara, om han själv frambringa ur vittnesförhöret vad som är av betydelse. Detta kan enligt min uppfattning inte strida mot någon av de principer, som äro grundläggande för den nya rättegångsordningen. Det strider inte mot muntligheten, inte mot omedelbarheten och inte mot koncentrationen. Det strider överhuvud taget inte mot den nya rättegångsordningen utan står väl i överensstämmelse med denna.

Jag ber, herr talman, att på denna punkt få förorda bifall till utskottsmajoritetens förslag, som är detsamma som Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Lindqvist: Herr talman! Sedan jag begärde ordet ha ju sakkunskapen och erfarenheten kommit till uttryck i statsrådet Bergquists anförande, och

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

bättre än han motiverade utskottsmajoritetens ståndpunkt kan jag inte göra det. Därför nöjer jag mig, herr talman, med att yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Herr Gezelius: Herr talman! Efter statsrådet Bergquists anförande finner jag anledning att säga några ord i denna fråga. Jag hade ursprungligen inte tänkt yttra mig i den, men när nu den gamle gode stadsdomaren framfört sina synpunkter genom herr statsrådet, kan jag inte underlåta att mot den uppfattning, som hävdades av honom, ställa en motsatt uppfattning.

Statsrådet Bergquist levde tydligen kvar i det nu rådande systemet för uppbyggande av vittnesbevisning, och han manade fram bilden av det oskick, som pågått vid alla våra domstolar, i viss mån accepterat och stött av dåliga domare, nämligen förhör med stöd av vittnesintyg, och av ett vittnesförhör, som utslutande sköttes av en starkt processledande domare. Både statsrådet Bergquist och jag syfta emellertid här till precis samma sak, nämligen framletandet av sanningen. Jag kan nämligen försäkra, att det inte är något advokatintresse, som jag härvidlag bevakar, utan utslutande partsintresset av att få fram sanningen i målet.

Men om frågan hur detta skall gå till kan man naturligtvis ha olika meningar. Det är mycket möjligt, att statsrådet Bergquist på vissa punkter kan ha rätt i vad han här sagt, men jag är fullt och fast övertygad om att ur andra mer väsentliga synpunkter är den uppfattning, som jag har i denna fråga, den riktiga.

Om den gode domaren, som vid förhöret är väl insatt i saken, är måhända ur partens synpunkt icke mycket att säga. Men när den mindre gode domaren, som har fått en ytlig uppfattning av själva målet men som känner som sin skyldighet att hindra, att parterna höra vittnena, sätter i gång vittnesförhöret med utgångspunkt från den uppfattning, som han just då har om målets läge, kan det hända, att han, om han finner att ett vittne inte kan svara riktigt på någon punkt, omedvetet suggererar fram det besked, som han tycker passa för att få en helhetsbild av det händelseförlopp det kan vara fråga om. En parts ombud kan ju göra precis detsamma, men när domaren från sin höga ställning har suggererat fram ett sådant svar, finns det icke något korrektiv. Och även om det bara vore i ett fall på hundra, som parten eller hans ombud komme i den situationen, att de måste säga till domaren, att en fråga vore otillåten eller kunde betraktas som snärjande eller att vittnet svarat fel, så vore genast domarens ställning förvandlad och hans auktoritet bruten. Det gör kanske inte så mycket vid nuvarande rättegångsordning, men det kommer att betyda oerhört mycket vid den rättegångsordning, som vi nu gå att förverkliga.

Vad jag då främst tänker på är, att bevisprövningen blir fullkomligt fri. Det gäller att i varje särskilt fall fritt bedöma ett vittnesmåls värde, och detta betyder i sin tur, att man måste ställa mycket närgångna frågor till vittnena för att kunna klargöra, hur det förhåller sig med deras opartiskhet. Det blir ju inte numera så, att vittnesjäva kommer att anföras, utan vittnena få höras, även om de ha förbindelser med parterna och del i saken på ett helt annat sätt än tidigare, och detta gör, att man får lyssna mycket spánt på vittnesuttalandena för att kunna avgöra deras värde. Domaren bör därför inta en såvitt möjligt oavhängig ställning till själva förhöret.

Nu säger man, att det är så farligt, att parterna höra vittnen, därför att en parts ombud kan ju tidigare ha haft vittnet i fråga uppe på sitt kontor och preparerat honom på ett sådant sätt, att vittnet är på det klara med vad han skall säga. Men för det första få ju vittnena enligt den nya förhandlingsordningen inte ha något intyg med sig, och för det andra är det inte heller vid nu-

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

varande ordning riktigt så som statsrådet Bergquist sade, att en vittnesutsaga blir sådan som han är på det klara med att den bör vara, sedan han pratat med advokaten, ty vittnet ställes ju omedelbart efter det första förhöret under motförhör av den andra partens ombud.

Jag har emellertid klart för mig — och det är väl detta som mest skiljer oss åt — att ett aldrig så dåligt lett vittnesförhör av ett ombud ger mera av sanningen än ett skickligt och inrutat upplagt vittnesförhör av domaren. Jag har ännu aldrig träffat ett vittne, som känt sig ängslig inför någon av parterna eller deras ombud men väl inför domaren med hans auktoritet. Det är också — och detta är dock en organisationsfråga — att vända upp och ned på gängse principer, om man först kastar fram den största auktoriteten, mot vilkens misslag det inte finns något korrektiv, i stället för att spara denna domarens auktoritet och låta parterna, om aldrig så valhant, framställa sina frågor, för att sedan domaren med sin auktoritet skall kunna, om så behövs, ingripa och leda förhöret in i rätta fåror, allt till sanningens riktiga utletande.

Jag tror inte, att man kommer någonstans med att mot den gode domarens hörande av vittnen ställa den dålige advokatens och så säga, att det är i högsta grad betänkligt, att advokaten förhöra vittnen. Man bör i stället göra sig den frågan: på vad sätt får jag fram sanningen i ett mål? Får jag det genom att kasta fram domaren, den gode eller dålige, med hans auktoritet, när det gäller vittnesförhör, eller genom att låta vittnena först höras av parterna?

Det är mycket möjligt, att kammaren i dag kommer att följa statsrådet Bergquist i denna sak, men jag tror, att när vi ha frigjort oss från det gamla systemet och vuxit in i den nya processordning med fri förhandlingsordning, som skall i ett sammanhang lägga fram för en opartisk domare, icke engagerad i utredningen i målet, tvistens läge, då komma säkerligen de synpunkter, som här ha anförts av herr Hedlund i Östersund och mig, att bli till fulla beaktade. Den tidpunkten är tyvärr kanske inte inne i dag.

Herr *Vougt* instämde häruti.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Trots vad här sagts av statsrådet Bergquist, vilken ju är fackman på området, vidhåller jag alltjämt, att det inte passar in i den nya rättegångsordningen, att man låter domaren höra vittnena, och jag vill söka ytterligare klargöra detta.

Parterna bli nu ålagda att inställa sig personligen vid huvudförhandlingen men få ju mycket väl vara biträdda av rättegångsombud, och de skola vid denna huvudförhandling bevisa alla påståenden, som de gjort vid förberedelsen. Rätten skall bara lyssna till, hur de bevisa sin sak. Är det då inte, statsrådet Bergquist, litet underligt, att medan parterna sålunda ha skyldighet att plädera för sin uppfattning, skyldighet att åberopa sakkunnigytranden till stöd därför, skyldighet att prestera t. ex. kontrakt såsom belägg för sina påståenden, få de inte ha hand om framförandet av den väsentliga bevisningen, nämligen genom vittnen, utan måste överlämna till domaren att efter eget gottfinnande försöka pumpa ut ur vittnena vad domaren för ögonblicket själv vill veta av dem? Statsrådet Bergquist gav nyss en skildring av hur ett vittnesförhör går till. Det är fullkomligt riktigt, att vid nuvarande rättegångsordning går det till på det sättet, att advokaten kallar ett vittne till sig och söker genom att utfråga vittnet få fastslaget, att vittnet är med på just det som advokaten vill ha fram. Sedan gör advokaten en skriftlig sammanfattning av vad vittnet sagt, och så går vittnet till rätten och beedigar denna utsago. Om detta system finge råda i den nya rättegången, då finns visst fog att behålla gällande ordning för vittnesförhör. Men, statsrådet Bergquist, är inte den väsent-

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

ligaste tillgången i fråga om utletandet av sanningen vid den nya ordningen den, att något sådant inte får förekomma där? Rätten får inte taga emot skriftliga utsagor, utan vittnet skall själv inför rätten berätta vad han vet i saken och därmed jämmt.

Jag är ju lekman och har inte den erfarenhet, som statsrådet Bergquist har såsom domare eller herr Gezelius har såsom advokat, men det är rätt intressant, att jag mer och mer kommit till den uppfattningen, att det här är fråga om en prestigestrid mellan advokater och domare. Domarna anse ganska allmänt, att det är de, som skola leda vittnesförhöret, och lika allmänt anse advokaterna, att de skola göra det. Vi, som äro varken domare eller advokater men som skola taga ställning till den sak det här gäller, måste då fråga oss: vad är det rätta? Jag anser inte att våra advokater skola erhålla sådan ställning att domarnas prestige tar skada. Men nog tycker jag, att advokaten har rätt, då han säger: det är ju i Herrans namn vi, som skola bevisa allting; då må det också vara oss tillätet att med våra vittnen styrka vad vi vilja bevisa. Vad domaren vill få vittnat om, det kommer nog fram, även om domaren icke leder vittnesförhöret.

Jag tror, att sedan ett vittne, när domaren leder vittnesförhöret, svettats ut i kampen att tala inför domaren, då är det bra litet värt, vad sedan advokaten frågar om. Ty då tänker vittnet: »Nu är jag fri från alla bekymmer.» Det är ytterst svårt för advokaten — det säga advokaterna mycket allmänt — att sedan domaren förhört vittnet om allt vad domaren anser skall bevisas, därefter genom frågor från advokaten själv leda in förhöret på den linje, som advokaten vill ha för att bevisa vad han vill ha bevisat.

Det är naturligt att i kväll andra kammaren bifaller Kungl. Maj:ts förslag; jag har aldrig tänkt något annat. Men jag måste säga än en gång, att när den nya rättegångsordningen, som statsrådet Bergquist varit med om att föra fram från regeringshåll, kommer i tillämpning och varit i tillämpning någon tid, komma alla att inse, att man måste övergå till att parterna få leda vittnesförhöret.

Det är också en annan sak som vi få taga hänsyn till, nämligen att alla domare, stads- och lantdomare, icke äro av statsrådet Bergquists typ. Jag tror ju, att han mer än de flesta domare besitter förmågan att leda ett vittnesförhör. Jag tror dock att han bättre sköter den uppgiften som advokat. Men domare äro icke mer än människor. Många av dem besitta nog icke de förutsättningar att leda vittnesförhöret, som den nya rättegångsordningen kräver, och många göra det. Samma är förhållandet med rättegångsbiträdena. Tiden får visa vem av parterna som är mest skickad härför.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till herr Linnérs reservation.

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Herr Gezelius var i sitt anförande mycket bekymrad för de dåliga domarna, men han var icke bekymrad för de dåliga advokaterna. Jag vill säga, att den lagstiftning, som vi stå i begrepp att genomföra, skall överhuvud taget icke taga sikte på dåliga domare, utan den skall taga sikte på goda domare, liksom den ej bör taga sikte på dåliga advokater utan på goda advokater. Mitt anförande var byggt därpå, att vi skola ha både goda domare och goda advokater. Men även om dessa två lyckliga förutsättningar äro uppfyllda, anser jag alltjämt, att det bästa är, att av dessa två goda medspelare den gode domaren får leda förhöret. Ha vi en omdömeslös domare — sådana finnas tyvärr — hjälper det icke mycket med herr Gezelius' recept att följa reservanternas, ty denne omdömeslösa domare kommer att så fort som möjligt taga ifrån parten vittnesförhöret och övertaga det själv, och sedan har han samma möjlighet som en dålig domare har enligt

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

Kungl. Maj:ts förslag att förstöra vittnesförhöret. Man kommer ej till rätta med svårigheterna på herr Gezelius' väg.

Herr Hedlund i Östersund sade i sitt anförande nu något annat än i sitt första anförande. Då sade han att detta var den viktigaste frågan i hela reformen, men nu nämnde han att det blott vore en prestigestrid mellan domare och advokater. Det är icke riktigt; jag tror icke alls, att man kan påstå, att det är en prestigestrid. Under de år jag satt som domare hände det då och då, att jag — trots att det knappast var tillåtet enligt nuvarande rättegångsordning — ville överlåta åt advokaten att leda vittnesförhöret i saker, där jag ansåg det bättre att advokaten ledde det. Det var ingen prestigeförlust från min sida, att överlåta det åt advokaten, utan jag trodde att det var bättre för saken. Tyvärr hade det det resultatet, att advokaten bad att få slippa leda vittnesförhöret. Jag hade ingen framgång med den processreform utan lagstiftning, som jag sökte genomföra.

Sedan gjorde herr Hedlund det påståendet, att det är ganska egendomligt — när parterna själva förstå att argumentera och för domaren framlägga hela det processmaterial, som de vilja att han skall bedöma — att domaren skall rycka in, när de komma med vittnen, och bestämma vad vittnena skola frågas om. Jag vill erinra herr Hedlund om, att domaren icke bestämmer vilka vittnen som skola komma in. Det är parterna som bestämma det. Det är icke fråga om att domaren bestämmer vilken bevisning som skall komma fram i målet; det är parternas sak. Det gäller bara för domaren att ur den bevisning parterna förebrija söka få fram det riktiga resultatet. Domaren kommer enligt den nya ordningen icke till huvudförhandlingen som en person, fullkomligt ovetande om vad som förekommit och skall förekomma vid rätten, utan det är tvärtom så, att parterna vid den förberedande behandlingen skola omtala, vilken bevisning de tänka förebrija, vilka saker de anse sig kunna styrka genom vittnen o. s. v. Domaren har, då han sätter sig till huvudförhandlingen för att leda vittnesförhöret, en ganska god bild av vad som skall styrkas i målet och vilka saker det är av betydelse att tillfråga vittnet om. Han vet vad som är av betydelse; han vet vad det gäller att förebrija bevisning om. Då är han en dålig domare om han icke utan att giva sig sken av partiskhet kan få fram vad som är av betydelse i saken.

Herrarna Hedlund i Östersund och Gezelius anförde båda, att om andra kamraren i dag visar sig så fåkunnig, att den ej följer reservanternas, komma reservanternas efter några årtionden att segra. Jag vill icke spå, hur det blir i framtiden. Det är tänkbart, att vi komma att slå in på den vägen. Men jag har den uppfattningen, att för vårt folks kynne passar det bäst, om vi bibehålla den nuvarande ordningen. Jag tror, att den kommer att leva kvar mycket länge här i Sverige.

Herr Gezelius: Herr talman! Statsrådet Bergquist var i sin konservatism ense med mig på en punkt. Det var, att problemet avser icke de goda domarna och de goda advokaterna, utan det gäller, hur man skall komma till rätta med de dåliga domarna — där de möjligen finnas — och med de dåliga advokaterna, som enligt många äro legio. Jag har pekat på, att det är de dåliga domarna, som lagstiftningen måste taga sikte på, när det gäller parternas och rättssäkerhetens intressen. Ty mot domaren, när han leder förhöret, finns intet egentligt korrektiv. Det enda skulle vara att någon uppstudsigt advokat eller part sätter sig upp emot honom och påvisar, att domaren äventyrar rättssäkerheten genom sitt sätt att leda förhöret.

Statsrådet Bergquists bekymmer för hur man skall komma till rätta med de dåliga advokaterna tycker jag äro av en helt annan och mycket mindre

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

storleksordning. Där sitter domaren med all makt i sin hand att taga ifrån denne advokat vittnesförhöret och giva honom vilken reprimand som helst. Jag tror icke, att någon god advokat skulle utsätta sig för denna risk att få en sådan reprimand. I det engelska systemet, där advokaten har att leda förhöret, anses det för övrigt i hög grad förnedrande för denne att få en skrapa från domaren för att han framställt otillbörliga frågor eller på annat sätt sökt uppträda otillbörligt före eller under vittnesförhöret. Mot den dålige advokaten finnas alltså många korrektiv.

Problemet, som står kvar, blir: Hur skall man i rättssäkerhetens, parternas och vårt eget intresse komma till rätta med den dålige domaren? Det gör man ej genom att giva honom allena makt att leda bevisningen i rättegången.

Jag tror icke som herr Hedlund i Östersund, att det här är någon prestige-strid, och jag tror, att flera domare numera äro ense med advokaterna om att det enda rätta är att i en ny rättegångsordning parterna få full frihet att förhandla inför domaren.

Under reservationen stå också herrar Siljeström och Schlyter. Det bör ju kanske vara något belägg för att även domare äro på det klara med att detta är något, som en gång måste genomföras.

Till sist vill jag säga, att jag delar icke herr Hedlunds pessimism. Jag tror, att kammaren skulle kunna följa oss efter det anförande som statsrådet Bergquist berett mig tillfälle att hålla.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag vidhåller alltjämt, att denna detalj i förfarandet är en av de viktigaste. Att jag sedan säger, att jag tyckt mig märka en prestigestrid mellan domare och advokater, förringar, herr statsrådet Bergquist, icke alls mitt påstående, att detta är en av de viktigaste detaljerna i förfarandet. Statsrådet Bergquist talade för en stund sedan om, att domaren vet lika bra som parten, vad vittnet skall höras om. Det är icke jag, herr statsrådet Bergquist, så övertygad om. Vid den förberedande förhandlingen har parten skyldighet att tala om vad han vill bevisa i rättegången och då även angiva, vilka vittnen han vill åberopa. Men vid förberedelsen har icke rättens ordförande — eller rätten som det heter — hört vittnena. Han vet blott, att vittnet A kommer att inkallas för att styrka de påståenden som parten har gjort. Advokaten däremot eller parten själv vet, vad han vill fråga vittnet om och hur han vill lägga vittnesförhöret för att genom vittnets sanna utsaga bevisa riktigheten av vad han säger. Allt vad som förekommit före huvudförhandlingen — även om domaren lyckats tala vid vittnet — får icke ligga till grund för domen. Under sådana förhållanden har det ej, herr statsrådet Bergquist, betydelse, vad domaren vet tidigare om materialet, eftersom intet annat får ligga till grund för domen än vad som förekommer vid själva huvudförhandlingen.

Jag vidhåller alltjämt, att de opartiska åhörarna av denna debatt mellan domare och advokat — och jag räknar mig till de opartiska — fått den uppfattningen, att det riktiga är att parterna höra sina vittnen. I striden härom mellan advokater och domare komma domarna denna gång att avgå med segern. Därtill har särskilt statsråden Bergquist lämnat ett avgörande bidrag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av 36 kap. 17 § rättegångsbalken, dels ock på godkännande av den lydelse av samma paragraf, som föreslagits i den av herr Linnér m. fl. vid paragrafen fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gezelius begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren godkänner första särskilda utskottets förevarande förslag till lydelse av 36 kap. 17 § rättegångsbalken, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av samma paragraf, som föreslagits i den av herr Linnér m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt berörda paragraf i den av utskottet föreslagna lydelsen.

36 kap. 18—25 §§, rubriken till 36 kap., 37—41 kap., rubriken till tredje avdelningen, 42 kap. samt 43 kap. 1—4 §§.

Godkändes.

Enligt utskottets förslag skulle 43 kap. 5 § hava följande lydelse:

5 §.

Förhandlingen skall vara muntlig. Part äge ej ingiva eller uppläsa skriftlig inläga eller annat skriftligt anförande; yrkande må dock uppläsas ur skrift.

Vid denna paragraf hade reservationer avgivits:

av herr *Linnér* med instämmande av herr *Siljeström*;

av herrar friherre *De Geer*, *Persson* i *Falla* och *Werner*, vilka yrkat, att ifrågavarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

5 §.

Förhandlingen skall vara muntlig. Yrkande må uppläsas ur skrift, men eljest må part ej ingiva eller uppläsa skriftlig inläga eller annat skriftligt anförande. När särskilda skäl föranleda därtill, må dock rätten medgiva part, som själv utför sin talan, att uppläsa av honom författad skrift.

Efter föredragning av paragrafen anförde:

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Jag begärde ordet därför att denna paragraf berör muntligheten inför rätta. Det har framhållits, att denna nya reform skulle vara till fördel för den rättssökande allmänheten. Man har också härvidlag åberopat sig på gammal hävd och hänvisat till äldre lagar på detta område. Jag vet icke, huruvida man också därvid syftat till 1347 års lag, vilken icke antogs förrän 1442, men i varje fall syftar man till gammal rätt och äldre praxis. Därvid vill man göra gällande, att då muntligheten var utmärkt under äldre tider så skall den också vara det nu. Man glömmer härvid, att skrivkunnigheten icke var så utbredd under äldre tider. Det är gott och väl, när nu så många tro, att den fullständiga muntligheten skall kunna med fördel genomföras. Man talar om i motiven att det är lätt för domare och parter att uppfatta och riktigt bedöma en muntlig framställning även ur rättssynpunkt, medan det är ytterst svårt att bedöma en sak som redogjorts för i skrift, om den endast får uppläsas men icke ingivas till rätten. Framtiden kommer väl att visa, om dessa antaganden äro riktiga eller icke. Alla rättssökande äro säkerligen icke goda talare, och fråga är om alla, som skola kära eller svara, kunna framställa sin sak muntligen på ett klart och lättfattligt sätt. Här ha funnits riksdagsmän, som väl kunnat framlägga sina syn-

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

punkter skriftligen men som haft ytterst svårt att göra det muntligen. Riksdagsmännen skola ändock vara talare i detta ords bästa bemärkelse.

Ingen begär väl heller, att varje advokat eller varje annat ombud skall vara en fulländad talare. Torgny Lagman framförde sina synpunkter muntligen, men det var säkerligen icke många av hans samtida, som kunde mäta sig med honom. För min del tror jag icke på muntligheten vid domstolarna, och jag torde i detta hänseende befinna mig i gott sällskap.

Statsrådet Gärde har i 1931 års proposition om denna sak anfört följande: »Vad jag nu anfört angående de betydelsefulla uppgifter, som i en förbättrad rättegångsordning tillkomma åklagarna, äger i viss mån tillämpning även å parternas ombud. Jämväl å dem ställas i ett koncentrerat, muntligt förfarande ökade anspråk. Visserligen kan ett dylikt förfarande ej sägas giva en annan karaktär åt de uppgifter som ävila ombuden. De ha liksom nu att förbereda målens handläggning, att inför rätten förebringa det material, som huvudmannen vill åberopa, samt att framlägga sin uppfattning rörande det faktiska och rättsliga bedömandet därav. Det är emellertid tydligt, att ett koncentrerat, muntligt förfarande kräver av ombuden en sorgfällig förberedelse, fullständig överblick över processmaterialet samt förmåga att framlägga och belysa detsamma. Med hänsyn härtill är det nödvändigt, att tillgång finnes till en kår av väl utbildade personer, vilka i sin verksamhet för den rättssökande allmänhetens betjänande äga såväl förmåga som vilja att främja en god rättegång. Efter införande av en på akusatorisk grund byggd straffprocess måste även, för vinnande av en allsidig utredning och för tillvaratagande av den tilltalades berättigade intressen, stora anspråk ställas på de personer, vilka förordnas såsom försvarare åt anhållna eller häktade. Att vårt nuvarande advokatstånd i stort sett äger förutsättningar att fylla dessa krav torde icke kunna betvivlas. Sålunda har under den senaste mansåldern en betydande förbättring av advokatståndets rekrytering ägt rum.»

Det muntliga förfarandet skall också åstadkomma större snabbhet i domstolsförfarandet, uppskoven skola icke bli så många om ens några, och kostnaderna skola till följd därav bli mycket små i förhållande till nuvarande processkostnader. Detta är ett önskemål, som kan delas av de flesta. Men man måste ställa frågan: Är denna teori riktig? Förberedelsen drager också den kostnader, och den förberedelse, som parterna måste bereda sig till, kostar också något. Skall en advokat eller ett ombud instudera allt som kan komma att höra till målet så väl, att han muntligen och i ett sammanhang skall kunna framföra alltsammans, kommer det att taga tid, och den rättssökande allmänheten får betala vad det kostar.

Denna tid, som ligger före förberedelsen, kan bli ganska lång och till följd härav förenad med dryga kostnader, mot vilka icke kan resas någon invändning. Den rättssökande allmänheten torde knappast komma att få det billigare, om man tager med alla kostnaderna i beräkningen. Däremot kan det tänkas, att det vid själva domstolen blir billigare än för närvarande. En framtida statistik kommer förmodligen att visa detta.

Riksdagen har också vid behandlingen av propositionen nr 80/1931 uttalat önskemålet, att, om parten själv svarar i mål, han skall äga rätt att läsa upp en av honom själv författad skrift. Detta önskemål har icke tagits hänsyn till under motivering att det skulle vara svårt avgöra, huruvida vederbörande själv författat skriften eller icke. Det skulle kunna tänkas, att han ginge till en sakkörare, som till och med vore förbjuden att uppträda inför rätta, och av honom finge skriften uppsatt. (Härom kan man ju se vidare å sid. 446 processlagberedningens förslag del II.) Detta har ansetts vara en tillräckligt stark motivering för att riksdagens önskemål icke beaktats. Här är motiverat

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

att fråga: Kan det icke tänkas, att en part blir uppmanad att muntligen framföra andras tankar vid det muntliga förfarandet? Skulle icke en person, som själv förklarats obehörig föra andras talan vid domstol, kunna råda en part att framföra vilka synpunkter som helst inför domstolen? Han skulle även kunna — och detta fullt okontrollerbart — lämna sin klient en skriven handling och anmoda honom lära sig innehållet utantill för att muntligen framföra ärendet vid rätten. Inte kommer det muntliga förfarandet att utgöra någon garanti för att det är partens egna ord som användas.

Bäst hade varit, om man överlätit till domstolen att avgöra, i vilken utsträckning skriftliga handlingar skulle få läsas upp eller åberopas. För att få ett snabbt och ändock säkert domstolsförfarande kunde man inskränkt rätten att söka och erhålla det så vanliga fjorton dagars-uppskovet, ett önskemål, som för övrigt framförts redan vid behandlingen av propositionen nr 80/1931.

Jag vill, herr talman, med dessa ord endast be att få yrka bifall till den av herr Linnér vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Denna paragraf innehåller de grundläggande bestämmelserna om muntlighetens tillämpning. Det heter där: »Förhandlingen skall vara muntlig. Part äge ej ingiva eller uppläsa skriftlig inlaga eller annat skriftligt anförande; yrkande må dock uppläsas ur skrift.» Det är påfallande, hur rigoröst och oböjligt denna regel är utformad. Efter ordalydelsen skulle det inte vara möjligt för en domare att någonsin låta en part få framföra en framställning, som han, för att få erforderlig reda och klarhet i anförandet, skrivit ned på ett papper. Även den, som obetingat ansluter sig till muntligheten som grundläggande och genomgående princip vid rättsförhandlingar, kan dock finna det lämpligt, att rätten må kunna i särskilda fall tillämpa muntlighetsregeln med någon modifikation. Inte så, att inlagor skulle under huvudförhandling få ingivas och behandlas som processmaterial — och det är detta, som är avgörande för muntligheten — utan så, att en part, som har svårighet att göra en muntlig framställning av sin sak redig och sammanhängande, kan få framsäga sitt anförande efter en avfattning på papperet. Om detta inte blir någon parts ovillkorliga rätt utan något, som rätten kan efter omständigheterna medgiva eller avslå, så torde inte några missbruk därav kunna befaras.

Det svenska folket i gemen har inte lätt för att tala. Särskilt är detta fallet med dem, som leva i mera glest bebyggda trakter, men överhuvud taget har svenska folket — naturligtvis med många undantag — en markant svårighet för muntlig framställning. Och denna svårighet ökas helt naturligt, då det är fråga om att tala vid särskilt viktiga och högtidliga tillfällen. Och för menige man är det ett viktigt och högtidligt tillfälle, då han uppträder och talar inför en domstol, vilket han kanske aldrig gjort förr under sin levnad och kanske inte heller mer kommer att göra. En under sådana förhållanden förklarlig nervositet kan omöjliggöra en redig och sammanhängande framställning av en annars fullt redig och kunnig part. Och att det omedelbara talandet ofta är förenat med svårighet, kan belysas med exempel inte bara från denna kammare, där ledamöterna ofta tala med hjälp av papper. Och riksdagsmännen fingo ändå i processutskottet det betyget att vara eliten av det svenska folket, och då kan man lätt föreställa sig, hur lätt eller rättare sagt, hur svårt icke-elitmänniskorna, otränade som de äro i talandets konst, skola ha att framträda och utan hjälpmedel tala inför en domstol. Men jag tänkte på ett särskilt fall, ganska färskt och sammanhängande med denna frågas behandling här i riksdagen, som jag finner ganska belysande. För några veckor sedan hölls i stora partilokalen en informationsammanskomst, där

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

domhavanden i Nedersiljans domsaga delgav riksdagens ledamöter erfarenheterna av muntligt förhandlingssätt vid denna häradsrätt. Erfarenheterna voro uteslutande gynnsamma, och annat var ju inte att vänta. Framställningen var intressant och ganska lärorik. Efter häradshövding Leches föredrag uppträdde två nämndemän från rätten, för att omtala sina intryck och iakttagelser vid tillämpningen av det muntliga förhandlingssättet. Det var tydligen redlige dannemän, män, som voro prövade och erfarna i allmänna värv och som voro särskilt utvalda inom rätten såsom lämpliga att inför en församling redogöra för vad de hört och sett och förnummit. Och det gjorde de fullt oklanderligt, enkelt och redigt, och de bestyrkte häradshövdingens framställning om hur bra muntligheten fungerat. Men det märkliga var, att de talade varje ord från papperet. Hela framställningen om de ganska enkla iakttagelser och erfarenheter, som gjorts, var på förhand nedskrivna och upplästes vid mötet. Säkrare voro alltså inte dessa utvalda och helt visst kloka och kunniga män om sin förmåga att på ett tillfredsställande sätt tala om vad de sett och hört; och därför skrevo de först ned sina iakttagelser och läste så upp det hela.

Bör inte detta exempel lära oss, att man inte skall ställa alltför rigorösa krav på att part skall alltid föra sin talan inför domstol utan hjälp av en skriftlig avfattning? Att parter i många fall kunna göra det, hoppas jag skall vara fallet, ehuru jag inte är säker på, att det kommer att ske i någon större utsträckning. Men, kan det sägas, det finns ju advokater att anlita, och då behöver inte part tala inför rätten annat än möjligen för att besvara framställda frågor. Ja, det är riktigt, men nog är det önskvärt, att part skall kunna, åtminstone i enklare mål, själv föra sin talan och inte av alltför hårda och tvingande processregler nödgas anlita advokat med de kostnader och besvär i övrigt det har med sig.

Överväganden av detta slag ha gjort, att tre reservanter, friherre De Geer, undertecknad och herr Werner, ha föreslagit ett tillägg till 5 § av följande lydelse: »När särskilda skäl föranleda därtill, må dock rätten medgiva part, som själv utför sin talan, att uppläsa av honom författad skrift.» En sådan formulering skulle ge möjlighet för rätten att tillämpa muntlighetsregeln med mjukhet, så att part kunde i särskilda fall få framsäga ett yttrande från papperet. Jag tror nog, att en klok domare skall tillåta det ändå för att inte onödigtvis försvåra partens möjlighet att delta i förhandlingen, men det är ju bättre, att detta sker inom processreglernas ramar än utanför. Och det finns naturligtvis bland domare likaväl som bland andra människor bokstavs-trälar, som kunna göra det svårt med reglernas tillämpning, om reglerna äro alltför stela och oböjliga.

Jag betonar än en gång, att vad vi här påyrka är intet attentat mot muntligheten, som oförbehållsamt accepteras, utan en av rent praktiska skäl motiverad modifikation.

Jag yrkar alltså, herr talman, vid denna paragraf bifall till den av friherre De Geer med flera avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Werner, Nilsson* i Kristinehamn och *Carlström*.

Herr Lindqvist: Herr talman! Det förvånar mig ganska mycket, att herr Persson, som har haft rätt mycket med detta lagstiftningsarbete att göra på ett förberedande stadium, framställer ett sådant yrkande, som det han nyss framförde. Det står ju klart för herr Persson och mig och för alla andra, som närmare ha tänkt sig in i det förslag, som nu föreligger, att muntligheten är en av hörnstenarna i det nya förfarandet. Det skulle enligt min mening vara

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

mycket farligt, om riksdagen här skulle bifalla vad herr Persson i Falla har föreslagit, ty det skulle bryta sönder allt vad vi förut i dag ha beslutat. Jag skall tillåta mig att här läsa upp, vad utskottet skriver om 5 §. Det står på sid. 123: »I 5 § upptages det grundläggande stadgandet om muntlighet vid huvudförhandling i tvistemål. Såsom framhållits i motiven, innebär föreskriften om att förhandlingen skall vara muntlig endast att processmaterialet skall framläggas i talets form. Däremot förbjuder föreskriften icke i och för sig, att vid förhandlingen skriftliga handlingar uppläses; sådan uppläsning är uppenbarligen nödvändig i fråga om skriftliga bevis, såsom skuldebrev, kontrakt eller korrespondens, samt skriftliga sakkunnigutlåtanden ävensom beträffande protokoll och andra handlingar från bevisupptagning, som ägt rum utom huvudförhandlingen.» Det skulle, som jag nyss sade, herr talman, vara mycket olyckligt, om riksdagen skulle bifalla herr Perssons i Falla yrkande. Det skulle bryta sönder det hela. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Jag yrkade bifall till herr Linnérs reservation på denna punkt. Jag skulle ha yrkat bifall till den reservation, som var avgiven av herr De Geer, och ber således att nu få ändra mitt yrkande härutinnan.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Herr Lindqvist sade, att den lilla modifikation, som vi föreslagit i fråga om denna paragraf, skulle bryta sönder allt vad vi i dag beslutat. Är det verkligen möjligt, att herr Lindqvist ett ögonblick kan tänka, att ett tillägg till 5 § av följande lydelse skulle kunna få en så oerhört katastrofal verkan: »När särskilda skäl föranleda därtill, må rätten medgiva part, som själv för sin talan, att uppläsa av honom författad skrift.» Skulle det verkligen vara så farligt? En part har, enligt denna formulering, ingen ovillkorlig rätt att få läsa upp ett skriftligt anförande, ty det ligger hela tiden i rättens hand att pröva, om det finns särskilda skäl att låta parterna få göra detta lilla avsteg från gällande regler. Jag kan bestämt försäkra herr Lindqvist, att under hela det förberedande arbete, som jag liksom herr Lindqvist har varit med om, jag hela tiden haft samma uppfattning som nu, att de regler, som här äro givna, äro för hårda och rigorösa. De medgiva icke domaren möjlighet till en sådan mjuk anpassning efter det verkliga livets förhållanden, som kan påfordras. Jag kan begå den indiskretionen — jag tror icke, den är så farlig — att omtala, att den formulering, som reservanterna här föreslagit, i ett par tre års tid stått att läsa i processlagberedningens förslag. Det är ju vanligt, att människor, som arbeta efter strikta principer, bliva strängare och principfastare, ju längre de arbeta. Så har också varit fallet här, och därför har bestämmelsen i sin slutliga utformning blivit så rigorös, men inte kan väl någon tro, att en bestämmelse, som under flera år av dessa skarpa jurister ansetts vara lämplig, helt plötsligt skulle befinnas medföra sådana katastrofala verkningar, att dess genomförande skulle kunna förstöra hela rättegångsreformen. Ingen kan väl föreställa sig något sådant. Nej, den bestämmelse, som vi här föreslagit, har ingen fara alls med sig, men den skulle förmodligen i en del fall möjliggöra för människor, som icke tro sig om att kunna framträda offentligt eller som icke kunna framträda offentligt, att själva föra sin talan inför rätta. Om utskottets förslag bifalles, bli dessa människor antagligen tvungna att anlita advokathjälp. Jag missunnar icke advokaterna de uppdrag, som de kunna erhålla, tvärtom, men jag anser ändå, att det finns fall, då man bör göra det möjligt för en part att i ett enkelt mål själv föra sin talan. Det är detta praktiska skäl, som motiverat vårt förslag.

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Det är alldeles riktigt, vad herr Persson i Falla säger därom, att det förslag, han fört fram, icke innebär någon nyhet. Han har redan på ett tidigare stadium framlagt detta förslag. Herr Persson vet också, vilken kritik som riktades emot förslaget. Herr Persson yttrade, att det förslag, som han nu framfört, tidigare ingått som ett led i processlagberedningens förslag. Det är också riktigt, men efter den kritik, som detta förslag mötte, har man ansett sig icke böra vidhålla detsamma.

Herr Perssons yrkande låter för all del mycket oskyldigt, men erfarenheten säger att om man ger en viss potentat ett finger, tar han snart hela handen. De sakkunniga på detta område äro rädda för att om man också bara ger det lilla finger, som herr Persson här föreslår, är man snart inne på ett skriftligt förfarande i större omfattning än både herr Persson i Falla och någon annan vill vara med om.

Herr **Gezelius**: Herr talman! I likhet med herr Lindqvist finner jag den av reservanterna föreslagna bestämmelsen i hög grad betänklig. Den öppnar nämligen möjlighet till ett skriftligt förfarande, som icke är i rättssäkerhetens eller parternas intresse.

Detta domstolens bedömande, att »när särskilda skäl föranleda därtill» taga emot en skrift, har under vår nuvarande rättegångsordning visat sig vara inkörsporten till ett utbrett missbruk av det skriftliga förfarandet. Vi ha för närvarande en muntlig och omedelbar rättegångsordning. En part har rätt att muntligt utföra sin talan inför svensk rätt, men domstolarna ha i hög grad, delvis på grund av egen bekvämlighet, uppmuntrat ett skriftförfarande. Jag anser därför att den av reservanterna föreslagna bestämmelsen är mycket betänklig med hänsyn till hela systemet.

Jag begärde emellertid inte ordet för att säga detta utan för att påpeka, att den motivering som anförts för detta förslag är ännu betänkligare ur partens synpunkt. Herr Persson i Falla sade, att han missunnar inte juristerna att få arbete med att biträda parterna. Men all erfarenhet visar att parter, som nu komma in med skriftliga svaromål i enkla brottmål eller andra mål, i regel inte själva ha författat skriften i fråga. Den har skrivits av en advokat eller sakkörare — många gånger har den skrivits av en sakkörare, som inte får uppträda vid domstol. Denna skrift är väl tillrättalagd för ett lämpligt svaromål: den motverkar sanningens utletande i ganska hög grad! Men vad värre är, den ställer den part, som åberopar denna på rummet gjorda skriftliga sammanfattning, i ett mycket sämre och farligare läge än om han själv enkelt hade lagt fram sin sak inför rätten. Det har inte kunnat spåras någon tendens hos de svenska domstolarna att inte hjälpa varje part till rätta, hur svårt han än haft för att uttrycka sig. Men det blir omöjligt för en domstol att rädda en person, som läser upp en av annan författad skrift och den innehåller utsagor, som ramla sönder vid förhör från rätten eller motparten.

Det är enligt min uppfattning i hög grad betänkligt att ge parterna en sådan anvisning, som inrymmer i reservanternas förslag. När därtill kommer, att metoden faktiskt skulle kunna bli en inkörsport till ett brytande av hela det system, på vilket rättegångsordningen är uppbyggd, har jag inte kunnat annat än ansluta mig till utskottets förslag.

Herr **Persson** i Falla: Om jag uppfattade herr Gezelius rätt, så talade han om faran för domstol att mottaga skrift. Det är ju inte alls fråga om den saken här. Ett papper, som en part har anteckningar på och använder som ett hjälpmedel vid sitt anförande, får han stoppa i fickan eller göra vad han vill med. Han inlämnar det inte till domstolen, det utgör inte något process-

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

material, det spelar över huvud taget ingen roll utan är endast ett hjälpmedel för vederbörande att i visst sammanhang föra fram vad han vill säga.

Jag tror att det är det som väsentligen skiljer oss härvidlag. Jag har hört det där resonemanget tidigare. Herr Gezelius och andra betrakta detta lilla hjälpmedel för en part såsom en fortsättning på det gamla skriftliga förfarande, med ingivande av skrifter som processmaterial. Vi ha inte en tanke på att det skall bli på det sättet, bestämmelsen kan inte utnyttjas så; den avser som sagt endast ett litet hjälpmedel för en part att föra fram vad han vill säga. Att det skulle vara så mycket farligare att tala från ett papper än att göra det utan är mycket svårt för mig att förstå. Säger man samma sak utan papper är det väl lika farligt som om man har några anteckningar framför sig.

Jag kan inte förstå, hur man kan göra sig skyldig till sådana överord som att denna bestämmelse skulle vara inkörsporten till ett nedbrytande av hela rättegångsordningen. Detta måste vara en oerhörd överdrift.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av 43 kap. 5 § rättegångsbalken, dels ock på godkännande av den lydelse av samma paragraf, som föreslagits i den av herr De Geer m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen; och blev paragrafen godkänd i den av utskottet föreslagna lydelsen.

43 kap. 6—13 §§, rubriken till 43 kap., 44 kap., rubriken till I under fjärde avdelningen samt 45 kap.—47 kap.

Godkändes.

Sedan 48 kap. föredragits, anförde

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Det är med tillfredsställelse jag tagit del av förslaget att införliva institutet strafföreläggande med den svenska rättsordningen.

Jag anser att strafföreläggande är en smidig och för mindre ordningsföreselser synnerligen lämplig form av bestraffning. Frågan är blott, om man inte med hänsyn till vårt lands underåklagare, som ju skola handhava detta strafföreläggande, sträckt sig en smula för långt då man — förmodligen på grund av lagrådets anvisning — övergivit processlagberedningens förslag och gått upp till en gräns av 100 kronors böter i stället för 50 kronors böter och dessutom utvidgat radien för strafföreläggandet att omfatta även dagsböter och normerade böter. Mig förefaller det som om det hade varit välbetänkt att vid prövningen av detta nya institut stanna vid den mera försiktiga hållning, som processlagberedningen intagit och till vilken jag under utskottsbehandlingen anslutit mig.

Då jag emellertid inte fått gehör för min ståndpunkt i utskottet, har jag inte ansett det lönt att reservera mig. Jag har här endast velat tillkännage denna min mening.

Efter härmed slutad överläggning blev 48 kap. av kammaren godkänt.

Rubrikerna till II under fjärde avdelningen samt 49 och 50 kap. samt 51 kap. 1—24 §§.

Godkändes.

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

Utskottet hade för 51 kap. 25 § föreslagit följande lydelse:

25 §.

Ej må hovrätten i anledning av den tilltalades talan eller talan, som av åklagare föres till hans förmån, döma till straff, som är att anse såsom svårare än det, vartill underrätten dömt. Har den tilltalade av underrätten dömts till frihetsstraff, äge hovrätten döma till ungdomsfängelse eller förvaring eller internering i säkerhetsanstalt eller annan skyddsåtgärd eller förordna om villkorligt anstånd med straffs ådömande. Har underrätten dömt till ungdomsfängelse eller skyddsåtgärd eller meddelat förordnande, som nu sagts, äge hovrätten döma till annan påföljd. Är hovrätten beträffande frågan, huruvida den tilltalade på grund av sin sinnesbeskaffenhet är fri från straff, av annan mening än underrätten, äge hovrätten göra den ändring i domen, som föranledes därav.

Reservation hade vid denna paragraf avgivits av herr *Branting*, vilken med instämmande av herr *Gezelius* yrkat, att förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

25 §.

Ej må hovrätten i anledning av den tilltalades talan eller talan, som av åklagare föres till hans förmån, döma till straff, som är att anse såsom svårare än det, vartill underrätten dömt. Har den tilltalade av underrätten dömts till frihetsstraff, äge hovrätten förordna om villkorligt anstånd med straffs ådömande. Har underrätten dömt till ungdomsfängelse eller skyddsåtgärd eller meddelat förordnande, som nu sagts, äge hovrätten döma till annan påföljd. Är hovrätten beträffande frågan, huruvida den tilltalade på grund av sin sinnesbeskaffenhet är fri från straff, av annan mening än underrätten, äge hovrätten göra den ändring i domen, som föranledes därav.

Paragrafen föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Gezelius*: Herr talman! Jag har på denna punkt instämt med herr *Branting* i en av honom avgiven reservation. Denna lagbestämmelse berör ett institut som kallas »reformatio in pejus». För närvarande gäller, att då part, i syfte att erhålla ett för honom fördelaktigare avgörande, fullföljer talan mot lägre rätts dom, den högre instansen icke får meddela ett utslag, som är ogynnammare än den överklagade domen. Om jag således klagat över att fyra månaders fängelse ådömts mig, får hovrätten icke döma mig till sex månaders fängelse.

Denna huvudregel har i det nya förslaget till rättegångsbalk bibehållits och uttryckligen fastslagits. Emellertid innehåller det nya 51 kap. 25 § en bestämmelse som innebär, att om en person har dömts till några månaders fängelse och klagat i hovrätten över denna dom, så kan hovrätten på hans klagan i stället ådöma honom ungdomsfängelse, vilket innebär att han kan komma att kvarhållas i fyra år, eller ådöma honom internering. Man försvarar detta med att man inte betraktar vare sig ungdomsfängelse eller internering eller någon annan av ifrågakommande reaktionsformer såsom straff i egentlig mening. Det skulle alltså innebära, att hovrätten skulle äga rätt att i stället för ett straff på exempelvis tre månaders fängelse tillgripa en annan reaktionsform.

Emellertid är det uppenbart, att från den tilltalades sida ungdomsfängelse och internering många gånger framstå som en vida hårdare straffpåföljd än

Förslag till rättegångsbalk. (Forts.)

ett kortvarigt frihetsstraff. Detta gör att jag inte kan dela den meningen, att man inte på denna punkt brutit den regel, som förbjuder »reformatio in pejus». Jag har inte kunnat bli övertygad om önskvärdheten av den nu föreslagna ordningen, som skulle komma att medföra att en person, som dömts till ett kort frihetsstraff men vid ett överklagande skulle kunna riskera ungdomsfängelse eller internering, faktiskt avstänges från möjligheten att klaga. Ett samvetsgrant ombud synes nämligen i ett sådant fall närmast vara skyldigt att meddela sin klient, att det är inte värt att ni klagat över dessa tre månaders fängelse, ty ni kan riskera ungdomsfängelse, och då får ni sitta inne i minst ett år, eller internering, och då vet ni inte när ni kan bli fri.

Av denna anledning har herr Branting med instämmande av mig hemställt om en omformulering av denna paragraf, som utesluter möjlighet för hovrätt att utan yrkande från åklagarens sida — då läget blir ett annat — förvandla ett kortare frihetsstraff till ungdomsfängelse eller därmed jämförlig skyddsåtgärd.

Jag skall inte förlänga anförandet i denna rent juridiska principfråga, men har ansett, att jag inte kunnat underlåta att ställa ett yrkande om bifall till den av herr Branting framförda reservationen.

Herr Lindqvist: Herr talman! Jag hoppas att herr Gezelius har fel och att utskottsmajoriteten har rätt, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av den av utskottet föreslagna lydelsen av 51 kap. 25 § rättegångsbalken, dels ock på godkännande av samma paragraf i den lydelse, som föreslagits i den av herrar Branting och Gezelius vid paragrafen fogade reservationen; och blev paragrafen godkänd i den av utskottet föreslagna lydelsen.

Övriga delar av utskottets förslag till rättegångsbalk.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A).

Förklarades vara besvarad genom kammararens i fråga om förslaget till rättegångsbalk fattade beslut.

Punkten B).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Föredrogs första särskilda utskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner om inrättande av en hovrätt för Nedre Norrland.

Utskottets hemställan bifölls.

Andra kammararens protokoll 1942. Nr 22.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande kapitalinvesteringar för budgetåret 1942/43 i försvarsväsendets fastighetsfond;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för lantförsvaret;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av vissa brandskadeersättningar m. m.;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte av en kronan tillhörig tomt inom Torsby municipalsamhälle;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt område i Boden;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m.;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt statsgaranti för exportkredit jämte en i ämnet väckt motion;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till statliga åtgärder för tryggande av vedproduktionen m. m.;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till statens intressekontor;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till mödrahjälpsverksamheten m. m.;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till registrering av motorfordon; samt

bankoutskottets memorial:

nr 54, angående ersättning åt biträden, anlitade av bankoutskottet vid behandling av vissa ärenden;

nr 55, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bankoutskottets utlåtande nr 49 i anledning av väckta motioner om tilläggs pension åt materialförvaltaren J. L. Mårtensson; och

nr 56, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott.

§ 4.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Koningen, nämligen

från första lagutskottet:

nr 328, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 kap. 6 § och 6 kap. 5 § rättegångsbalken m. m.;

från riksdagens kansli:

nr 326, angående åstadkommande av en undervisnings- och upplysningsfilm, belysande regeringens och riksdagens arbetsförhållanden; och

nr 327, angående förbättrad ungdomsvård samt återupprättande av kommunernas medinflytande i fråga om nöjeslivets art och omfattning i kommunerna m. m.; samt

från andra särskilda utskottet:
nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstatligande av
den allmänna väghållningen på landet.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 10.10 e. m.

In fidem
Sune Norrman.
